

EINES

PER A L'ESQUERRA NACIONAL

NÚMERO 3 HIVERN 2008 6 €

La construcció d'espais de sobirania

FÒRUM

Josep-Maria Terricabras

**«Si no tenim ciutadans
independents serà difícil
tenir un país independent»**

Entrevista de Sergi Sol

FINESTRA Pilar Albiol Mariona Ferrer Raül Tormos

CONNEXIONS Xavier Vendrell Jordi Castillo Fèlix Martí

Joan Manuel Tresserras Dolors Solà **NAVEGADOR**

Jerca Kos **BLOC** Joan Ridao **FULL DE CàLCUL**

Francesc Iglesias **EXPLORADOR** Rafael Grasa

ARXIU Francesc Bonamusa **XARXA** Ferran Requejo

Muriel Casals Salah Jamal Francesc Xavier Hernández

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

President

Joan Ridao

Vicepresidenta

Isabel Nonell

Director

Josep Vall

Vocals

Pilar Albiol

Carles Bonet

Joan Casamitjana

Bernat Joan

Marina Llansana

Carmel Mòdol

Anna Simó

Víctor Torres

Xavier Vendrell

Arxiu, Biblioteca i Documentació

Natàlia Lara

Secció d'Estudis Històrics

Àngel Ramos

Secció d'Estudis Polítics

Arnau Albert

Secció d'Estudis Socioeconòmics

Bàrbara Lligadas

Fundació Josep Irla

Calàbria, 166 entresòl

08015 Barcelona

Telèfon 93 567 78 63

Fax 93 567 78 64

info@irla.cat

EINES

PER A L'ESQUERRA NACIONAL

Director

Josep Vall

Coordinació

Arnau Albert

Agraïments

Moisés Amorós

Jordi Armadans

Enric Costa

Ramon Fabrega

David Íñiguez

Marc Jamal

David Minoves

Àngel Mesado

Xavier Pareja

Joan Roy

Daniel Torres

Emili Valdero

Aleix Villatoro

Correcció lingüística

Aina Domènec

Redacció

eines@irla.cat

Subscripcions

Yasmina Serrat

Telèfon 93 567 78 63

yserrat@irla.cat

Projecte gràfic Jordi Vinyets

Dipòsit Legal B-31564-07

Impressió Forma Color

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i EINES no s'hi identifica necessàriament.

Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'EINES.

SUMARI

PORTAL

- 7 **L'optimisme de la voluntat**

FINESTRA

- 11 **Radiografies d'actors polítics**
Pilar Albiol
- 13 **L'abstenció electoral a Catalunya**
Mariona Ferrer
- 31 **Una nova generació de catalans (I)**
Raül Tormos

CONNEXIONS

- 53 **Bastint espais de sobirania, construir la independència**
Xavier Vendrell
- 55 **Catalanisme i empresariat**
Jordi Castillo
- 65 **La projecció internacional dels Països Catalans**
Fèlix Martí
- 79 **La necessitat d'articular un espai català de cultura i comunicació**
Joan Manuel Tresserras
- 89 **Facilitar la llengua, facilitar la integració**
Dolors Solà

NAVEGADOR

- 103 **Eslovènia, setze anys després de la independència**
Jerca Kos

BLOC

- 115 **Ser majoria per tenir un Estat**
Joan Ridao

FÒRUM

- 119 **Josep-Maria Terricabras**
«Si no tenim ciutadans independents serà difícil tenir un país independent»
Entrevista de Sergi Sol

FULL DE CÀLCUL

- 131 **Identitat i turisme: l'aliança estratègica**
Francesc Iglesias

EXPLORADOR

- 147 **Guatemala 2008-2011: un nou cicle polític i una nova oportunitat?**
Rafael Grasa

ARXIU

- 163 **Catalunya tendeix a la sobirania. Generalitat republicana 1936-1938**
Francesc Bonamusa

XARXA

- 178 ***El mono que llevamos dentro* de Frans de Waal**
Ferran Requejo
- 180 ***Over to you, Mr. Brown* d'Anthony Giddens**
Muriel Casals
- 182 ***Pa negre* d'Emili Teixidor**
Salah Jamal
- 184 ***El refugi antiaeri de l'estació de la Garriga***
Francesc Xavier Hernández

PORTAL

L'optimisme de la voluntat

Els trenta anys de democràcia a l'Estat espanyol i d'autogovern als Països Catalans han deixat un balanç manifestament insuficient pel que fa a les legítimes aspiracions catalanes de justícia social i llibertat nacional. El colofó final ha estat el procés estatutari viscut al Principat durant la passada legislatura, tancat en fals després de la retallada Mas-Zapatero, que ha evidenciat l'esgotament de l'autonomisme i la inviabilitat d'un Estat espanyol pensat en clau plural i federal.

En aquest procés estatutari, l'esquerra nacional (Esquerra) actuà com a catalitzadora del procés i estirà a l'alça el text respecte a l'*statu quo* que les dues forces majoritàries (CiU i PSC) havien defensat durant anys. L'esquerra nacional afrontà el debat estatutari des de la victòria prèvia en el debat ideològic, i des de la fortalesa de les seves conviccions, però també amb plena consciència dels límits de la seva força i de l'abast real que la reforma podia satisfer. L'aposta de l'esquerra independentista per fer un projecte conjunt amb autonomistes i federalistes era sincera. Per això mateix, el resultat és doblement frustrant.

Ha quedat demostrat que amb l'Estat espanyol no és possible un diàleg polític des del respecte a les posicions de cadascú. L'Estat no atén ni a raons ni a voluntats populars. Però després del procés estatutari no tot el saldo és negatiu. Una dada és especialment positiva: el significatiu augment del sobiranisme de la societat catalana. Aquest és un bon terreny adobat per fer créixer el projecte de l'esquerra nacional.

Hem perdut doncs una batalla i ara toca plantejar-ne de noves, amb les eines que tenim, que no són totes les que voldríem, però que utilitzades intel·ligentment ens poden permetre avançar força. Malhauradament la majoria social de la nostra nació no aposta (encara) per la independència, però això no ens impedeix de poder anar creant espais de sobirania, entesos com espais on la nostra nació no sigui dependent de ningú més que de les nostres pròpies capacitats i limitacions.

És possible fer-ho en camps molt diversos. El domini «punt cat» a Internet n'és de ben segur l'exemple més paradigmàtic, com també ho és el creixent reconeixement internacional de les seleccions esportives catalanes; i d'altres són una possibilitat de futur: la internacionalització de la nostra economia que ens immunitzi d'eventuals boicots espanyols; un model propi de projecció nacional, de cooperació i de solidaritat internacionals; l'articulació d'un espai nacional de comunicació amb un univers simbòlic propi; la plena incorporació a la societat catalana de la nova immigració o la consecució d'una cultura autoreferenciada i oberta alhora, amb el català com a llengua nacional i plena.

Ens trobem doncs en temps idonis per aplicar-nos la màxima d'Antonio Gramsci: «El pessimisme té a veure amb la intel·ligència; l'optimisme amb la voluntat». |

FINESTRA

Radiografies d'actors polítics

Pilar Albiol | Secretària d'Organització i Finances d'Esquerra | palbiol@esquerra.cat

Continuant amb la voluntat d'analitzar els principals actors del món polític —les persones— en aquesta «Finestra» ens endinsem en dos elements protagonistes de la política catalana a l'actual cicle electoral: l'abstenció i els joves. L'augment de l'abstenció i el creixent protagonisme electoral de les generacions que no han conegut el franquisme estan transformant el joc polític. Entendre aquest procés, esbrinant si es tracta d'un fet estructural o conjuntural, és un element cabdal per afrontar el nostre futur col·lectiu.

Arran de la baixa participació a totes les eleccions del darrer cicle electoral, s'ha especulat molt entorn de les possibles causes i motivacions de l'abstenció. I amb raó. La constant tendència a l'alça de l'abstenció, en la mesura que deslegitima el sistema democràtic, esdevé un repte de primer ordre per a la política i sobretot per als polítics.

Per tal de revertir la tendència, cal conèixer realment a què ens enfrontem, i defugir de les especulacions que sovint van més encaminades a descarregar la responsabilitat a l'adversari polític que a trobar una resposta real al problema. Ens cal saber el perquè d'aquest augment. Necessitem una radiografia dels abstencionistes per conèixer les preocupacions que els han portat a no exercir el dret a vot. El diagnòstic de la professora Ferrer és clar: d'una banda, la participació a les eleccions al Parlament de Catalunya depèn en gran mesura del sentiment de pertinença i identificació amb Catalunya, i, de l'altra,

la desafecció amb l'actual context polític. Un element estructural i un de conjuntural, i dos reptes col·lectius per a la classe política catalana: teixir vincles amb ciutadans i ciutadanes que no s'identifiquen amb el país i cercar noves formes de fer política per recuperar la confiança de l'electorat.

Pel que fa als joves, com mostra el professor Tormos, si les noves generacions adopten valors diferents dels seus antecessors, el relleu generacional pot acabar transformant la societat. Per això és important conèixer la realitat juvenil d'avui en dia, com són els joves, quines són les seves preocupacions principals i les seves formes de participar en la societat. A través d'una exhaustiva anàlisi, observem que la principal preocupació dels joves és l'accés a habitatge i la precarietat laboral com a conseqüència del cicle de vida a què han de fer front. Aquestes preocupacions centrades en els principals eixos de l'emancipació juvenil rebaten el mite dels valors postmaterialistes —ecologisme, solidaritat...—, ja que en no tenir garantides les necessitats bàsiques la joventut torna a fixar-se en qüestions materials com a prioritat. A part d'entendre i incidir en les noves formes de participació, cal donar resposta real a les problemàtiques dels joves com a forma de combatre la laxitud creixent que mostra l'estudi del concepte de bon ciutadà de les generacions educades en democràcia.

Dues anàlisis demoscòpiques, dues radiografies d'actors socials, i molts reptes sobre la taula |

L'abstenció electoral a Catalunya

Una visió general
i perfils d'abstencionistes

Mariona Ferrer* | mariona.ferrer@upf.edu

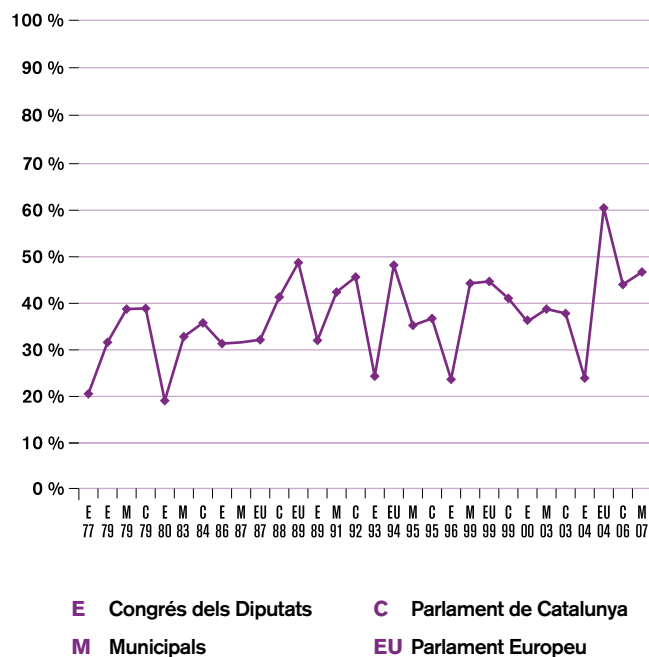
La baixa participació en les diferents eleccions de 2006, juntament amb la del referèndum de reforma de l'Estatut, ha posat en qüestió la salut del sistema democràtic. Els fonaments de la democràcia es troben en l'exercici del dret a vot, per la qual cosa la creixent abstenció resta legítimitat al sistema de representació institucional. D'aquesta manera, cal recuperar la mobilització política superant els dèficits del sistema democràtic, però també innovant les formes de participació. Per això, és imprescindible disposar d'una radiografia del nombre creixent d'abstencionistes.

Els alts nivells d'abstenció s'han convertit en una constant en les eleccions que s'han celebrat a Catalunya en els darrers anys, amb l'excepció de les del Congrés dels Diputats. Aquesta tendència deslegitima la democràcia representativa ja que és a través de l'exercici del dret a vot que els ciutadans escullen els seus delegats als òrgans de representació i, per tant, decideixen quina és la correlació de forces que determina el funcionament de

* Professora del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la UPF

Els alts nivells d'abstenció s'han convertit en una constant en les eleccions que s'han celebrat a Catalunya en els darrers anys, tendència que pot deslegitimar la democràcia representativa

GRÀFIC 1. EVOLUCIÓ DE L'ABSTENCIÓ ELECTORAL A CATALUNYA DURANT EL PERÍODE 1977-2007 (%)

les institucions polítiques que legislen i governen als diferents àmbits territorials de l'Estat. Primer, donarem una visió general de l'evolució de l'abstenció electoral a Catalunya i destacarem algunes particularitats pròpies del fenomen català. Segon, utilitzarem dades de l'enquesta de participació política a Catalunya que va realitzar el Centre d'Estudis d'Opinió (CEO)¹ per dibuixar algunes de les particularitats dels abstencionistes catalans en les darreres eleccions al Parlament de Catalunya de l'1 de novembre de 2006. En aquelles eleccions, recordem-ho, un 44% de l'electorat va decidir no anar a votar.

Les característiques generals de l'abstenció a Catalunya

Passem a descriure l'evolució de l'abstenció en les eleccions a Catalunya. El gràfic 1 resumeix el percentatge d'abstenció per a totes les eleccions –Congrés dels Diputats, Parlament de Catalunya, municipals i Parlament Europeu– que s'han realitzat a Catalunya des de les primeres eleccions al Congrés dels Diputats de 1977 fins a les darreres municipals del maig de 2007. Cal destacar diversos fenòmens. Primer, es donen importants fluctuacions no tan sols entre eleccions per a un mateix òrgan le-

¹ CEO. Enquesta sobre participació política a Catalunya, estudi R-372. Gener de 2007.

Les importants fluctuacions en funció del tipus de convocatòria electoral són provocades per la coexistència d'eleccions considerades de primer i de segon ordre

gislatiu celebrades en diferents convocatòries electorals, sinó també en funció del tipus de convocatòria electoral. Les eleccions al Congrés dels Diputats es caracteritzen sempre per uns nivells més baixos d'abstenció que la resta. Aquestes diferències originades pel tipus de convocatòria responen al fenomen de la coexistència d'eleccions de primer i de segon ordre. Les eleccions de primer ordre són aquelles que es perceben com a més importants: en el cas de l'Estat espanyol, es tracta de les que estan destinades a escollir els representants al Congrés dels Diputats i, en menor mesura, al Senat. Aquestes eleccions registren sempre els nivells més elevats de participació electoral, cosa que passa tant a Catalunya com a la resta de l'Estat. A Catalunya, la mitjana d'abstenció electoral a les legislatives ha estat del 26,9%. En canvi, la resta de convocatòries electorals, aquelles a través de les quals s'escullen els representants a institucions d'àmbit municipal, autonòmic o europeu, registren nivells de participació molt més baixos. D'altra banda, convé assenyalar que entre aquestes diverses eleccions de segon ordre existeix també una certa jerarquia: a Catalunya, les eleccions municipals i les del Parlament de Catalunya, amb mitjanes d'abstenció electoral del 38,6% i del 39,7% respectivament, són més «participatives» que les europees, que presenten una mitjana d'abstenció del 46,5%.

El segon aspecte que convé subratllar en relació amb les tendències que es posen de manifest al gràfic 1 és l'existència d'oscil·lacions en l'abstenció en convocatòries

electorals per a un mateix òrgan legislatiu, les raons de les quals s'han de buscar en factors conjunturals d'abast general. El principal factor que normalment es considera en aquest punt és l'expectativa política de l'elecció, que es pot mesurar de diverses formes com, per exemple, el grau de competitivitat dels principals partits o les expectatives d'un canvi de govern. Cal destacar, però, que aquesta explicació no deixa de ser parcial. A les darreres eleccions al Parlament de Catalunya, les de 2006, en un escenari marcat per l'absència d'expectatives relatives a la formació de cap majoria evident per part de cap força política, els nivells d'abstenció van ser una altra vegada particularment elevats.

Un tercer element que es fa palès al gràfic 1 té a veure amb l'existència d'una certa tendència a l'alça de l'abstencionisme al llarg del temps. Aquest fenomen es percep de forma molt més clara en els casos de les eleccions europees i municipals. En el cas de les eleccions al Parlament de Catalunya, destaca només el cas dels comicis de 2006, que varen presentar una abstenció molt important, propera al sostre màxim de les eleccions de 1992. En definitiva, aquesta panoràmica de l'evolució dels nivells d'abstenció a Catalunya posa de manifest que existeix un nombre significatiu de ciutadans que decideix anar a votar o no de manera intermitent, i que ho fa per causes poc homogènies.

Tanmateix, el tret distintiu més destacable de l'abstenció electoral a Catalunya, que la distingeix respecte al

L'abstenció a Catalunya està marcada per l'abstencionisme diferencial: electors que exerceixen el dret de vot a les eleccions al Congrés dels Diputats i s'abstenen a les del Parlament

que ocorre a la resta de l'Estat és l'existència del fenomen de l'abstencionisme diferencial. Es parla de l'existència d'abstencionisme diferencial quan s'observa la presència d'electors que, de forma més o menys habitual, exerceixen el dret de vot a les eleccions al Congrés dels Diputats i s'abstenen a les eleccions al Parlament de Catalunya. I és justament Catalunya, juntament amb la comunitat de Madrid, la comunitat autònoma on aquest fenomen es dona amb més intensitat –concretament, Catalunya presenta una mitjana d'abstencionisme diferencial del 12%, mentre que la comunitat de Madrid, del 10,8%. Per exemple, entre les últimes eleccions al Parlament de Catalunya, de 2006, i les del Congrés dels Diputats de 2004, la diferència de participació electoral a Catalunya va ser d'un 20%.

Un perfil dels abstencionistes en les eleccions al Parlament de Catalunya

La segona part d'aquest text descriu la influència de certes característiques sociodemogràfiques i actitudinals en l'abstenció en les darreres eleccions al Parlament. Si quan s'analitza l'abstenció s'observen diferències sociodemogràfiques o en els tipus d'actituds polítiques, com passa a Catalunya, cal concloure que ens trobem davant un fenomen d'implicacions substantives rellevants ja que no tots els sectors de la població catalana estan repre-

sentats políticament en un mateix grau. Per observar això aprofitem les dades de l'enquesta de participació política a Catalunya del CEO i ens centrem en els abstencionistes en les darreres eleccions al Parlament. Són considerades abstencionistes aquelles persones que declaren en l'enquesta que no van anar a votar o que van pensar a anar a votar però al final no ho van fer. Cal destacar, per això, les mateixes limitacions de l'enquesta, perquè presenta uns percentatges d'abstencionistes molt inferiors que el que va ser realment –quelcom habitual quan es treballa amb dades d'enquesta, en què se subestima el percentatge d'abstencionistes–, fet que fa necessari fer una lectura dels resultats amb una certa prudència.

Els factors demogràfics i socioeconòmics influeixen en la posició social dels individus i indirectament afecten la participació electoral a través de diversos mecanismes: superant els costos de l'acció, facilitat l'adquisició d'habilitat, coneixements i informació política que poden ser útils a l'hora d'anar a votar, afectant els nivells de motivació i influint en els tipus de xarxes i contactes socials en els quals s'insereix la ciutadania. Tradicionalment, s'havia observat a Catalunya que les dones s'abstenien més, tot i que les diferències no eren gaire importants. Les explicacions d'aquestes diferències argumenten que les dones han estat socialitzades en rols més passius i això comporta que tinguin menys interès per l'àmbit públic i, en conseqüència, per la política. A més, el fet que moltes dones hagin estat, o encara ara siguin, les encarregades del treball domèstic

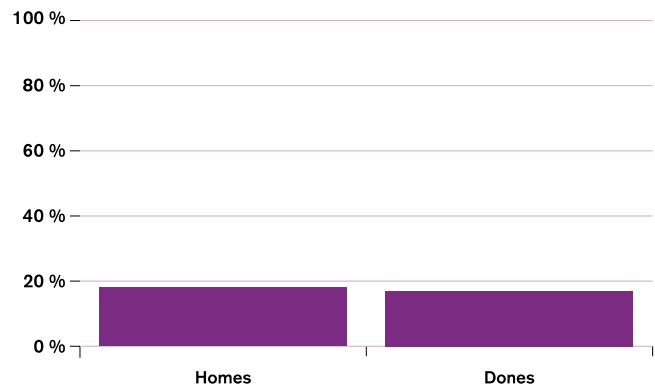
No existeixen diferències significatives entre homes i dones a l'hora d'anar a votar; per tant, la variable gènere perd rellevància en l'anàlisi de l'abstencionisme

no remunerat, o que es trobin en una situació menys favorable en el mercat laboral, també s'ha de tenir en compte. No obstant això, la tendència és que les diferències vagin desapareixent progressivament en la mesura que les noves generacions tenen nivells educatius semblants, s'incorporen més dones al mercat laboral, i són socialitzades en pautes de comportament més igualitàries. Això queda palès al gràfic 2, ja que observem que no existeixen diferències significatives entre els abstencionistes i els votants per raó de gènere i, per tant, sembla corroborar-se la tendència a la pèrdua de rellevància de la variable gènere.

L'educació pot exercir una influència directa en l'abstenció reduint els costos de votar en la mesura que facilita la comprensió de qüestions polítiques, facilita l'accés a fonts d'informació i, en general, disminueix els costos de l'acció política. Ara bé, segons les dades del gràfic 3, el poder discriminant del nivell d'estudis sembla que és petit, almenys considerat de manera aïllada. Les persones amb estudis superiors, universitaris, s'abstenen menys que les persones amb estudis primaris acabats, però entre aquelles persones sense estudis o estudis primaris no acabats i els superiors no trobem diferències rellevants. En altres paraules, no hi ha una relació lineal clara entre menors nivells d'estudis i més abstencionisme.

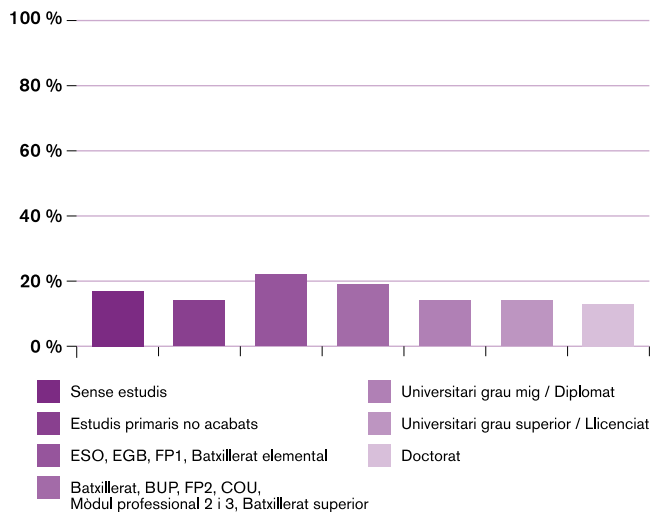
El lloc de naixement és un dels factors estructurals que pot influir en l'abstenció en les eleccions al Parlament. Històricament, s'havia observat que aquells ciutadans nascuts fora de Catalunya normalment s'abstenien

GRÀFIC 2. GÈNERE I ABSTENCIÓ (%)

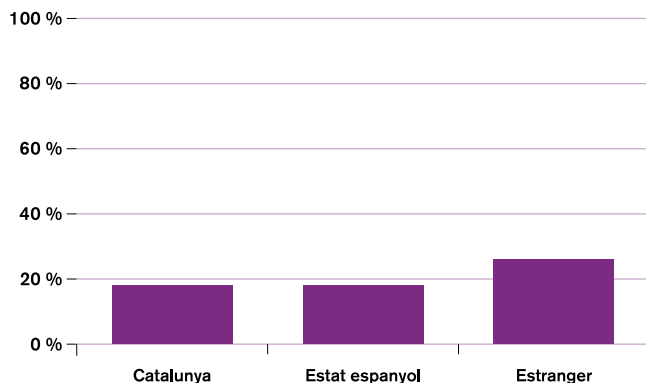

Entre nadius i nascuts a la resta de l'Estat no hi ha diferències de comportament electoral. Només en els nascuts a l'estranger existeix una pauta més abstencionista

GRÀFIC 3. NIVELLS EDUCATIUS I ABSTENCIÓ (%)

GRÀFIC 4. LLOC DE NAIXEMENT I ABSTENCIÓ (%)

més que els nadius. No obstant això, allò que podem inferir de les dades de la gràfic 4 és l'existència d'una baixa relació entre aquestes dues variables. Entre nadius i immigrants nascuts a la resta de l'Estat no hi ha diferències de comportament. Només en el cas d'aquells ciutadans nascuts a l'estranger –un sector, d'altra banda, molt petit de la mostra– existeix una pauta més abstencionista que el conjunt dels entrevistats. Cada cop més els abstencionistes al Parlament de Catalunya són gent nascuda a Catalunya, i no majoritàriament aquells nascuts a la resta de l'Estat. Ara bé, cal matisar aquesta afirmació si controlem segons l'any d'arribada a Catalunya.

Com es pot veure en el gràfic 5, com més anys fa que es va arribar a Catalunya, més es vota, i les diferències són particularment grans si comparem els grups que fa més temps que hi viuen –d'aquests, només un 11-12% d'abstencionistes no van anar a votar– i els que en fa menys –25% d'abstenció entre aquells que van arribar durant els anys vuitanta, i 45% d'abstenció entre els entrevistats que van arribar durant els darrers 7 anys. L'explicació teòrica d'aquesta associació és que a mesura que un individu fa un temps que viu en un determinat territori tendeix a sentir-se més integrat en aquella comunitat, i la integració social és un factor explicatiu de la participació electoral.

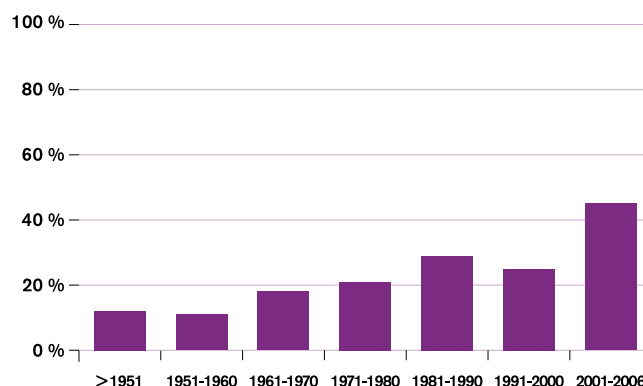
Ara bé, molt més entenedor és el panorama que ofereix l'abstenció des del punt de vista de la procedència dels pares entre els ciutadans nascuts a Catalunya. Com veiem a el gràfic 6, aquells electors que tenen els pares nas-

Existeix una diferenciació en funció de l'origen dels pares: aquells electors que tenen els dos progenitors nascuts fora de Catalunya s'abstenen més

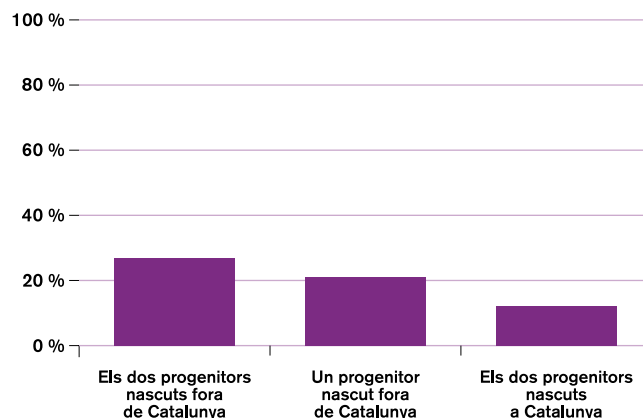
cuts fora de Catalunya s'abstenen molt més que els que tenen els pares nascuts a Catalunya –la diferència és de 15 punts. Entremig trobem els electors que tenen un progenitor nascut a Catalunya i un altre a fora. Aquests individus s'abstenen més que aquells que tenen tots dos pares nascuts a Catalunya. Òbviament, els mecanismes causals que expliquen això van molt més enllà i indiquen el que altres autors ja han destacat: existeix una diferenciació en funció de l'origen –dels pares– en les pautes de comportament electoral de la ciutadania. En eleccions de segon ordre com les del Parlament de Catalunya uns ciutadans voten més que altres en funció de l'origen familiar, que implica unes percepcions d'integració diferents en la comunitat d'acollida, en aquest cas Catalunya. I això pot afectar la participació a les eleccions al Parlament.

En les eleccions al Parlament de Catalunya, quina llengua o llengües s'utilitzen en la vida quotidiana és una variable explicativa clau. És a dir, la desmobilització disminueix a mesura que augmenta l'ús que es fa de la llengua catalana en la seva vida quotidiana. En el gràfic 7 s'assenyala que existeix un comportament més abstencionista entre els entrevistats que habitualment parlen en castellà a casa i, per contra, si es parla en català es vota més. Si a casa es parlen les dues llengües no és una variable significativa per explicar l'abstencionisme. En resum, les dades indiquen que si se socialitza en català –a la família o amb els amics– es vota més en les eleccions al Parlament de Catalunya.

GRÀFIC 5. ANY D'ARRIBADA A CATALUNYA I ABSTENCIÓ (%)

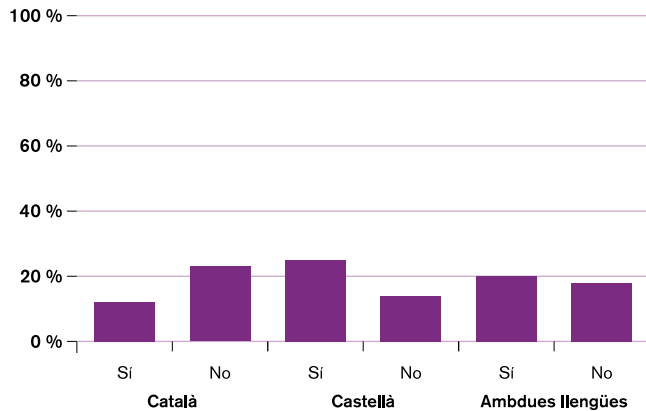

GRÀFIC 6. PROCEDÈNCIA DELS PROGENITORS DELS NASCUTS A CATALUNYA I ABSTENCIÓ (%)

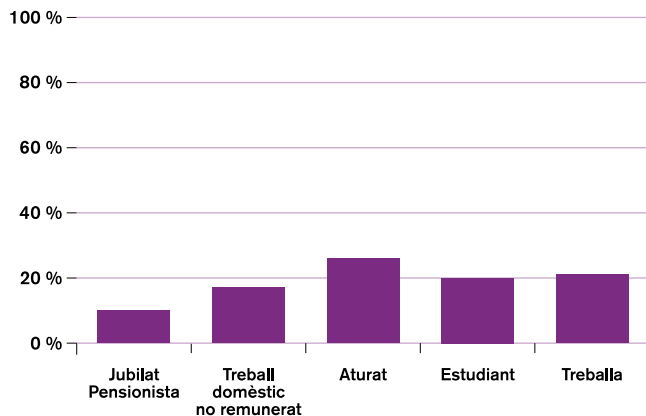

La desmobilització disminueix a mesura que augmenta l'ús que es fa de la llengua catalana en la vida quotidiana

**GRÀFIC 7. LLENGUA QUE PARLA
HABITUALMENT A CASA I ABSTENCIÓ (%)**

GRÀFIC 8. SITUACIÓ LABORAL I ABSTENCIÓ (%)

Afecta la situació laboral a les pautes de participació electoral? Això ho podem veure en el gràfic 8. El contrast més gran és entre la població jubilada o pensionista, que vota més que la resta, i la població aturada. Sembla que aquells que treballen s'abstenen més. No obstant això, val a dir que com veurem més endavant l'explicació rau en l'heterogeneïtat interna dels que treballen i, en particular, en la categoria professional i l'estabilitat laboral.

El gràfic 9 mostra de forma evident la incidència de la precarietat en la participació electoral. Les diferències de percentatges d'abstenció entre els empresaris o professionals amb assalariats i els assalariats eventuais o interins són de quasi 10 punts, de manera que la precarietat laboral és una variable que cal considerar quan s'analitza l'abstenció.

La categoria laboral d'un individu és un dels indicadors que s'utilitzen per mesurar la classe social dels individus. En general, esperariem que com més a dalt és en la jerarquia laboral, menys propensió té a abstenir-se i, de fet, això és el que observem en el gràfic 10. Clarament, els directius voten més que els obrers no qualificats, amb una diferència de 17 punts percentuals. I la relació és lineal si s'exclou la darrera categoria –altres–, que es pot considerar un calaix de sastre, perquè no sabem què implica exactament.

En l'actualitat, existeix una creixent divisió entre un grup de ciutadans que utilitzen els serveis públics en l'àmbit educatiu i sanitari i altres ciutadans que utilitzen els serveis del sector privat. Una part important dels serveis pú-

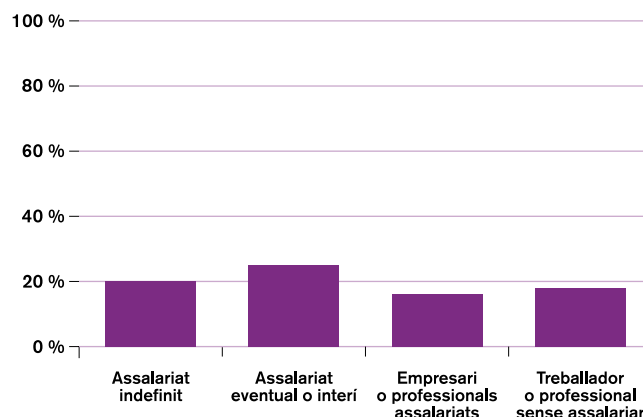
**Com més a dalt de la jerarquia laboral,
menys propensió a abstenir-se.
Clarament, els directius d'empreses voten
més que els obrers no qualificats**

blics de l'educació i la sanitat es troben en un moment històric particular, amb fortes demandes i pressions arran dels nous canvis sociodemogràfics que ha comportat la nova immigració arrelada a Catalunya i el cada cop més nombrós grup de ciutadans que pertanyen a l'anomenada tercera edat. Darrere la decisió d'utilitzar serveis privats existeix sovint un biaix de classe, ja que no tots els grups socials tenen les mateixes oportunitats d'anar a l'escola privada o concertada, o pagar una mútua de salut. Majoritàriament és una opció de les classes mitjanes i altes. En el gràfic 11 es presenta l'associació entre el tipus d'escola –privada, concertada o pública– en què ha cursat la major part de la vida escolar l'entrevistat i la participació electoral. Com es pot veure, aquells que van estudiar majoritàriament en un centre privat voten lleugerament més que els que van anar en una escola pública o concertada.

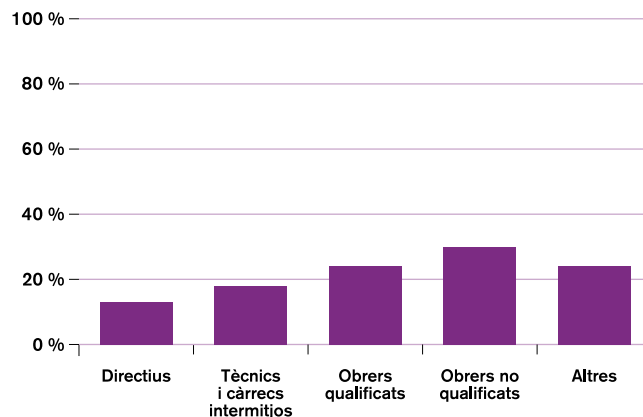
En el cas de la sanitat, de nou, qui té una mútua de salut personal tendeix a votar més que qui no té mútua de salut –per tant, tendeix a utilitzar la sanitat pública–, tot i que les diferències no són gaire grans: 5 punts. En qualsevol cas, podem pensar que existeix un efecte indirecte de la classe social, perquè són les classes mitjanes i altes les que tendeixen a utilitzar mútues de salut personal –vegeu el gràfic 12.

El darrer factor que considerem dins les variables socioestructurals és el de la religiositat. La religiositat es relaciona amb la participació electoral perquè pot ser un in-

GRÀFIC 9. SITUACIÓ A LA FEINA I ABSTENCIÓ (%)

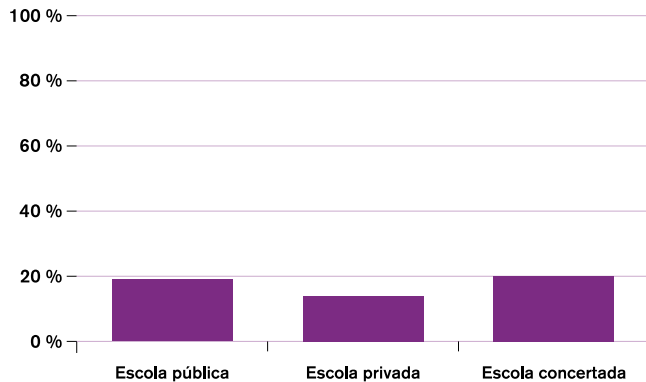

**GRÀFIC 10. CATEGORIA LABORAL
EN EL SECTOR PRIVAT I ABSTENCIÓ (%)**

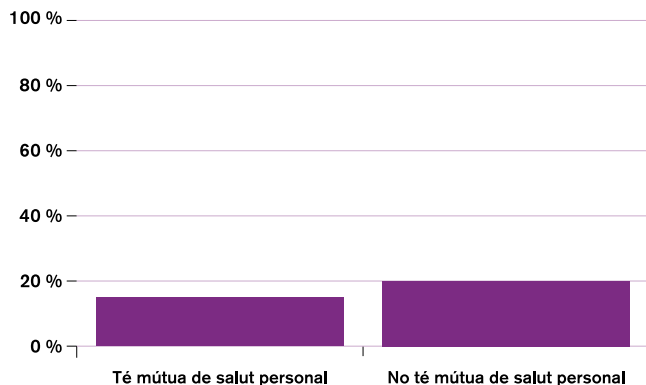

Hi ha una divisió entre un grup de ciutadans que utilitzen els serveis públics de salut i educació –s'abstenen més– i els que usen serveis privats –s'abstenen menys–

GRÀFIC 11. TIPUS D'ESCOLA ON S'HA CURSAT
LA MAJOR PART DE LA VIDA ESCOLAR I ABSTENCIÓ (%)

GRÀFIC 12. MÚTUA DE SALUT I ABSTENCIÓ (%)

dici de la integració en la comunitat i, per tant, també de l'acceptació dels valors que la comunitat promou, com ara la visió del vot com a deure cívic. En el gràfic 13 es poden veure algunes pautes constants. Els catòlics practicants s'abstenen menys, com espera la literatura, i els practicants o no practicants d'altres religions i els no creients/ateus s'abstenen més. La religiositat, per tant, influeix en les pautes de participació electoral.

Les actituds polítiques influeixen en les raons per les quals un individu corrent farà un esforç per participar en activitats polítiques. Les actituds són orientacions adquirides, relativament estables, que incideixen directament en el comportament polític i, per tant, al fet d'anar a votar o no anar-hi. La relació entre l'individu i el sistema polític es filtra a través del desenvolupament d'actituds. Com major sigui el grau de motivació, politització i compromís polític dels individus, major és la probabilitat que superi les possibles barreres i costos de la participació. A continuació analitzarem els abstencionistes de les eleccions al Parlament des d'un punt de vista polític, en contraposició amb la perspectiva més sociològica que hem seguit fins ara.

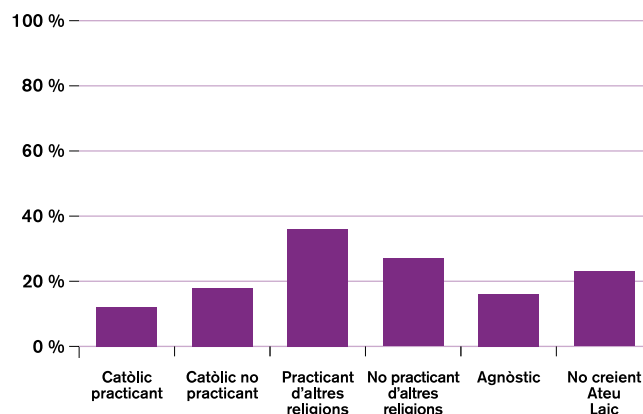
Per començar, el gràfic 14 mostra el percentatge d'abstencionistes que estan molt o bastant d'acord amb les afirmacions que s'esmenten en un llistat de motius per no haver anat a votar en les passades eleccions al Parlament de Catalunya. Entre els motius que justifiquen els abstencionistes hi ha molta variació. De tots aquests

La religiositat influeix en les pautes de comportament electoral: els catòlics practicants s'abstenen menys que els practicants o no practicants d'altres religions i ateus

motius, el que crida més l'atenció és que aquelles justificacions que han estat esmentades per almenys el 50% dels abstencionistes són les que tenen a veure amb la desafecció política, la manca de confiança amb els polítics, els problemes amb l'oferta partidista i l'avaluació crítica de la situació política. Per tant, més que l'efecte de certes característiques actitudinals dels entrevistats –desinterès per la política o baixa percepció de l'eficàcia política interna– o el fet de ser eleccions de segon ordre –«les eleccions al Parlament són poc importants»–, sembla que un sector important dels abstencionistes no va votar per qüestions relatives als actors polítics i la conjuntura del moment. Aquestes qüestions en l'àmbit individual es poden enquadrar amb el concepte que alguns autors anomenen desafecció política, l'allunyament i descrèdit de la política per part de la ciutadania. També es fa necessari destacar que un 66% dels abstencionistes estava d'acord amb l'afirmació «la situació política em va desanimar a anar a votar». No hem d'oblidar que les darreres eleccions al Parlament de Catalunya es van realitzar en un clima polític de fort desgast i crispació, en particular a causa de tot el procés d'elaboració, discussió en les diverses institucions, aprovació per part d'aquestes i finalment el referèndum sobre la reforma de l'Estatut d'Autonomia.

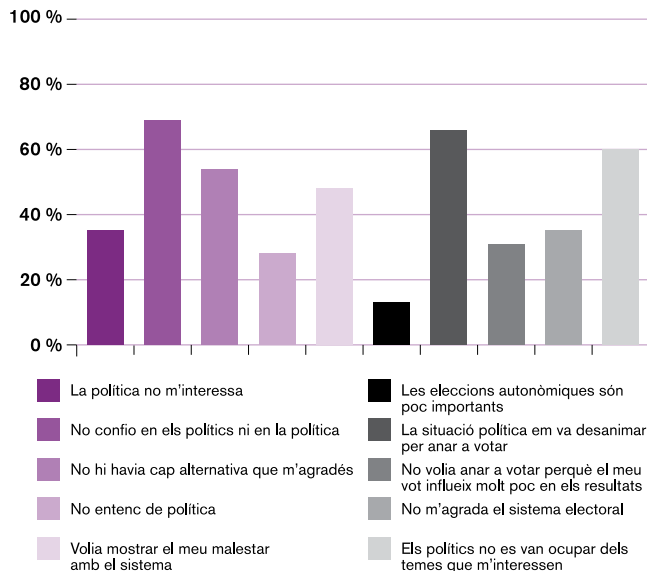
En definitiva, el que ens indica aquest llistat de motius és que l'abstenció pot venir donada per factors, d'una banda, conjunturals, com ara el clima polític del moment, i

GRÀFIC 13. DENOMINACIÓ I PRÀCTICA RELIGIOSA I ABSTENCIÓ (%)

A les eleccions al Parlament de 2006, el 50% dels abstencionistes es justifiquen en la desafecció, la manca de confiança, l'oferta partidista i l'avaluació crítica de la situació política

GRÀFIC 14. MOTIUS DELS ABSTENCIONISTES PER NO ANAR A VOTAR A LES PASSADES ELECCIONS AUTONÒMIQUES (%)

de l'altra, per elements més de caire estructural respecte a la percepció negativa dels partits i la política que té una part de la població. Aquests darrers aspectes, òbviament, fan també partícips del problema les institucions polítiques i els mateixos mitjans de comunicació, que fan de filtre en la percepció que té la ciutadania del món polític.

El sentiment d'eficàcia política externa mostra els sentiments dels individus sobre la receptivitat dels actors polítics respecte a les demandes dels ciutadans. Les persones amb més eficàcia externa confien més en l'obertura del sistema i en la responsabilitat dels líders polítics i, per tant, voten més. Per contra, aquelles més crítiques voten menys. Com podem veure al gràfic 15, un 24% dels que estan molt d'acord amb l'afirmació «els polítics només busquen el benefici propi» són abstencionistes, mentre que només un 9% —una diferència de 15 punts— afirmen que no estan gens d'acord amb la frase esmentada. Òbviament, aquestes dades mostren que la visió que tenen els abstencionistes dels polítics és força negativa, més que la que ja mostra la població en general.

Gràfic 15. Grau d'acord amb l'afirmació «els polítics només busquen el benefici propi» i abstenció (%).

Una altra de les actituds que denoten el grau d'implicació en la política per part dels ciutadans és la freqüència de la discussió política en l'entorn proper de l'individu —família, amics, companys/es de feina... En aquest sentit, com més discussió de política menys abstencionisme, ja que denota un major grau de motivació política i inte-

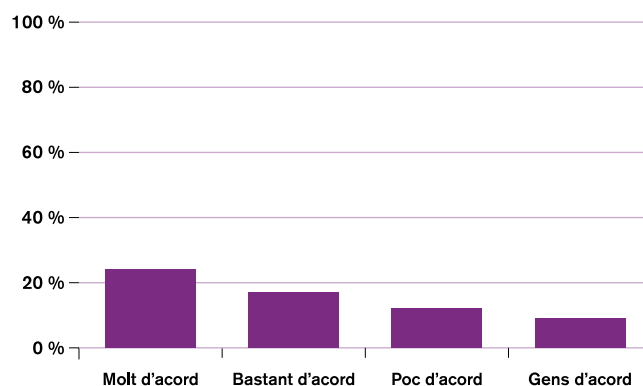
L'abstenció depèn de factors conjunturals, com ara el clima polític del moment, i d'elements de caire estructural, com la percepció negativa dels partits i la política

rès, i a l'inrevés. Això és el que s'observa en les dades del gràfic 16. Entre aquells que no discuteixen sobre política, existeixen un 30% d'abstencionistes i, per contra, entre els que discuteixen amb molt freqüència tenim només un 12% d'abstencionistes.

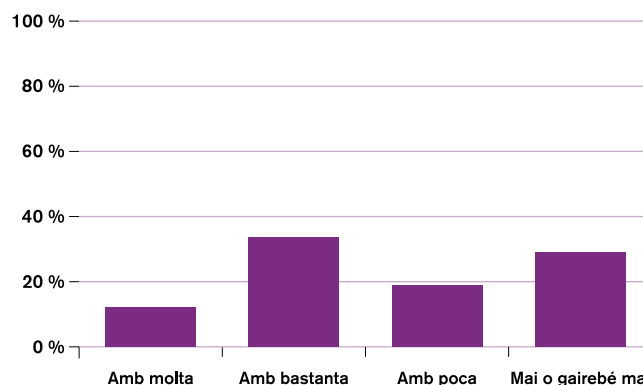
Com major sigui la identificació amb els objectius d'un partit, ideologia o reivindicació política, major és la probabilitat que un individu vagi a votar. Identificar-se amb una ideologia política, o una identitat partidista concreta, comporta major motivació política, i això implica més predisposició a votar. La ideologia, que tendeix a operacionalitzar-se mitjançant l'autoubicació en l'eix esquerra-dreta, és un dels elements que estructura els eixos de conflicte en la nostra societat. Tot i la creixent disminució de la rellevància de la ideologia per explicar el comportament electoral, encara ara és un dels factors essencials que orienta els programes i discursos dels partits. Ara veurem quina associació té l'autoubicació en l'eix esquerra-dreta i l'abstencionisme. Els enquestats que no responen a les preguntes d'autoubicació en l'eix esquerra-dreta són clarament més abstencionistes que els que s'hi ubiquen –vegeu el gràfic 17. És normal perquè la seva no-resposta denota manca d'identificació i desinterès per la política i, fins i tot, en alguns casos, rebuig cap a la política.

Com es pot veure en el gràfic 18, l'abstenció es distribueix de manera desigual al llarg de la identificació nacional subjectiva i augmenta de forma important a mesura que s'allunya del sector més catalanista. Aquesta

GRÀFIC 15. GRAU D'ACORD AMB L'AFIRMACIÓ «ELS POLÍTICS NOMÉS BUSQUEN EL BENEFICI PROPI» I ABSTENCIÓ (%)

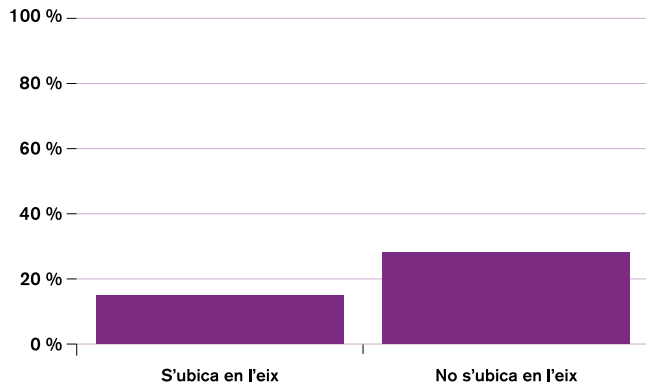

GRÀFIC 16. FREQUÈNCIA DE LA DISCUSSIÓ POLÍTICA I ABSTENCIÓ (%)

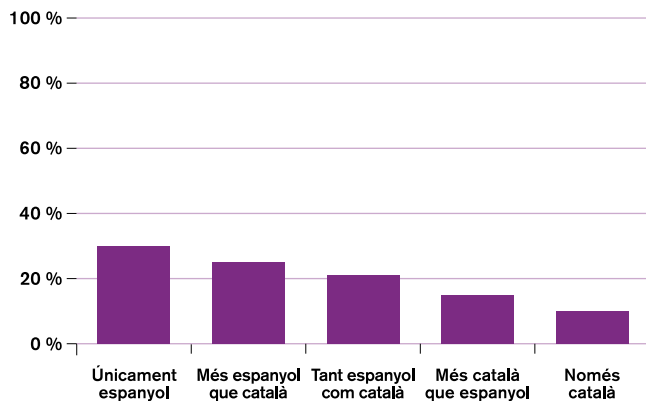

Qui no respon a les preguntes d'autoubicació en l'eix esquerra-dreta, element que denota manca d'identificació i desinterès per la política, s'absté més

GRÀFIC 17. AUTOUBICACIÓ EN L'EIX ESQUERRA-DRETA I ABSTENCIÓ (%)

GRÀFIC 18. SENTIMENT D'IDENTIFICACIÓ NACIONAL SUBJECTIVA I ABSTENCIÓ (%)

és una variable actitudinal que tradicionalment s'ha considerat rellevant per explicar les pautes de participació electoral. Òbviament, però, és una variable influenciada pel lloc d'origen i procedència del pare dels entrevistats, així com per l'ús i coneixement del català. L'explicació d'aquesta relació cal trobar-la entre les interpretacions sobre la contribució a la participació dels sentiments de pertinença i d'identificació amb la comunitat. S'ha observat que aquells que se senten més identificats amb Catalunya en general participen més.

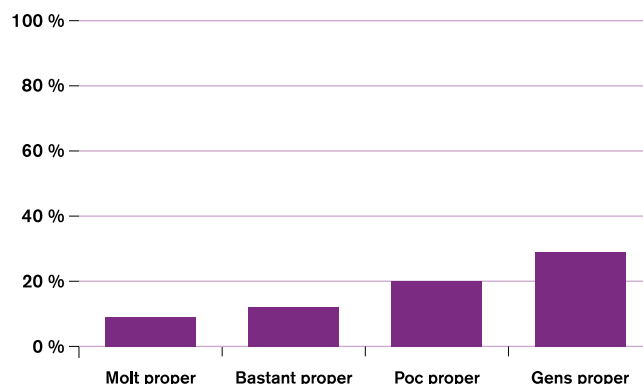
Un altre indicador que pot mesurar, en certa manera, el sentiment de confiança en les institucions és el grau de proximitat a les institucions polítiques catalanes. La lògica seria la següent: com més proximitat amb les institucions polítiques catalanes, més disposició a votar, i com menys proximitat, més possibilitats de no participar. En el gràfic 19, es veu l'estreta associació entre l'abstencionisme/participació electoral i el grau de proximitat amb les institucions catalanes. Les diferències entre aquells que se senten molt propers i gens propers són elevades. Només un 9% dels que es consideren molt propers a les institucions catalanes s'abstenen, mentre que un 29% dels que s'hi consideren gens propers sí que ho fan. Això, en definitiva, assenyala que existeix un nombre d'electors que no senten pròximes les institucions catalanes, i això pot tenir implicacions en les seves pautes de comportament. Ara bé, no sabem si aquests electors tampoc no se senten pròxims a les institucions estatals o locals.

Hi ha un nombre d'electors que no se senten propers a les institucions catalanes. També s'ha observat que les persones que s'identifiquen més amb Catalunya participen més

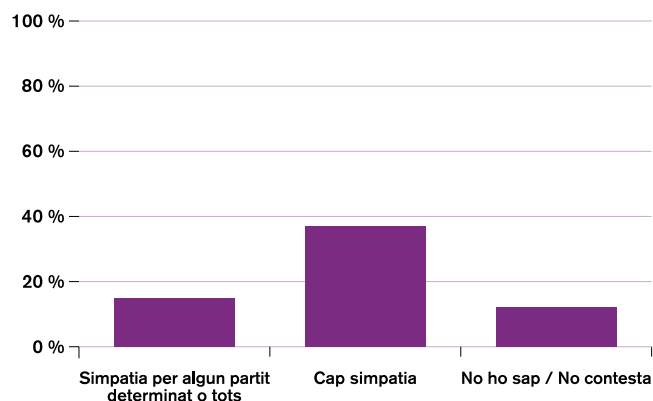
Si la visió de les institucions és quelcom un xic abstracte per relacionar-ho amb el comportament electoral, les actituds vers els partits és un aspecte que s'aproxima més a les qüestions relacionades amb l'oferta partidista. Segons el gràfic 20, la simpatia per algun partit determinat –o tots– està estretament associat amb la participació. Entre els electors que no presenten cap simpatia pels partits hi ha un 37% dels abstencionistes i, per contra, entre els que tenen simpatia per algun partit, només un 15% diu que es va abstenir a les eleccions al Parlament. Com podem veure, les diferències són substancialment diferents, i això indica de nou l'existència d'un sector de l'electorat que té una visió negativa dels partits, o almenys no s'hi identifica.

La mateixa informació del gràfic 20 la podem analitzar de manera més detallada desagregant la simpatia pels partits per cadascuna de les forces polítiques que té representació en el Parlament. Això és el que es presenta en el gràfic 21. Aquí la relació entre la simpatia pels diferents partits –o no– i la participació electoral torna a ser estadísticament significativa i amb una magnitud rellevant. De nou, entre aquells que no tenen cap simpatia pels partits, l'abstenció és més elevada. Ara bé, apareix una altra pauta interessant quan observem la simpatia específica per cada partit i les pautes de participació. Els entrevistats que mostren simpatia per Esquerra i CiU voten més que els que mostren simpatia pel PSC, el PP o ICV-EUiA i, en menor mesura, C's. És a dir, aquells ciutadans que

GRÀFIC 19. GRAU DE PROXIMITAT A LES INSTITUCIONS POLÍTIQUES CATALANES I ABSTENCIÓ (%)

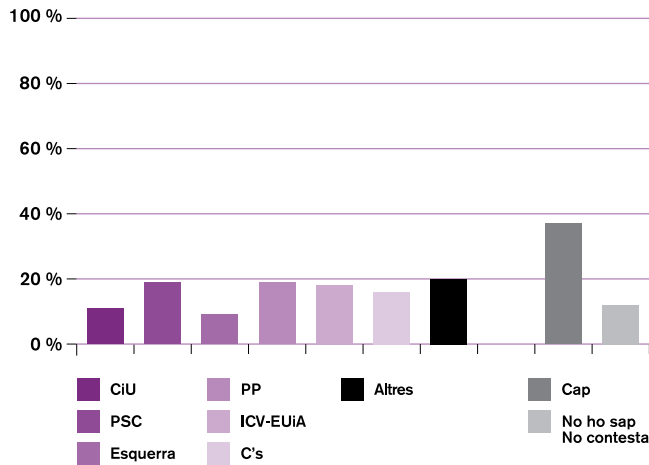

GRÀFIC 20. SIMPATIA PELS PARTITS EN GENERAL I ABSTENCIÓ (%)

Els entrevistats que mostren simpatia per Esquerra i CiU van votar més que els de la resta de partits: els ciutadans que s'identifiquen amb els partits catalanistes voten més

GRÀFIC 21. SIMPATIA PELS DIFERENTS PARTITS I ABSTENCIÓ (%)

s'identifiquen amb els partits més catalanistes voten més que la resta. En altres paraules, en les eleccions al Parlament de 2006, CiU i Esquerra sembla que van ser més capaços que els altres partits de mobilitzar el seu electorat potencial.

Per acabar, els factors que s'han considerat al llarg d'aquestes pàgines han mostrat que incideixen en el comportament electoral dels catalans. Ara bé, cal destacar que existeixen altres factors que poden influir en la predisposició a participar o abstenir-se i que aquí no s'han pogut explorar, com ara el context específic de l'elecció o el desgast que va produir tota el procés de reforma de l'Estatut. També sabem que les eleccions al Parlament de Catalunya són de segon ordre, i sabem que existeix un conjunt d'electors que són abstencionistes diferencials i que aquí no els hem pogut analitzar de manera detallada. |

+ INFO

Fonts

- 📄 CEO. *Enquesta sobre participació política a Catalunya, estudi R-372*. Gener de 2007.

Fonts dels gràfics

Gràfic 1. Elaboració pròpia

Gràfics 2 a 21. Elaboració pròpia a partir de CEO, *Enquesta sobre participació política a Catalunya, estudi R-372*. Gener 2007

Enllaços

- 🖥 Centre d'Estudis d'Opinió
www.idescat.cat/cat/idescat/estudisopinio/

Una nova generació de catalans (I)

Comportament social juvenil

Raül Tormos* | rtormos@gmail.com

Conèixer i entendre les noves generacions és un element clau per avançar-nos al futur. El món evoluciona cada vegada més ràpid, cosa que contribueix a eixamplar les distàncies generacionals que sovint dificulten la comprensió envers les persones d'altres grups d'edat. Per això és important conèixer com són els joves, els temes que més els preocupen o com participen en la societat, elements analitzats per Raül Tormos en aquest article, que es complementa amb una segona part en el proper número d'eines, centrada en el comportament electoral juvenil.

Introducció

Una de les inquietuds de tota societat és conèixer com són els seus joves. L'estat de la joventut es converteix en un tema de debat públic sobre el qual s'acaben projectant les pors col·lectives i les esperances cap al futur. La permanència o transformació dels valors d'un país depenen en bona

* Investigador del Departament de Ciència Política de la UAB

L'estat de la joventut es converteix en un tema de debat públic sobre el qual s'acaben projectant les pors col·lectives i les esperances cap al futur

part del fet que les noves generacions els acceptin i els facin seus. Però els joves també poden relegar les creences acceptades pels grans, i fins i tot substituir-les per altres de noves. La sociologia identifica el reemplaçament generacional com un dels motors del canvi social. Si les noves generacions adopten nous valors i posicionaments, el pas del temps i la mort de les cohorts més antigues acaba transformant la societat de manera progressiva però inexorable.

En quina mesura són els joves catalans d'avui dia diferents dels grans pel que fa als seus valors polítics? Donen prioritat als mateixos temes? Comparteixen una visió similar del que ha de ser un bon ciutadà? Se senten motivats per la política? Com s'informen de les qüestions polítiques? De quines associacions són membres i quin és el seu repertori d'acció política? Són més d'esquerreres o més catalanistes? Voten els mateixos partits que els grans? En qualsevol cas, les diferències que s'observen tenen caràcter permanent o transitori? A continuació s'intentarà donar resposta a alguns d'aquests interrogants.

Com són els joves

La recerca internacional recull alguns trets generals que caracteritzen els joves.¹ Acostumen a tenir menys interès per la política, s'abstenen més, tenen encara uns vincles febles

amb els partits, i varien més en les seves actituds i posicionaments. En molts casos, se situen en postures ideològiques més a l'esquerra que els grans. Se senten més atrets pels extremismes polítics, i voten més partits extrems en els seus plantejaments i minoritaris. En conjunt, els joves són més susceptibles de ser mobilitzats per causes radicals, ja siguin de dretes o d'esquerreres. També acostumen a votar més a partits nous que els grans. Encara no han desenvolupat els llaços estables amb els partits tradicionals propis dels adults de més edat i, per tant, són més volàtils i proclius a votar partits de nova creació. Com que els valors polítics dels joves encara es troben en procés de formació i cristallització, això els fa més susceptibles de ser influïts per l'atmosfera del moment. El comportament electoral dels joves acostuma a ser un reflex intensificat de les tendències del moment en el conjunt de l'electorat. També s'observa que en diversos països desenvolupats els joves de les últimes dècades es caracteritzen per haver ampliat el seu repertori de participació política. Els joves actuals són més proclius a participar en política d'una manera no convencional, a diferència dels seus pares o els seus avis.²

Abans d'analitzar quines d'aquestes pautes es troben presents en la joventut catalana cal fer esment d'una distinció rellevant en l'anàlisi dels efectes de l'edat. Hi ha tres

1 HARROP, M. i MILLER, W. L. *Elections and voters*. MacMillan. Londres, 1987.

2 NORRIS, P. «Young people and political activism: From the politics of loyalties to the politics of choice», document preparat per al *Council of Europe Symposium*. Estrasburg, 27 i 28 de novembre de 2003.

El reemplaçament generacional és un motor del canvi social. Si les generacions més joves adopten nous valors i posicionaments, el pas del temps acaba transformant la societat

conceptes diferents que apareixen barrejats amb l'edat: el cicle de vida, la generació i el període. L'efecte del cicle de vida és la manera com les persones es veuen afectades per l'augment de l'edat. Per exemple, quan un individu és jove acostuma a tenir menys informació sobre el funcionament del sistema polític en què viu, però a mesura que es fa gran va adquirint més coneixement i experiència directa. En aquest cas el fet de fer-se gran, com a part del cicle de vida, aniria associat a l'augment de l'experiència política. A mesura que es fa gran seria més probable per a l'individu l'establiment de lligams estables amb partits o ideologies, així com l'adquisició de determinats hàbits. L'efecte del cicle de vida seria diferent del de la generació de la qual l'individu forma part. Pel fet d'haver nascut en una època determinada, la persona comparteix un seguit d'experiències de socialització amb els individus de la seva mateixa edat. Els membres d'una cohort experimenten esdeveniments socials i polítics en el moment crític del pas de l'adolescència a la joventut. La hipòtesi generacional considera que aquestes experiències formatives deixen una petja al llarg del cicle de vida de les cohorts. És important separar l'efecte del cicle de vida i la generació, del propi del període. Un moment històric determinat pot afectar el conjunt de contemporanis que l'experimenten, al marge de la seva edat o generació. De les característiques dels joves descrites en la literatura, algunes estarien més vinculades al cicle vital i d'altres a la generació. Entre les primeres podria incloure's la superior volatilitat en les actituds i comportaments, i el menor interès per la polí-

tica i els assumptes públics. I entre les segones es podria comptar l'augment del repertori de pràctiques de participació política cap a les de tipus no convencional.

És un tema crucial saber si les característiques peculiars dels joves es deuen al cicle de vida o a la generació. Si els canvis són generacionals, acabarien per transformar progressivament la societat. Però si només estiguessin lligats al cicle vital, no comportarien canvis estructurals. El problema és que no sempre és possible aplicar les tècniques necessàries per identificar de quin dels efectes es tracta. Es necessita estudiar períodes de temps prou amplis i comprovar les oscil·lacions dels indicadors al llarg del cicle de vida de les generacions. En la pràctica no sempre hi ha dades disponibles per efectuar aquest tipus d'estudis. El 2004 des del Departament de Ciència Política de l'UAB es va realitzar una investigació d'aquestes característiques per al cas català, finançada per l'Observatori Català de la Joventut.³ Arribar a determinar les causes de les diferències en els valors i les pràctiques polítiques de joves i grans va més enllà de les pretensions d'aquest breu article. Aquí tan sols es vol identificar aquestes diferències, i formular hipòtesis sobre els possibles factors causals implicats, partint dels precedents trobats en investigacions prèvies.

3 TORMOS, R. *La influència de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. Cicle vital o generació?*. Observatori Català de la Joventut – Generalitat de Catalunya. Col·lecció Estudis núm. 19. Barcelona, 2005.

El comportament electoral dels joves acostuma a ser un reflex intensificat de les tendències del moment en el conjunt de l'electorat

Dades i estratègia d'anàlisi

Habitualment s'utilitza el mètode d'enquesta per identificar les diferències per motius d'edat en les actituds i els comportaments dels individus. Un dels problemes amb què acostumen a topar els investigadors que es decideixen per aquesta via és que les enquestes disponibles no disposen de mostres prou grans. La grandària mostral més freqüent dels sondeigs socials i polítics es troba entre els 1.000 i els 2.000 casos. Aquesta xifra és suficient per a l'estudi del conjunt d'enquestats i fins i tot per a determinats subgrups en particular. Però si es vol realitzar una anàlisi detallada, ja sigui subdividint la mostra en múltiples segments d'edat o creuant l'edat per més d'una variable, el nombre de casos acaba resultant insuficient a causa de l'augment del marge d'error. En algunes ocasions, s'opta per dividir la mostra en grups d'edat amplis, i es perd així una part important d'informació. En aquest estudi s'ha preferit analitzar enquestes amb un nombre de casos més elevat del que resulta habitual: d'una banda, l'enquesta de participació política⁴ que va realitzar el CEO juntament amb la Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya després de les eleccions al Parlament de Catalunya de 2006, amb una mostra de 6.900 catalans més grans de 18 anys; i de l'al-

tra, el conjunt dels quatre Baròmetres d'Opinió Política trimestrals realitzats aquell mateix any pel CEO, convenientment fusionats amb un total de 8.400 entrevistats.⁵

L'objectiu de l'anàlisi és comprovar si els joves catalans són diferents dels grans en un seguit d'actituds i comportaments polítics. El conjunt d'àmbits que s'estudien són la importància que es dona a diferents temes socials i polítics d'interès general, el concepte de bon ciutadà, les pautes de participació no electoral —pertinença a associacions i participació en accions polítiques, l'interès per la política, el nivell de coneixement i d'informació sobre temes polítics, així com els mitjans de comunicació que més s'utilitzen, l'opinió sobre les institucions, la ideologia esquerra/dreta, el sentiment de pertinença, el model preferit d'encaix entre Catalunya i l'Estat espanyol, la simpatia de partit i el vot a les últimes eleccions al Parlament de Catalunya.

En primer lloc es divideix la mostra en dos grups d'edat bàsics: joves, de 18 a 30 anys, i grans, de més de 30. S'exploren els perfils diferenciats d'aquests dos grups en cada dimensió d'estudi i, tot seguit, aprofitant el potencial del gran nombre de casos de què es disposa, es segmenta la mostra en un nombre més gran de grups d'edat o de generació. L'anàlisi no és de tipus longitudinal perquè només s'estudia un sol moment en el temps, el 2006.

4 CEO, *Enquesta sobre participació política a Catalunya*, estudi R-372. Gener de 2007

5 CEO, *Baròmetres d'Opinió Política*, estudi R-346. Març de 2006.
CEO, *Baròmetres d'Opinió Política*, estudi R-358. Juliol de 2006.
CEO, *Baròmetres d'Opinió Política*, estudi R-363. Octubre de 2006.
CEO, *Baròmetres d'Opinió Política*, estudi R-367. Novembre de 2006.

Les pautes de comportament electoral estan afectades per tres elements relacionats amb l'edat: el cicle de vida, la generació i el període

Amb una sola mesura temporal els efectes del cicle vital, la generació i el període apareixen mesclats i no és possible aplicar la metodologia multivariant adequada per separar-los.⁶ En altres paraules, no es pot avaluar l'evolució de les generacions al llarg dels diferents períodes de temps o dels diversos moments del cicle vital.⁷ Aquesta restricció s'intenta superar amb hipòtesis basades en les teories existents i en estudis longitudinals previs.⁸

En alguns casos serà més probable que la diferència entre joves i grans es degui a motius del cicle de vida, i en altres, a transformacions generacionals. En aquest últim cas se segueix la hipòtesi generacional de Karl Mannheim.⁹ Els individus que es troben en el trànsit de l'adolescència a la joventut queden marcats amb més intensitat pels fets esdevenuts en aquell moment històric. A mesu-

ra que aquestes persones es fan grans, continuen compartint alguns trets comuns que els identifiquen amb una mateixa generació política. Llavors es classifica els enquestats d'acord amb la generació de què formen part. A aquest efecte, es calcula la data de naixement a partir de la diferència entre l'edat de l'enquestat i l'any de realització de l'enquesta. A continuació, a la data de naixement se li agreguen 18 anys i s'obté el període crític de formació de les generacions, l'etapa de les experiències formatives. Després es classifica el conjunt d'enquestats d'acord amb la dècada en què arriben als 18 anys. S'obtenen així les generacions següents:

- Generació dels anys trenta i quaranta –fan 18 anys entre el 1931 i el 1949. És la generació que arriba a la majoria d'edat en temps de la República, la Guerra Civil, la postguerra, l'autarquia i la consolidació del règim franquista, que de la mà dels falangistes adopta una forma clarament totalitària. Actualment tenen entre 75 i 93 anys.
- Generació dels anys cinquanta –fan 18 anys entre el 1950 i el 1959. Viu l'inici de l'*aperturismo*, quan el règim està dominat pel sector catòlic i comença a derivar en una forma d'autoritarisme. Actualment tenen entre 65 i 74 anys.
- Generació dels anys seixanta –fan 18 anys entre el 1960 i el 1969. Són la generació del *Plan de Estabilización* i del *desarrollismo*. El règim franquista de la

6 GLENN, N. *Cohort analysis*. Sage. Beverly Hills, 1977.

7 La separació de la generació i l'edat en un cas com aquest en què es disposa només d'un punt en el temps s'efectua merament per facilitar la comprensió, atès que en la pràctica en aquest tipus de disseny l'edat és igual a la generació. És a dir, si tenim l'edat de la persona coneixem també a quina generació pertany. Aquest no és el cas quan es disposa de més punts en el temps, ja que per exemple es pot comptar al mateix temps una persona de 20 anys nascuda l'any 1975 i una altra de la mateixa edat nascuda el 1985.

8 TORMOS, R. *La influència de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. Cicle vital o generació?*. Observatori Català de la Joventut – Generalitat de Catalunya. Col·lecció Estudis núm. 19. Barcelona, 2005.

9 MANNHEIM, K. «El problema de las generaciones». *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 62. Pàgines 193-242. Madrid, 1993. Traducció de «Das Problem der Generationen» (1928): *Kölner Vierteljahreshefte für Soziologie*, VII, 2: 157-185; 3: 309-330.

Si els canvis en el comportament electoral són generacionals, acaben transformant la societat. Però si només estan lligats al cicle vital, no comporten canvis estructurals

mà dels tecnòcrates canvia el model econòmic i com a conseqüència es produeix un desenvolupament econòmic i social. Actualment tenen entre 55 i 64 anys.

- Generació dels anys setanta –fan 18 anys entre el 1970 i el 1979. S'emmarca en la crisi del franquisme, la transició política i l'inici de la democràcia. Actualment tenen entre 45 i 54 anys.
- Generació dels anys vuitanta –fan 18 anys entre el 1980 i el 1989. Són joves durant la primera etapa democràtica amb els governs del PSOE de Felipe González a l'Estat espanyol, i de CiU amb Jordi Pujol a Catalunya. Actualment tenen entre 35 i 44 anys.
- Generació dels anys noranta –fan 18 anys entre el 1990 i el 1999. Es formen políticament en la crisi del PSOE a l'Estat espanyol i l'inici del govern del PP de José María Aznar, amb pactes amb CiU i PNV. A Catalunya CiU continua al govern i pacta amb el PP. Actualment tenen entre 25 i 34 anys.
- Generació del 2000 –fan 18 anys entre el 2000 i el 2006. Experimenten en la seva etapa formativa la majoria absoluta del PP a l'Estat espanyol, i la primera part del govern socialista de José Luis Rodríguez Zapatero. A Catalunya viuen l'última etapa del govern de CiU, la formació del govern tripartit i l'aprovació de la reforma de l'Estatut. Actualment tenen entre 18 i 24 anys.

En alguns casos és perfectament plausible interpretar els resultats com a conseqüència de la socialització diferen-

ciada de les generacions, i en altres és més adequat plantejar-ho des del punt de vista del cicle vital. Els segments d'edat utilitzats són equivalents als grups generacionals: de 18 a 24 anys, de 25 a 34, de 35 a 44, de 45 a 54, de 55 a 64, de 65 a 74 i finalment de 75 a 93 anys.

Temes que més preocupen

La política en democràcia ha d'estar vinculada necessàriament a les preocupacions i demandes de la població. La gent es preocupa per problemes que els afecten de forma personal i directa. Però en ocasions també senten inquietud per temes amb una repercussió més àmplia en el conjunt de la societat, o fins i tot en col·lectius específics diferents del propi. Cada cop més els electors es mobilitzen en funció dels temes que els partits abanderan i als quals prometen donar resposta. L'època en què els votants eren lleials a un partit o a una ideologia comença a estar en crisi. Avui dia els votants són més volàtils, i per això és més important conèixer quins temes consideren prioritaris. Es preocupen els joves per les mateixes qüestions que els grans? A l'enquesta de participació política es planteja una bateria de temes socials i polítics perquè els enquestats valorin fins a quin grau els preocupen en una escala de 0 a 10. L'habitatge ocupa clarament el primer lloc entre les preocupacions dels joves, mentre que en els grans esdevé la segona. El cicle vital, el fet que els

El cicle vital fa que entre els joves la preocupació principal sigui l’habitatge, en estar en edat de buscar un lloc per viure, mentre que pels grans l’habitatge és la segona preocupació

TAULA 1. TEMES QUE MÉS PREOCUPEN SEGONS EDAT. EN MITJANES (VALORACIÓ DE 0 A 10) PER ORDRE D'IMPORTÀNCIA.

Joves (18-30)			Grans (més de 30)		
Ordre		Mitjana	Ordre		Mitjana
1	Habitatge	9,13	1	Sanitat, educació, serveis socials i seguretat social	8,35
2	Sanitat, educació, serveis socials i seguretat social	8,68	2	Habitatge	8,26
3	Atur i precarietat laboral	8,16	3	Seguretat ciutadana	8,24
4	Seguretat ciutadana	7,99	4	Medi Ambient	8,05
5	Medi Ambient	7,96	5	Atur i precarietat laboral	7,97
6	Immigració	7,53	6	Immigració	7,70
7	Funcionament de l'economia	7,42	7	Funcionament de l'economia	7,68
8	Infraestructures i transports	7,32	8	Cultura, llengua i identitat catalanes	7,18
9	Cultura, llengua i identitat catalanes	7,19	9	Infraestructures i transports	7,15
10	Autogovern de Catalunya	6,71	10	Autogovern de Catalunya	6,89

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

Els serveis públics com ara la sanitat, l'educació, els serveis socials i la seguretat social ocupen el segon lloc entre les preocupacions dels joves, seguits per l'atur i la precarietat laboral

joves estiguin en edat de buscar un lloc per viure, fa que aquest tema els resulti més prioritari.

El segon lloc de les preocupacions dels joves l'ocupen els serveis públics relacionats amb la sanitat, l'educació, els serveis socials i la seguretat social. A part que puguin considerar que és un tema d'interès general pel qual cal preocupar-se, també queden directament afectats pel que fa a l'apartat d'educació i prestacions d'atur. Entre els grans aquest és el primer tema en importància, també possiblement per una qüestió de cicle vital. Els preocupa l'estat de la sanitat pública perquè l'utilitzen més, l'educació pels seus fills, i l'estat de les pensions.

La tercera preocupació en importància dels joves és l'atur i la precarietat laboral. Aquesta problemàtica els afecta a ells més directament que als grans, ja que es concentra força en el segment d'edat jove. Entre els grans la inquietud pels aspectes laborals passa a la cinquena posició. En aquest grup és la seguretat ciutadana la tercera preocupació en importància, mentre que entre els joves ocupa el quart lloc. Com confirmen altres estudis,¹⁰ els grans acostumen a preocupar-se més que els joves per aspectes relacionats amb la seguretat.

Cal arribar fins al cinquè lloc en les preocupacions dels joves per trobar el medi ambient, mentre que entre els grans aquest tema ocupa la quarta posició. Tot i així, la diferència

en les puntuacions mitjanes de joves i grans no és significativa, i el medi ambient pràcticament empata entre els joves amb el problema immediatament anterior de la seguretat ciutadana. En qualsevol cas, entre els joves es podria esperar un èmfasi superior al dels grans pel que fa a l'ecologia. La teoria sobre el canvi de valors cap al postmaterialisme de què parla el sociòleg Ronald Inglehart parteix del supòsit que a les últimes dècades les noves generacions estan adquirint uns nous valors menys materialistes. La causa d'aquest postmaterialisme seria que les cohorts més joves s'han socialitzat en un context d'abundància material i seguretat física superior al de les cohorts més antigues i, per tant, no perceben com a tan urgents les necessitats que van amoïnar els seus pares i especialment els seus avis quan eren joves. Aquests valors nous fan que les preocupacions dels individus vagin més enllà de les qüestions estrictament materials i se centrin també en temes com ara l'ecologisme, la qualitat de vida, l'autorealització en la feina o l'ajuda al Tercer Món. Però en un context en què els joves veuen que la seva seguretat material perilla i perceben que el seu futur és incert, tornen a fixar-se en les qüestions materials que encara han de resoldre. L'atur, la precarietat laboral, els salaris míseros i la necessitat de disposar d'un habitatge digne per emancipar-se satisfactòriament són prioritats que contribueixen que els joves releguin la preocupació pel medi ambient a posicions similars a les dels grans.

Joves i grans coincideixen a ubicar en el sisè i el setè lloc la immigració i el funcionament de l'economia, res-

¹⁰ CEO, *Valors bàsics, circumstàncies vitals i orientacions polítiques: estudi pilot a la província de Barcelona, estudi R-374*. Febrer de 2007.

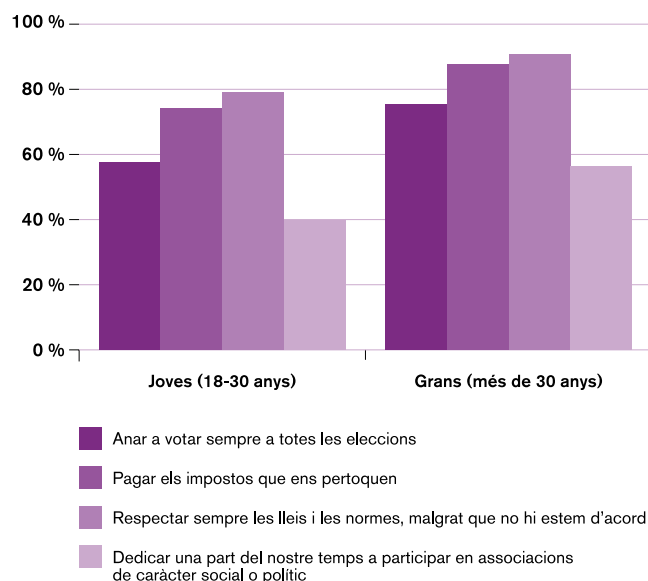
Les dades posen en qüestió el canvi de valors postmaterialista, ja que quan els joves perceben el seu futur com a incert tornen a fixar-se en les qüestions materials que encara han de resoldre

pectivament. En el punt en què tornen a discrepar és la importància que concedeixen a les infraestructures i el transport. Els joves la situen en el vuitè lloc i els grans, en el novè. Es pot pensar que els joves depenen en un grau superior de les infraestructures i els transports públics. Les últimes posicions del rànquing les ocupen la llengua, la identitat catalana i l'autogovern. Resulta comprensible que a l'hora de valorar un conjunt de qüestions entre les quals hi ha problemes que afecten directament la vida de les persones, la preocupació per la identitat i l'autogovern passi a un segon pla.

Concepte de bon ciutadà

Ser ciutadà d'un país democràtic garanteix un conjunt de drets, però també comporta un seguit de deures cívics. Una de les àrees de l'enquesta de participació es refereix al concepte de bon ciutadà. Es pregunta pel grau d'acord amb quatre frases que representen quatre dimensions possibles de l'actuació d'un tipus ideal de bon ciutadà. Tenen la mateixa idea del que ha de ser un bon ciutadà els joves d'avui dia i els grans? Les quatre dimensions analitzades són la participació electoral, el pagament d'impostos, el respecte per les lleis i les normes i la participació en associacions. Quan s'analitzen les respostes diferenciades de joves i grans s'observen discrepàncies significatives. Els primers entenen el concepte de bon ciutadà d'una manera més laxa. Els per-

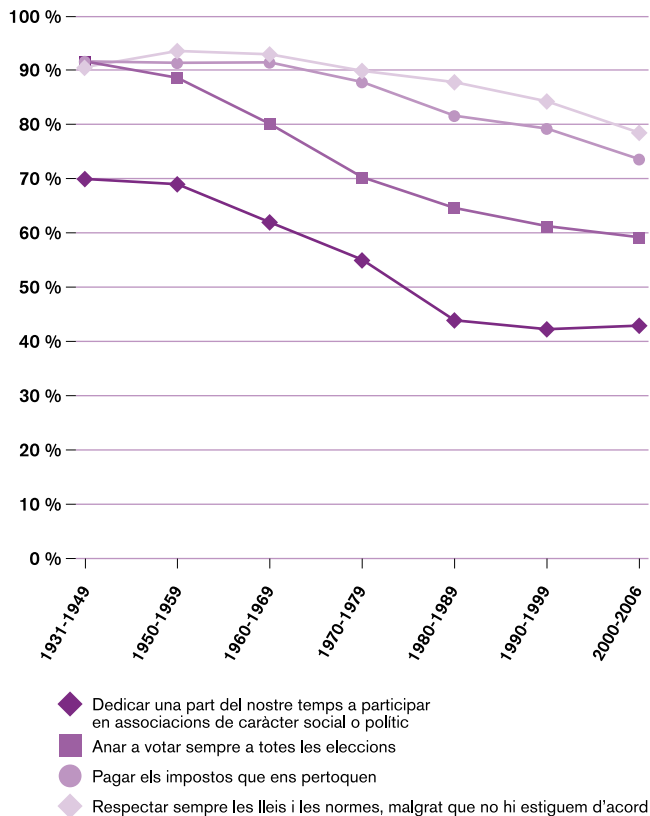
GRÀFIC 1. CONCEPTE DE BON CIUTADÀ PER EDAT. ESTAN D'ACORD I MOLT D'ACORD AMB LES AFIRMACIONS. (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

Els joves formats en democràcia no són tan estrictes amb el que s'entén com a responsabilitats ciutadanes. Cada nova generació entén el concepte de bon ciutadà de forma més laxa

**GRÀFIC 2. PER SER UN BON CIUTADÀ CAL...
ESTAN D'ACORD I MOLT D'ACORD PER GENERACIONS (%)**

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

centatges dels que estan molt i bastant d'acord amb la importància d'anar a votar sempre a totes les eleccions, pagar els impostos que pertoquen, respectar les lleis i les normes, i dedicar part del temps a participar en associacions socials o polítiques, són sempre més baixos entre els joves.

Els joves, tot i que amb menys intensitat que els grans, continuen considerant que el fet de pagar impostos i respectar les lleis són aspectes crucials en la definició de bon ciutadà. Les diferències més marcades entre els dos grups d'edat es refereixen a la dimensió participativa de la ciutadania: el vot a les eleccions i la participació en associacions. Les dades abonen la idea que pels joves els aspectes participatius no són tan importants en la seva consideració del que ha de ser un bon ciutadà. Gairebé no arriben al 40% els que donen importància a dedicar part del temps a participar en associacions, en comparació amb el 56% dels grans. De la mateixa manera, els que donen importància a votar entre els joves són prop del 57%, mentre que entre els grans són del 75%.

És possible que els joves, formats ja plenament en una etapa de normalitat democràtica, no siguin tan estrictes amb el que s'entén com a responsabilitats ciutadanes. També caldria tenir en consideració que els joves són més proclius a expressar-se obertament i a reconèixer actituds i comportaments socialment no tan desitjables. Els grans, en canvi, es troben més lligats a l'efecte de «quedar bé». En qualsevol cas, esbrinar les causes d'aquesta concepció juvenil més laxa de la ciutadania excedeix les

Cal tenir en compte que els joves són més proclius a reconèixer actituds socialment no desitjables. Els grans es troben més lligats a l'efecte de «quedar bé»

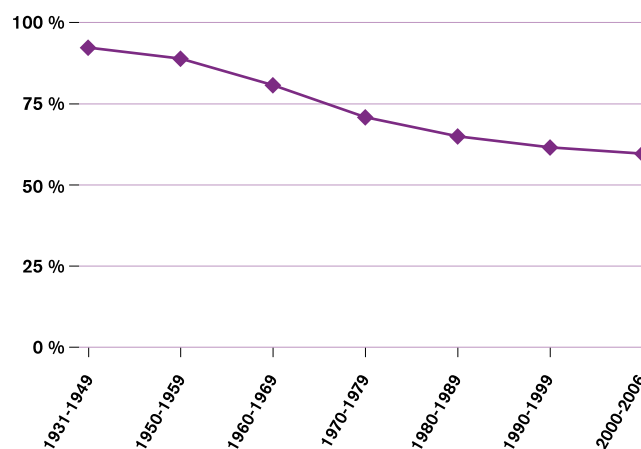
possibilitats d'aquesta breu recerca, però hi ha elements que fan pensar que estan vinculades a la generació de la qual els individus formen part.

L'anàlisi de les generacions mostra una caiguda progressiva de la importància de tots els requisits per ser un bon ciutadà amb cada nova cohort. La generació més jove, la dels que varen fer 18 anys entre el 2000 i el 2006 és la que clarament es mostra més laxa en la seva concepció de bon ciutadà. Per aquesta cohort el percentatge de molt i bastant d'acord descendeix en les quatre dimensions fins al nivell més baix en relació amb la resta de generacions. Tot i la tendència general al descens en aquestes dimensions, és en la importància de votar a les eleccions i de participar en associacions on es detecta de forma més evident. En conjunt, cada nova generació entén el concepte de bon ciutadà d'una manera una mica més laxa que l'anterior. Però les generacions de l'etapa democràtica, formades pels que varen fer 18 anys a partir de 1980, són les més afectades per aquesta laxitud. En concret, la participació en les eleccions és una de les dimensions en què es veu més clarament el descens generacional.

Participació en grups i associacions socials i polítiques

Un dels indicadors del comportament participatiu és la pertinença a associacions d'indole diversa. L'enquesta de participació recull si l'entrevistat és membre o no d'un

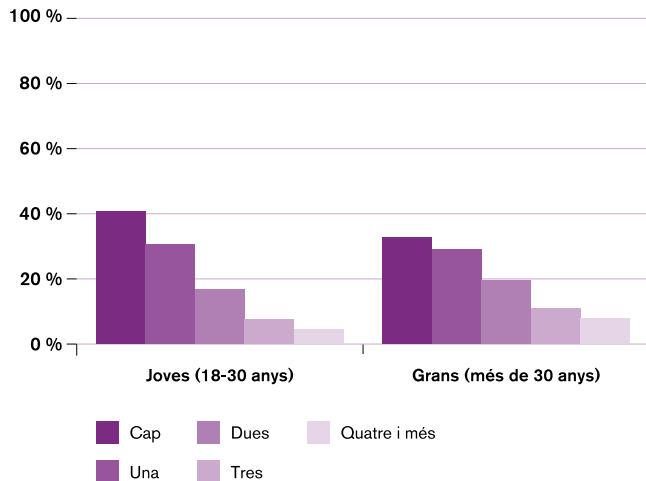
GRÀFIC 3. PER SER UN BON CIUTADÀ CAL ANAR A VOTAR SEMPRE A TOTES LES ELECCIONS. ESTAN D'ACORD I MOLT D'ACORD PER GENERACIONS (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

El nombre de joves i grans que pertanyen només a una associació és similar, però entre les persones que són membres de més d'una entitat predominen els majors de 30 anys

GRÀFIC 4. NÚMERO D'ASSOCIACIONS A LES QUE ES PERTANY PER EDAT (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

seguit d'organitzacions de la societat civil. Comparant els dos grups d'edat s'observa que els joves en conjunt pertanyen a menys associacions que els grans. En molts casos això es pot deure a factors del cicle de vida. El gràfic 4 mostra el percentatge d'individus dels dos grups d'edat segons el nombre d'associacions de les quals formen part. Els grans que no són membres de cap tipus d'associació són el 32,7%, mentre que el percentatge de joves arriba al 40,6. El nombre de joves i grans que pertanyen només a un tipus d'associació és similar, però entre les persones més associacionistes, aquelles que són membres de més d'una, sempre hi ha més gent gran.

Segons el tipus d'associació, només hi ha més joves en clubs esportius i associacions juvenils. En les associacions culturals o de lleure, els percentatges dels dos grups d'edat són similars. Però pel que fa a la resta d'entitats, són sempre els grans els que predominen. En alguns casos la menor presència de joves és fàcilment explicable per motius propis del cicle vital. Per exemple, entre els grans hi ha més gent amb fills en edat escolar i, per tant, és lògic que hi hagi més membres d'associacions de pares d'alumnes. Fins a cert punt també es pot pensar que la pertinença a sindicats, associacions professionals o patronals està lligada a l'edat en la mesura que la incorporació plena en el món professional i laboral esdevé un procés que acostuma a cristal·litzar amb el temps. De forma similar, la pertinença a associacions de veïns podria estar lligada a l'edat en la mesura que el procés d'integració en el barri i la im-

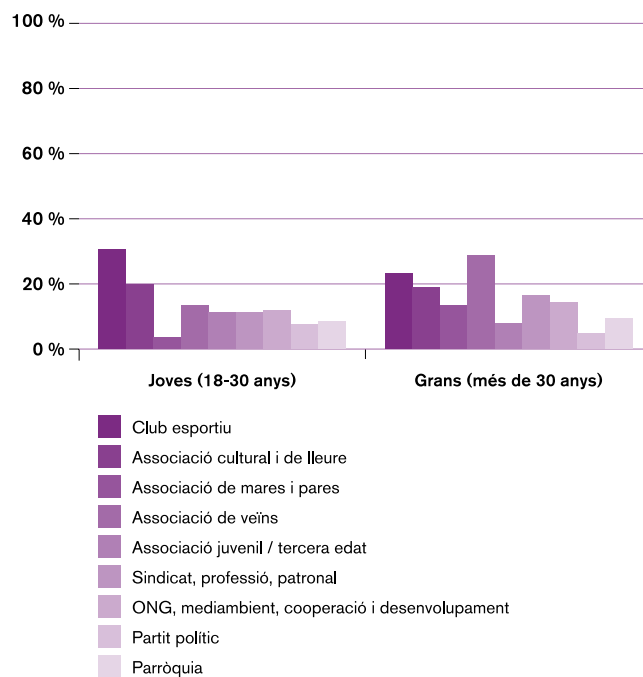
Hi ha menys joves que pertanyin a partits polítics, però també hi ha menys joves que pertanyin a ONG, organitzacions mediambientals o de cooperació i desenvolupament

plicació en els seus problemes és més probable que aparegui quan l'individu arriba a la maduresa. Hi ha menys joves que pertanyin a partits polítics, la qual cosa abonaria la idea d'una menor implicació en la política convencional. Però també hi ha menys joves que pertanyin a ONG, organitzacions mediambientals o de cooperació i desenvolupament. Aquestes entitats defensen nous temes socials i polítics, i utilitzen habitualment sistemes d'organització i canals d'actuació diferents. Sorpren que el percentatge de joves no sigui més elevat. L'efecte generacional es manifesta de forma evident en l'apartat de les associacions religioses i parroquials. El percentatge de joves que en forma part és clarament menor al dels grans, en la línia del procés de secularització present a diversos països de l'Europa occidental.

Participació política no electoral

Si s'analitzen les accions polítiques no electorals en les quals els dos grups d'edat han participat alguna vegada, s'observa que els joves han pres part en més actes de tipus no institucionalitzat, o considerats com a noves formes de participació. Si es té en compte la tendència general a una menor participació dels joves, les diferències resulten encara més remarcables. A més, pel simple fet que els joves tenen una edat menor això redueix de per si les seves oportunitats per realitzar accions polítiques, per

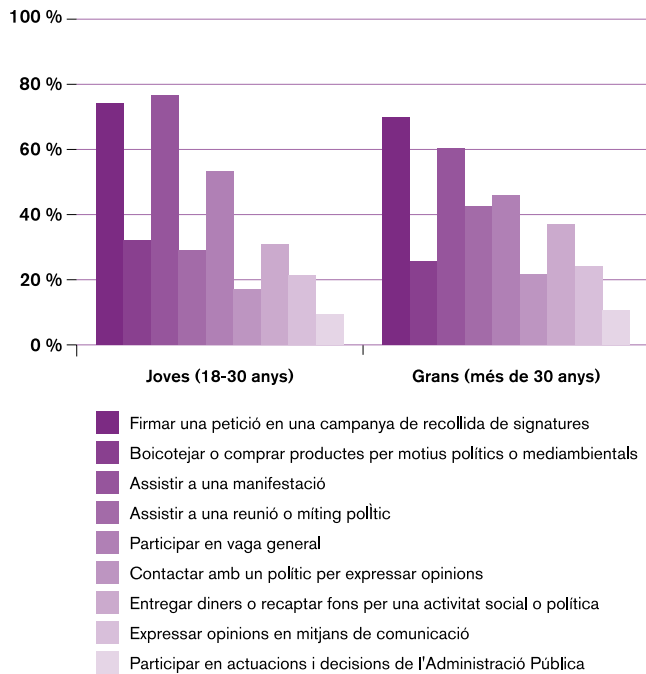
GRÀFIC 5. TIPUS D'ASSOCIACIONS A LES QUE ES PERTANY PER EDAT (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

El 76,5% dels joves han participat en manifestacions, mentre que només el 60,2% dels grans ho han fet

GRÀFIC 6. PARTICIPACIÓ POLÍTICA NO ELECTORAL PER EDAT. ALGUNA VEGADA HAN PARTICIPAT (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta de participació política, CEO R-372*. Gener de 2007.

una qüestió de marge temporal per a l'acció. Tot i així, en alguns casos el percentatge dels joves iguala i fins i tot supera el dels grans. Hi ha més joves que hagin signat una petició, i participat en el boicot o compra selectiva de productes per motius polítics o mediambientals. Però les diferències més grans s'observen en el cas de l'assistència a manifestacions. El 76,5% dels joves han participat en manifestacions, mentre que només el 60,2% dels grans ho han fet. Una explicació d'aquest fenomen la podem trobar en l'agitat clima polític dels últims anys, especialment en l'etapa de majoria absoluta del PP a l'Estat espanyol i les reiterades mobilitzacions al carrer. Com que els joves estan més influïts per l'atmosfera del moment, haurien estat un segment especialment mobilitzat. Aquesta situació podria haver marcat una nova generació de catalans, amb conseqüències perdurables al llarg del seu cicle de vida. El percentatge de joves també és més alt entre els que han participat en vagues generals.

En canvi, quan es tracta de participar per mitjà dels canals més convencionals o institucionalitzats, les posicions s'inverteixen. Un percentatge superior de la gent de més edat ha utilitzat alguna de les vies convencionals de participació política, com ara assistir a una reunió o miting polític, contactar amb un polític per expressar opinions, i lliurar diners o recaptar fons per a una activitat social o política. També és una mica superior el nombre de grans que expressen les seves opinions en mitjans de comunicació.

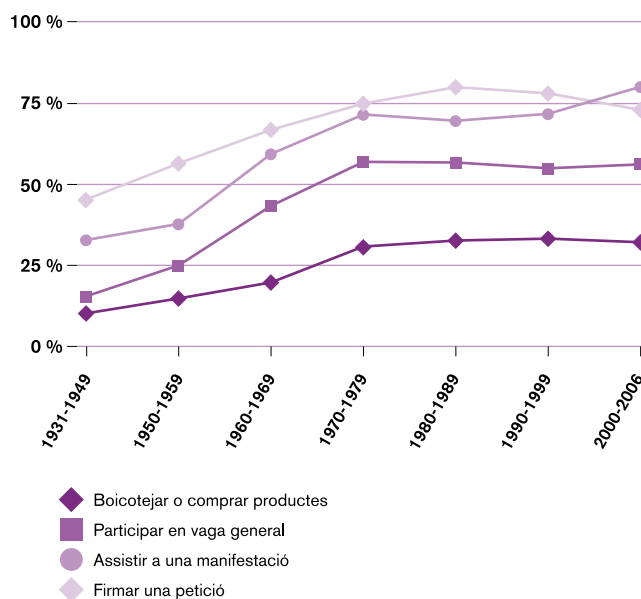
Entre les generacions de l'última etapa del franquisme i la transició política, augmenta la participació, especialment per al cas de l'assistència a reunions i mítings polítics

En línia amb el que diu la literatura, sembla que s'estigui produint un canvi generacional pel qual les noves cohorts assumeixen amb més força les formes de participació no convencional. Si s'explora la participació en aquest tipus d'activitats per cohorts, s'observen pautes que poden fer pensar en canvis de tipus generacional. Si es para atenció a la forma de les línies dels gràfics 7 i 8, es veu que segueixen tendències diferents. En el primer gràfic trobem les formes menys convencionals de participació classificades per generació. La tendència de totes quatre és ascendent, de manera que com més recent és la generació més ús fa d'aquests mecanismes participatius.

En concret, la generació més jove, la que va fer 18 anys entre el 2000 i el 2006, és la primera en la qual l'actuació política principal és l'assistència a manifestacions. Més del 80% dels que van fer 18 anys entre el 2000 i el 2006 han assistit a alguna manifestació, la qual cosa contrasta amb la generació dels cinquanta, quaranta i trenta, en què menys del 40% han pres part en aquest tipus d'activitat. En conjunt, el gran salt que s'observa en el primer gràfic és entre les generacions que van fer 18 anys abans dels setanta i la resta. Quelcom similar però en menor intensitat succeeix amb la resta d'activitats menys convencionals.

Pel que fa a les activitats polítiques convencionals, la tendència és més plana, i indica una participació més homogènia de les diverses generacions. Tot i així, s'observa una curvatura que indica que les generacions més antigues han participat i participen menys, presumiblement

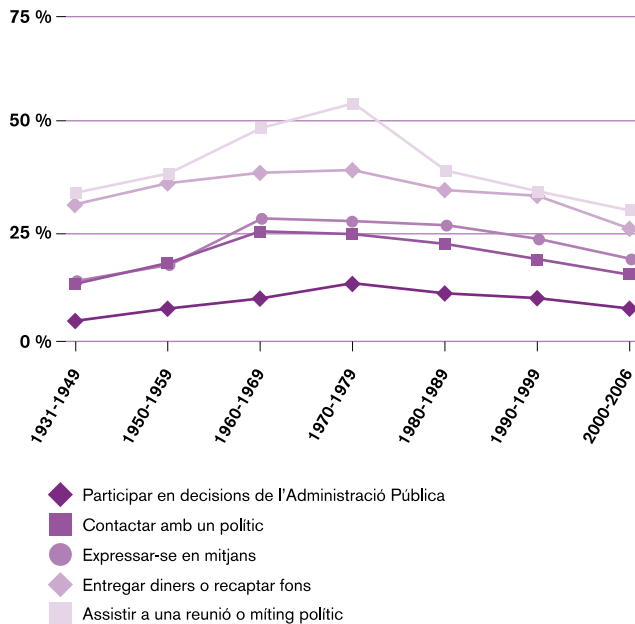
GRÀFIC 7. PARTICIPACIÓ POLÍTICA NO ELECTORAL PER GENERACIONS (I) (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

Sembla que s'estigui produint un canvi generacional pel qual les noves cohorts assumeixen amb més força les formes de participació no convencional

GRÀFIC 8. PARTICIPACIÓ POLÍTICA NO ELECTORAL PER GENERACIONS (II) (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de participació política, CEO R-372. Gener de 2007.

a causa de la seva socialització en un entorn no democràtic. Entre les generacions de l'última etapa del franquisme i la transició política –anys seixanta i setanta–, augmenta la participació, especialment per al cas de l'assistència a reunions i mitings polítics. El fet d'haver experimentat el moment del canvi de règim, la implantació de la democràcia, la legalització dels partits, i la recuperació del dret d'associació i de reunió els pot haver influït a l'hora de valorar i participar més en aquest tipus d'activitats. En canvi, entre els que fan 18 anys a partir dels vuitanta comença a decaure la participació en accions de tipus convencional.

Síntesi

En aquesta part de l'article s'ha començat a identificar un perfil propi dels joves catalans que els distingeix dels grans. Les preocupacions principals de la joventut giren entorn de problemes materials bàsics que els afecten directament, com ara l'habitatge i la feina. El seu concepte de bon ciutadà és menys exigent que el dels grans, especialment en relació amb la participació en les eleccions i en associacions. En conjunt, els joves pertanyen a menys associacions que els grans, fins i tot pel que fa a les ONG. Però han pres part en més actuacions de caràcter no institucionalitzat, enteses com a noves formes de participació. |

+ INFO

Llibres

ANDUIZA, E. i BOSCH, A. *Comportamiento político y electoral*. Alianza. Madrid, 2004.

GLENN, N. *Cohort analysis*. Sage. Beverly Hills, 1977.

HARROP, M. i MILLER, W. L. *Elections and voters*. MacMillan. Londres, 1987.

INGLEHART, R. *Modernización y posmodernización. El cambio cultural, económico y político en 43 sociedades*. CIS. Madrid, 2001.

TORMOS, R. *La influència de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. Cicle vital o generació?*. Observatori Català de la Joventut – Generalitat de Catalunya. Col·lecció Estudis núm. 19. Barcelona, 2005.

Articles

MANNHEIM, K. «El problema de las generaciones». *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 62. Pàgines 193-242. Madrid, 1993. Traducció de «Das Problem der Generationen» (1928): *Kölner Vierteljahreshefte für Soziologie*, VII, 2: 157-185; 3: 309-330.

NORRIS, P. «Young people and political activism: From the politics of loyalties to the politics of choice», document preparat per al *Council of Europe Symposium*. Estrasburg, 27 i 28 de novembre de 2003.

RILEY, M. W., «On the significance of age in sociology». *American Sociological Review*, 52. Pàgines 1-14. 1987.

Fonts

☐ CEO, *Baròmetres d'Opinió Política, estudi R-346*. Març de 2006.

☐ CEO, *Baròmetres d'Opinió Política, estudi R-358*. Juliol de 2006.

☐ CEO, *Baròmetres d'Opinió Política, estudi R-363*. Octubre de 2006.

☐ CEO, *Baròmetres d'Opinió Política, estudi R-367*. Novembre de 2006.

☐ CEO, *Enquesta sobre participació política a Catalunya, estudi R-372*. Gener de 2007.

☐ CEO, *Valors bàsics, circumstàncies vitals i orientacions polítiques: estudi pilot a la província de Barcelona, estudi R-374*. Febrer de 2007.

Enllaços

- Centre d'Estudis d'Opinió
www.idescat.cat/cat/idescat/estudisopinio/
- Secretaria de Joventut - Observatori Català de la Joventut
www.gencat.cat/joventut

CONNEXIONS

Bastint espais de sobirania, construint la independència

Xavier Vendrell | Vicesecretari general de Coordinació Interna i Acció Electoral d'Esquerra | xvendrell@esquerra.cat

Tots els que som en això, hi som pel que hi som. I hi som per guanyar. La independència només es pot aconseguir amb una majoria de dones i homes que hi estiguin a favor. Però només amb una majoria de dones i homes a favor, no n'hi ha prou. Des de l'esquerra independentista hem de treballar per sumar, per incorporar cada dia més gent disposada a exercir algun dia el nostre dret a decidir, i per tal que l'exerceixin en favor de la constitució d'un nou estat al si de la UE.

Hi ha qui diu que estem en el bloc de les nacions sense estat que poden incorporar-se al grup dels estats en el primer terç del segle XXI. I segurament és cert. Com també és cert que, dins aquest bloc, som a la cua. Si per ambició política som dins el grup en què hi ha el Quebec, Escòcia, Flandes i el País Basc, pel nivell de les estructures d'estat i de l'entorn social que és còmplice d'aquest projecte, som encara lluny d'aquests països. Les organitzacions independentistes que treballem perquè els Països Catalans tinguin com més aviat possible un estat propi no comptem amb cap grup econòmic o estructura empresarial que sigui favorable a aquest procés, ni tampoc no comptem amb el suport de cap dels sindicats majoritaris del país ni amb la complicitat de cap gran mitjà de comunicació. Tot això és una mostra fefaent que, paral·lelament al procés d'incorporació de milers de persones al projecte de la independència, ens cal la construcció d'una sèrie d'estructures de suport, més enllà de les estrictament polítiques.

Així mateix, avui per avui, el nostre projecte no compta amb la complicitat d'organismes internacionals, ni de governs estatals, ni de lobbies econòmics internacionals que puguin donar cobertura i reconeixement a una eventual constitució del nostre país en un estat. Les altres nacions sense estat que hem es-

mentat abans, en canvi, que sí que compten amb aquests suports, tant interns com externs, els han anat construint durant anys ben sovint des dels seus governs respectius.

Al nostre país, en canvi, la construcció d'espais de sobirania ha estat pràcticament inexistent, reflex de la nul·la consciència dels seus governants. Ara, amb l'esquerra independentista al govern, tant del Principat com de les Illes, cal aprofitar el moment per anar bastint estructures d'estat. Ningú no pot assegurar que algun dia tinguem una majoria social favorable a la independència, però, si ho arribem a aconseguir, no pot agafar-nos sense els deures fets. Per això hem d'aprofitar la nostra presència institucional per bastir espais de sobirania: cercar complicitat amb el món econòmic, donar a conèixer els Països Catalans al món, aprofitar, teixir una xarxa comunicacional, fer del català una llengua de cohesió social... Cal preparar el país per guanyar el referèndum, però també per a l'endemà de la independència. |

Catalanisme i empresariat

Jordi Castillo* | j.castillo@grupdossier.com

El procés de reforma de l'Estatut ha fet obrir els ulls a bona part dels sectors econòmics dirigents de Catalunya. Madrid no respon als problemes del sector, com al final del segle XIX quan davant la incapacitat de l'Estat espanyol d'atendre les reivindicacions catalanes l'empresariat va impulsar el catalanisme polític amb iniciatives cabdals com el Memorial de Greuges (1885) o les Bases de Manresa (1892). A dia d'avui, davant els problemes endèmics de dèficit fiscal i manca d'inversions a Catalunya, el món econòmic ha de tornar a fer sentir la seva veu i jugar un paper protagonista davant els desafiaments constants de l'Estat.

Reivindicacions i reptes

És una evidència el protagonisme creixent assolit pel col·lectiu empresarial en la crítica dels greus desgavells energètics i ferroviaris, de dèficit fiscal i de manca d'execució d'inver-

* Director de *Dossier Econòmic*

Catalunya és una economia forta, malgrat gestions dèbils, recursos malversats, o dissenys contraris a l'empresa i a la competència. És un dels països més productius del món

sions de l'Estat a Catalunya. Les intervencions han estat nombroses i variades, des del Cercle d'Economia fins al Foment del Treball Nacional, passant per la Cambra de Comerç, l'organisme amb un paper més actiu i constant en les denúncies, o per les organitzacions de la petita i mitjana empresa.

A més de reivindicar més i millors infraestructures, les crítiques de l'empresariat han encarat el victimisme del mateix col·lectiu, els costos abusius haguts, i, fins i tot, a la Cimera Empresarial Catalana de l'1 de desembre a Girona, el col·lectiu ha exigit una reforma de la funció pública per ajudar a refer un model econòmic de país que considera esgotat. Paral·lelament, sindicats, organismes sectorials, universitats i personalitats diverses també s'han afegit al discurs, i hi han aportat reflexions sobre salaris i nivell de vida, formació i recerca científica, o productivitat i competitivitat, factors tots decisius per a la bona continuïtat de la vida econòmica d'un país.

En tot cas, empresariat i societat s'han avingut, almenys formalment, en una sèrie de reivindicacions importants, com ara demanar el control i gestió catalana dels aeroports, la reforma de rodalies i de la xarxa viària. Així mateix, plantejar la renovació de la xarxa de distribució energètica –particularment, l'elèctrica–, i la posada en marxa i arribada a França del TAV. Per acabar, empresariat i societat exigeixen també el compliment de les inversions previstes i no dutes a terme a Catalunya per part de l'Estat, més enllà de qui governi circumstancialment a Madrid.

D'aquesta manera, els agents econòmics i socials exerceixen a hores d'ara un paper capdavanter en la defensa d'interessos generals, més enllà dels corporatius o sectorials, i alhora en la denúncia dels dèficits infraestructurals vi-gents i de la manca de solucions a mig termini, i també desvetllen davant l'opinió pública el paper cabdal de l'empresa en el progrés i benestar del país. I tot això, en un moment d'internacionalització econòmica, que propicia un allunyament empresarial progressiu del mercat espanyol en generar espais autònoms d'afirmació productiva i comercial.

A l'inici del segle XXI, Catalunya és una economia forta, malgrat gestions dèbils, recursos malversats, o dissenys contraris a l'empresa i a la competència. És un país dels més productius del món, amb un PIB equivalent al d'Israel o Dinamarca, països similars en extensió i població, que representa el 20% de la producció bruta de l'Estat, i suposa una renda per capita de prop de 25.000 euros.

Amb un índex de producció industrial del 102,4%, Catalunya encapçala les exportacions i les importacions espanyoles, amb un 27% i un 28%, respectivament, i lidera la producció industrial, i també la de serveis, juntament amb Madrid, i la de construcció, freqüentment amb Andalusia. Catalunya disposa al mateix temps d'instal·lacions d'avantguarda que assenyalen línies de futur immediat, com ara el supercomputador de la UPF, el nou centre Microsoft del Bages, el sincrotró del Vallès, i la seu de l'ITER¹ a Barce-

1 Reactor Termonuclear Experimental Internacional

L'empresariat català sempre ha dit la seva en moments cabdals de la vida econòmica del país, però, potser, de forma més reactiva que no activa

lona. També, disposa de dos de les millors escoles de negocis del món, ESADE² i IESE,³ un centenar de parcs científics i noves iniciatives universitàries de treball en xarxa i d'inversió privada en projectes tecnològics.

Per la banda negativa, el mercat laboral català està format per una majoria de mileuristes, i els salaris perden poder adquisitiu per efecte d'una inflació que dobla la mitjana de la UE. El salari anual mitjà dels catalans ronda els 18.000 euros, un 10% més que a l'Estat; mentre que només un 17% d'un col·lectiu de 3.425.713 assalariats –56,2% d'homes i 43,8% de dones– percep un salari de quatre cops l'interprofessional –30.000 euros. Aquestes dades parlen de mancances estructurals, relacionades amb la formació i desenvolupament del capital humà del país: un 42% de catalans només tenen estudis d'educació primària, contra un 7% amb formació universitària, i un 12% amb estudis superiors. Alhora, prop d'un 7% no té cap mena d'estudis, un 12%, estudis de secundària, i un 20%, de formació professional –9,9% de grau mitjà i 11,2% de grau superior.

Aquesta realitat econòmica, en vessants positives i negatives, és la que expressa l'existència i tradició d'un empresariat català de pes, que té la responsabilitat última de continuar garantint el progrés i potencial de futur del país, i que ho ha de fer, malgrat els problemes actuals de la globalització o de la immigració, o els dèficits romanents de la política.

No és estrany, doncs, que l'empresariat surti en defensa del país, que són les condicions efectives del seu progrés futur, però fa de mal entendre que ho faci relativament tard. La reacció empresarial ha estat tardana respecte al procés de reforma estatutària endegat el 2003, i ha arribat quan el desori ja és notori: polític, per la creixent desafecció catalana amb l'Estat espanyol i el desinterès d'aquesta amb les necessitats de Catalunya, i econòmic, perquè afecta la productivitat i la competitivitat i, en última instància, les butxaques de tots els catalans.

En això, el darrer informe del Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC) sobre competitivitat i productivitat a Catalunya pel període 2000-2006⁴ destaca que les pautes de creixement a Catalunya han estat relativament altes, amb un grau d'ocupació laboral relativament elevat, capaç d'absorbir una immigració massiva de l'ordre d'un milió de persones en només cinc anys, com demostra el pas d'una taxa d'atur del 10,1% el 2002 al 7% que es donava el 2006. Però, segons el CTESC, això s'ha donat en un escenari de baix creixement de la productivitat, i una pèrdua general de competitivitat, per raó d'un creixement de la demanda interna superior a la producció, d'una taxa d'inflació superior a la de l'Estat espanyol i d'Europa, d'una baixada dels costos laborals unitaris en termes reals, i d'una aportació negativa del sector

2 Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses

3 Institut d'Estudis Superiors de l'Empresa

4 CTESC. *Informe sobre la competitivitat de l'economia catalana (2000-2006)*. Novembre 2007.

És una evidència el protagonisme creixent del món empresarial en la crítica dels greus desgavells energètics, ferroviaris, de dèficit fiscal i de manca d'inversions de l'Estat a Catalunya

exterior, en presentar un saldo d'importacions i exportacions deficitari i de tendència creixent.

Quant a la productivitat, específicament, l'evolució 2000-2004 per sectors denota, segons el CTESC, una evolució negativa en energia (-1,6%) i serveis (-0,5%), i positiva en agricultura (3,1%), construcció (2,7%) i indústria (0,7%). Comparant-ho amb els anomenats quatre motors d'Europa, més Madrid i el País Basc, les conclusions pel període 2000-2006 diuen que el creixement del PIB català ha estat intens en relació amb la resta d'economies no espanyoles, però sense ser gaire alt, si bé ha estat similar al d'altres regions europees. Amb tot, la productivitat de l'economia catalana no ha augmentat, a diferència de Baden-Württemberg i Roine-Alps, però tampoc ha baixat com a Llombardia o a Madrid.

En definitiva, l'informe del CTESC s'ha sumat el 2007 a molts d'altres d'anys recents, dels quals destaquen els realitzats pels serveis d'estudis de La Caixa i Caixa de Catalunya, que fan una crida generalitzada a revifar l'economia, prenent la productivitat i la competitivitat com a eix central.

Europa i la globalització

Ningú no sap on vol arribar el col·lectiu d'empresaris per assolir totes aquestes fites, tot i que en això hi ha de jugar un paper cabdal el que hi facin els polítics, i les aportacions de la societat mateixa, ara per ara més preocupada

pels temes mediambientals i el canvi climàtic que no pas pel creixement econòmic del país, amb deficiències importants en educació i recerca, així com en plasmació i consolidació de segments d'excel·lència en el mercat laboral.

I és que per tradició d'anys i, particularment, des de la transició, els empresaris van deixar fer els polítics en quasi tot, precisament perquè hi havia en joc una munió d'objectius difícils de resoldre des de l'àmbit estrictament corporatiu, com la consolidació i bon funcionament de la democràcia, l'ingrés de l'Estat espanyol a la UE o la posada en marxa de l'euro —objectius tots ja assolits amb escreix—, així com la imparable construcció política de la UE, processos en què Catalunya i la política catalana han jugat un paper cabdal.

En aquest sentit de servei comú de Catalunya a la causa de l'homologació europea de l'Estat espanyol, cal assenyalar la creació del Patronat Català Pro Europa (1980) i de l'Assemblea de Regions (1985), que, després del Tractat de Maastricht (1992) i de la constitució de la UE, esdevindria Comitè de les Regions. També, els contactes directes i decisius del llavors president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, amb primers mandataris europeus del moment, com ara François Mitterrand o Helmut Kohl, juntament amb els quals Catalunya bastí iniciatives regionals de pes i també de reconeixement polític futur per a les 7 regions europees amb competències legislatives: Baviera, Catalunya, Escòcia, Flandes, Renània del Nord-Westfàlia, Salzburg i Valònia, que el 2001 signaren una declaració conjunta en aquest sentit.

Sindicats, organismes sectorials, universitats i personalitats diverses s'han afegit al discurs, i reflexionen sobre salaris i nivell de vida, formació i recerca, o productivitat i competitivitat

De tots aquests contactes en sortí beneficiada l'economia espanyola en general i la catalana en particular, perquè resultaren decisius per al creixement econòmic dels darrers quinze anys, a més de garantir la continuïtat del sistema d'ajuts europeus, que aportaren l'1% del PIB espanyol durant vint anys —fons estructurals i de cohesió—, si bé disminuïts per al període 2007-2013, data en la qual l'Estat espanyol ha d'esdevenir contribuent net.

L'Europa de Maastricht i d'Amsterdam, i les ulteriors ampliacions de la UE van introduir canvis en les previsions i el tarannà del que havia estat l'antiga Comunitat Econòmica Europea, sobretot des que la fi del comunisme i de la política mundial de blocs, el boom tecnològic en borsa, el creixement econòmic d'Àsia i la crisi de l'Iraq esdevingueren factors modificadors de la dinàmica de creixement sostingut i estabilitat de preus assolida a la fi de la crisi energètica de la dècada dels setanta.

La suma de tots aquests factors introduí elements nous en el model econòmic espanyol i català, i en les relacions entre l'Estat espanyol i la UE, de manera que, ja en l'Europa dels 27, ni l'Estat espanyol ni Catalunya quedaren prou ben col·locats en el repartiment de poder europeu. A la fi, amb el nou Tractat de la Unió, consensuat el 2007, i un cop ja integrada a l'Europa de l'eix francoalemany renovat, l'Estat espanyol hi queda supeditat, Catalunya hi perd influència, ja que el tractat no preveu paràmetres específics per a cap regió històrica o legislativa.

Aquest reposicionament dels sistemes d'aliances i in-

fluències coincideix en el temps amb una nova conjuntura econòmica en què les economies emergents prenen molta força, en detriment de l'Europa de l'eix atlàntic, que des de la fi de la Segona Guerra Mundial havia estat hegemònic, sense que els EUA, però, perdin la condició de primera economia mundial, malgrat la guerra de l'Iraq i els molts dèficits —per compte corrent, comercial, i pressupostari— que arrossega.

Més enllà de la política, aquesta és la situació general que ha d'afrontar la nova administració tripartida arribada al poder el 2003, i l'ulterior governació socialista guanyadora de les eleccions al Congrés dels Diputats de març de 2004. Globalització de mercats, deslocalització d'indústries, ralentització del sector immobiliari, remodelació de l'automoció, absorció d'immigració, inflació... són elements que sacsegen una realitat econòmica que durant anys ha estat conformada per un bon equilibri de relacions socials i polítiques entre l'Estat espanyol i Catalunya, i un creixement econòmic segur i sostingut.

Precedents i Estatuts

En aquest context, l'empresariat català es veu a poc a poc abocat a canviar la tradicional actitud de confiança amb els polítics i la política per opcions més compromeses, dins un escenari de clara prosperitat, però també d'incerteses, pel molts canvis registrats al món i al país.

L'Estat espanyol ha quedat supeditat al nou Tractat de la UE, i Catalunya perd influència, ja que el Tractat no preveu paràmetres específics per a cap regió històrica o legislativa

Una situació similar ja s'havia produït a les darreries del franquisme, quan la segura desaparició del dictador, la crisi del sistema polític, i l'evolució de la societat espanyola i catalana aboquen a impulsar canvis decisius en formes i continguts per garantir la marxa del país cap a Europa.

Durant el franquisme, el gran empresariat català, representat bàsicament a Foment, sempre va ser feudatari dels poders espanyols, mentre que l'empresariat mitjà va evolucionar amb proximitat als poders locals (Pimec-Sefes⁵) o destacà per la seva capacitat d'autoorganització (Cecot). Per la seva banda, el Cercle d'Economia va ser històricament el nucli promotor del posicionament empresarial, àdhuc representant tendències diverses –Pere Duran Farrell, Carles Ferrer Salat, Artur Suqué, Josep Piqué, Salvador Gavarró...–, però unívocament adreçades a millorar la competitivitat del país, amb un gran sentit pràctic, exempt d'ideari.

Ja el 1973, un document del Cercle, *Gestión o caos el Área Metropolitana de Barcelona*, va fer la diagnosi prèvia a la creació de la Corporació Metropolitana de Barcelona i del Pla General Metropolità, com anys més endavant un altre, *El paper de l'Estat en el manteniment de l'equilibri econòmic territorial a Espanya* (2001), va precedir les inversions decidides pel govern del PP per a Ca-

talunya: construcció de la línia 9 de Metro a Barcelona, posada en marxa del TAV, ampliació dels ports de Barcelona i Tarragona, i acord de remodelació de la Fira entre la Generalitat, l'Ajuntament i la Cambra i el projecte d'ampliació de l'aeroport, a més de l'acord de finançament que millora en un 40% el pressupost del govern català.

L'empresariat català, doncs, sempre ha dit la seva en moments cabdals de la vida econòmica del país, però, potser, de forma més reactiva que no activa, com havia fet en altres temps, quan la burgesia florent de mitjan segle XIX impulsa el catalanisme, i obté un ampli suport social, intel·lectual i polític.

D'aquella època, més enllà de la primera plasmació política del catalanisme, les Bases de Manresa de 1892, o de la tasca d'obra pública i redreçament institucional duts a terme per la Mancomunitat de Catalunya entre 1914-1925, el resultat més lluit és l'Estatut de 1932, que des del punt de vista empresarial de l'època representa la millor iniciativa política possible per harmonitzar el catalanisme burgès amb el popular. Des de l'òptica de país, l'Estatut de Núria fou un instrument destinat a salvar llengua i institucions, tot renunciant a la Hisenda i a l'ordre públic amb l'esperança de conservar el tracte comercial amb i que aquesta aprofités l'oportunitat de la República per modernitzar-se.

La Guerra Civil i la ulterior victòria franquista suposen la derrota de l'aposta liberal i popular de la societat catalana, que va rebre el doble càstig del comunisme i de la vi-

5 Petita i Mitjana Empresa de Catalunya – Societat d'Estudis Financers, Econòmics i Socials.

**Cal una transformació en clau interna
del rol habitual de l'empresariat, si més
no per la disputa oberta que Catalunya
manté amb Madrid com a eix
i nòdul dels grans negocis**

olència partidista i social dels anys de guerra, així com del totalitarisme, la repressió i l'exili de postguerra. La derrota implica també la fi de la recuperació nacional iniciada amb la Renaixença, que no torna a donar-se de forma significativa fins a la transició, en un procés del qual fou absent el gros de l'empresariat crescut amb el franquisme.

La lluita contra la dictadura conforma les ànsies de canvi de la societat civil catalana i orienta decididament la conformació de la seva classe política, bàsicament nodrida de la classe mitjana urbana i universitària i de l'aristocràcia obrera més compromesa. L'empresariat, tret d'alguna honorable excepció, romangué al marge d'aquest procés de lluita, que es desenvolupa en fases i circumstàncies diverses al llarg de quaranta anys, sota una general direcció i homologació de les formacions d'esquerrres, si bé amb participació significada del clergat i dels petits propietaris urbans i rurals.

Amb tot, l'empresariat, fins i tot el directament vinculat al règim franquista, desenvolupa accions de país –autopista a França i del Mediterrani–, i compta també amb figures significades en la defensa dels interessos i les necessitats econòmiques del país, com ara Pere Duran Farell (1921-1999), pioner en la importació de gas natural i impulsor de les primeres centrals nuclears, o Carles Ferrer Salat (1931-19989), fundador i impulsor de la Confederació Espanyola d'Organitzacions Empresarials (CEOE) des de l'exemple i la tradició catalana del Foment del Treball Nacional.

L'empresariat català ha d'exigir respecte i igualtat d'oportunitats a l'Estat espanyol, i posar fi a la discriminació en impostos, inversions estatals i distribució de les inversions estrangeres

A la fi, tots els sectors de la societat catalana conflueixen a la transició i en la discussió i aprovació de l'Estatut d'Autonomia que en sorgeixen, inspirat en el del 32, en el sentit que preveia una continuïtat duradora en les relacions entre Catalunya i l'Estat espanyol, atenent a la identitat de Catalunya i el finançament del govern català, però de signe nou –constitucional–, en preveure una reestructuració general dels paràmetres regionals de tot l'Estat, dins l'anomenat Estat de les Autonomies.

Inversions i lideratge

Passats gairebé trenta anys d'Estat de les Autonomies, Catalunya i l'Estat espanyol han assolit un desenvolupament molt gran, situant-se, respectivament, entre els primers països del continent, per creixement econòmic. En el cas de l'Estat espanyol, això ha suposat una regularització a la baixa de les diferències territorials de sempre –regions pobres i regions riques–, amb especial protagonisme d'Extremadura i Andalusia, i havent assolit Madrid un paper capdavanter.

En el cas de Catalunya, el procés ha assentat una poderosa classe mitjana, veritable font d'activitat econòmica i de demanda interna, amb capacitat i entusiasme per propiciar un desenvolupament important del turisme i els serveis, sense abandonar les tradicionals i senyeres activitats industrials.

Quant als dèficits, l'Estat espanyol presentava un dèficit important d'indústria, mentre que Catalunya pateix un dèficit de les infraestructures necessàries per continuar impulsant la competitivitat industrial catalana al món. Els dèficits espanyols fan referència a un excessiu protagonisme dels sectors de la construcció, l'immobiliari i les finances, mentre que els catalans a la manca d'un sistema de finançament suficientment vigorós per potenciar la imprescindible potenciació de les xarxes viàries i ferroviàries, el sistema sanitari i d'ensenyament, les relacions entre universitat i empresa, i la recerca i la innovació.

Per això, el punt cabdal de la reforma estatutària iniciada el 2003 és la reivindicació d'una quota financera com la basca o la navarresa, per tal de garantir de forma permanent les inversions que cal fer al país, sense dependre de la bona o la mala voluntat de Madrid, ni de l'habilitat dels polítics catalans per practicar la política del peix al cove. El fracàs en aquest punt va deixar tocada la reforma, que tot i això inclogué una disposició addicional, que garantia durant 7 anys unes inversions de l'Estat a Catalunya proporcionals a la seva aportació al PIB espanyol, que el 2006 era del 18,8%.

A la fi, amb l'Estatut de 1979, la posada en marxa de la Generalitat, el peix al cove i la reforma estatutària de 2006, la classe política catalana ha donat el millor de si mateixa per promoure el desenvolupament del país, que en no ser garantit suficientment per les circumstàncies imposades per la globalització, la manca d'inversions es-

És desitjable que el protagonisme públic assolit per l'empresariat català no sigui només tàctic, sinó ambiciós, i respongui a un afany per solucionar els problemes de país

tatals en infraestructures, i l'escàs finançament de la Generalitat, obliguen cada dia més l'empresariat català a prendre un partit en els afers generals de l'economia del país.

A hores d'ara, però, aquesta presa de partit requereix, així mateix, una transformació en clau interna del rol habitual de l'empresariat, si més no per la disputa oberta que Catalunya manté amb Madrid, com a capital de l'Estat espanyol i com a eix i nòdul dels grans negocis, i també per la manca d'estaments propis i específics –fòrums o lobbies– amb què els empresaris catalans poden incidir en el panorama espanyol.

Una prova eloqüent de tot això és el notori apartament sofert per l'empresariat català al si de la CEOE, havent-lo a anar a remolc dels estaments més centralistes. Aquests, fins i tot, es permeten, secundats pel PP, fer crides al manteniment d'una unitat de mercat que Catalunya mai no ha trencat, i que ja no és en sintonia amb els temps actuals, perquè la primera obligació d'un propietari o directiu d'empresa és créixer el compte de resultats, sense menystenir mai cap oportunitat de vendre o comprar a bon preu on sigui.

En aquest sentit, una de les primeres tasques de l'empresariat català és exigir l'imprescindible respecte de la igualtat d'oportunitats inherent a l'economia de mercat mateixa, que a l'Estat espanyol comença per estipular uns criteris clars i equitatius de l'anomenada solidaritat intraterritorial, i que, ara per ara, discrimina Catalunya

en impostos i inversions estatals, en distribució i repartiment d'inversions estrangeres, en càrregues inherents a la nova immigració, i en reconeixement explícit de la representació empresarial que li pertoca en les decisions d'Estat.

És desitjable, doncs, que el protagonisme públic recent assolit per l'empresariat català no fos només tàctic, sinó que fos ambiciós amb els objectius fixats, i que respongués a un afany cert per solucionar els problemes de país, implicant en aquesta tasca els polítics i formacions més disposades i obertes a fer prevaler els interessos de país per damunt de qualsevol altre desig o consideració.

A tall de conclusió, podem determinar que, paradoxalment, després d'una tradicional actitud de resignació davant la situació en la qual actualment es troba el conjunt de l'empresa catalana, de la frustració col·lectiva envers el pes i participació en els òrgans de decisió empresarials del conjunt de l'Estat, de l'alarma sorgida fruit de la manca d'unes infraestructures adaptades a les necessitats d'una economia globalitzada i els canvis que la mundialització comporta en relació amb el model econòmic del país. Amb el risc de perdre o de no millorar la nostra competitivitat en relació amb uns països emergents, l'empresariat català està en condicions d'adoptar el rol que probablement li va mancar en altres moments decisius. És aquesta situació de risc global la que pot convertir una resignació intimista en una posició de major notorietat, més reivindicativa en la defensa dels seus interessos,

que comporti una demanda de la defensa de les posicions col·lectives als representants polítics i una avaluació més rigorosa dels resultats obtinguts per aquests últims.

No s'ha donat en el darrer segle una situació semblant. Que l'aprofitem depèn que sigui una feblesa afegida o una oportunitat immillorable. |

+ INFO

Fonts

- ▮ Cercle d'Economia. *Gestión o caos el Área Metropolitana de Barcelona*. 1973.
- ▮ Cercle d'Economia. *El paper de l'Estat en el manteniment de l'equilibri econòmic territorial a Espanya*. 2001.
- ▮ CTESC. *Informe sobre la competitivitat de l'economia catalana (2000-2006)*. Novembre 2007.

Enllaços

- ▮ Cambra de Comerç de Barcelona
www.cambrabcn.es
- ▮ Cercle d'Economia
www.circuloeconomia.com
- ▮ Confederació Empresarial Comarcal de Terrassa (CECOT)
www.cecot.cat
- ▮ Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC)
www.ctescat.net
- ▮ Foment del Treball Nacional
www.foment.com
- ▮ Petita i Mitjana Empresa de Catalunya – Societat d'Estudis Financers, Econòmics i Socials (PIMEC-SEFES)
www.pimec.cat

La projecció internacional dels Països Catalans

Fèlix Martí* | centre@unesccocat.org

La necessitat de fer front a reptes que travessen les fronteres dels estats ha incentivat la creació d'organitzacions intergovernamentals per tal de realitzar de forma col·lectiva actuacions que no es poden promoure de forma individual. La globalització ha provocat la transformació del concepte tradicional de sobirania, ja que el que esdevenia un monopoli dels estats passa a residir en bona part a les organitzacions supraestats. Aquest fet, juntament amb la necessitat de teixir complicitats en l'àmbit global per donar més força al projecte d'alliberament nacional, porta els Països Catalans a entendre la projecció internacional com un espai de sobirania de primer ordre.

Introducció

Els Països Catalans no tenim tradició de projecció internacional. La nostra nació va exercir una gran influència a la Mediterrània a l'època de la independència política,

* President honorari d'Unescocat

La presència de les nacions en l'àmbit internacional és tan decisiva que es pot afirmar que els pobles que no es projecten internacionalment estan condemnats a la desaparició

però amb la pèrdua de les institucions les relacions internacionals van quedar monopolitzades per l'Estat espanyol. La Renaixença va fer possible la projecció internacional de moltes indústries i de figures destacades de la cultura catalana, però els aspectes directament polítics van continuar protagonitzats exclusivament pels representants de l'Estat espanyol. Les novetats que suposa la globalització converteixen el monopoli estatal en obsolet i obren la possibilitat d'una projecció internacional que hauria de culminar amb els instruments d'un estat independent.

Fins ara el pensament catalanista no ha produït textos d'orientació en aquest camp. Bona part de la nostra teoria política s'ha dedicat a reflexionar sobre les relacions entre els Països Catalans i l'Estat espanyol i, de manera més aviat feble, el nostre encaix amb les estructures polítiques de la UE. Crec que ha arribat l'hora de ser més ambiciosos i abordar el tema sense restriccions.

Fent costat a les decisions de les institucions d'autogovern trobem les iniciatives d'un nou empresariat que ha après a pensar en el món sencer i observem també la rica experiència de vida internacional global de moltes ONG dels Països Catalans. Potser mai com ara queda obert un camp de treball comú on no tot és possible, però on es pot millorar substancialment el que s'ha fet fins a l'inici del segle XXI.

Objectius

Les accions de projecció internacional s'han treballat amb orientacions massa contradictòries. Convé que tots els actors siguin capaços de consensuar uns objectius que han de ser compartits, concreció que suposa adaptar-se a cada moment i a cada circumstància però a partir d'afirmacions clares i coherents.

1. Donar a conèixer la realitat dels Països Catalans.

La presència de les nacions en l'àmbit internacional ha esdevingut tan decisiva que es pot afirmar que els pobles que no es projecten internacionalment estan condemnats a la desaparició. Ser una nació significa gaudir d'una visibilitat continental i universal i ser membre de ple dret de les estructures interestatals. Els Països Catalans, com totes les altres nacions del món, desitgen fer-se visibles en la xarxa de les relacions internacionals. La manera més senzilla de fer-ho és dotant-se d'un estat propi i d'un ministeri d'afers exteriors. El primer objectiu de la projecció internacional és donar a conèixer la realitat dels Països Catalans, el patrimoni comú, la llengua comuna, la complexitat política actual i les aspiracions a un futur de plena llibertat nacional. La vitalitat dels Països Catalans, de la llengua catalana, de la seva dinàmica econòmica, social, política i cultural és perfectament comparable a la de moltes altres nacions reconegudes i admirades. És una realitat que es pot explicar sense cap complex d'inferioritat.

La sobirania dels estats es fa realitat per la seva condició de ser membres de ple dret de les organitzacions multilaterals

2. Explicar que som una nació. S'ha d'aclarir amb rigor el caràcter nacional dels territoris catalans i denunciar les presentacions dels Països Catalans que es conformen amb la condició regional que la Constitució espanyola estableix i que les fa políticament semblants als centenars de regions reconegudes a Europa. La pertinença a estructures interregionals europees pot ser útil a condició que no suposi l'acceptació d'una filosofia política regionalista que significaria la renúncia a la formació d'un estat propi. El regionalisme, que va suposar un pas endavant durant els segles XIX i XX, ara suposaria una dissolució progressiva de la condició nacional. L'evolució de les estructures polítiques a Europa i al món fa que la nació catalana ja no tingui futur si no opta majoritàriament per la creació d'un estat propi.

3. Fer aportacions a les agendes internacionals. En l'era de la globalització, els estats no desapareixen però accepten un exercici compartit de responsabilitats des d'estructures continentals i universals. Els Països Catalans han de formar part, com a membre de ple dret, de les noves estructures europees i globals, i d'aquesta manera podran exercir responsabilitats en les matèries que són d'interès general: desenvolupament, drets humans, protecció del medi, gestió de la multiculturalitat i construcció de la pau. No tindria nervi la projecció internacional dels Països Catalans si no tingués com a objectiu gosar fer aportacions específiques i valuoses en tots aquests camps que constitueixen les prioritats de les agendes

globals. Aquest és el sentit, per exemple, d'una Agència Catalana pel Desenvolupament. La sensibilitat catalana en relació amb molts problemes d'abast internacional sovint no coincideix amb l'espanyola i per això cal tenir veu pròpia als fòrums internacionals. D'altra banda, els experts dels Països Catalans, per les seves anàlisis i especialitzacions, poden intervenir en camps que no corresponen ni a les prioritats ni a les competències dels espanyols.

4. Triar camps d'excel·lència internacional. Les nacions tendeixen a una sèrie d'especialitzacions que les fa competitives. La base d'una projecció internacional atractiva és la definició interior de les opcions econòmiques, socials i culturals en què es pot aconseguir la màxima qualitat. Podem oferir una agricultura de qualitat, indústries amb alt valor afegit, medicina capdavantera, artistes excepcionals, bones experiències d'integració social i exemplar manteniment de la llengua pròpia. En tots aquests camps i en altres de similars podem ser una potència mundial. Un bon exemple en el camp de la cultura és l'Institut Linguapax, creat en el marc de la UNESCO amb seu a Catalunya i que ha esdevingut l'ONG internacional més activa en el camp de la protecció de la diversitat lingüística.

5. Activar tots els actors. La projecció internacional dels Països Catalans té actors múltiples. En primer lloc hi ha els governs diferenciats de cada territori de la nació en què, en la situació actual, moltes iniciatives són lide-

Atès que els principals actors de la vida internacional són els estats, s'han de fomentar les relacions de la nació catalana amb representants estatals

rades per Catalunya. És necessari concertar les administracions governamentals i municipals amb les empreses, les ONG, les universitats i els mitjans de comunicació. Segons les característiques de cada iniciativa, s'hauria de potenciar el protagonisme principal d'un o altre actor, distribuint intel·ligentment les responsabilitats. D'altra banda, correspon al govern crear les plataformes compartides pels diversos actors a fi que es produeixin les sinergies que permetin optimitzar els recursos dedicats a les relacions internacionals. Quan el govern organitza el seu programa de visites a l'exterior o de recepció d'autoritats d'altres països, ha d'incloure en les delegacions i en els contactes representants no governamentals de tots els sectors implicats.

Polítiques

Aquest apartat recull un repertori bàsic d'accions que poden protagonitzar els diversos agents polítics, econòmics, socials i culturals que si s'articulen amb intel·ligència poden equiparar la projecció internacional dels Països Catalans amb la de la majoria de nacions amb estat.

1. Relacions i convenis amb altres estats. Atès que els principals actors de la vida internacional són els estats, s'han de fomentar les relacions de la nació catalana amb els representants estatals. Les dificultats constitucionals per signar tractats internacionals es poden solucionar amb la re-

L'objectiu de la projecció internacional és donar a conèixer la realitat dels Països Catalans, el patrimoni i la llengua comuns, la complexitat política i les aspiracions de plena llibertat nacional

dacció de convenis tècnics de col·laboració bilateral sense posar l'accent en l'abast polític de l'acord. Els estats europeus han de ser objecte d'una atenció prioritària, fomentant les relacions amb els països que tenen mesures territorials, demogràfiques, econòmiques i culturals com les dels Països Catalans per compartir experiències de defensa de la pròpia identitat en el procés d'integració europea. També han de ser prioritaris els països de la Mediterrània, una relació que obliga a dialogar sobre les importants fractures culturals, religioses, econòmiques, demogràfiques i polítiques que afecten aquesta regió. Per la importància que té l'església catòlica als Països Catalans, s'han d'establir relacions cuidadoses amb la Santa Seu a Roma.

2. Presència a les organitzacions intergovernamentals. Una part important de la vida internacional i de l'activitat diplomàtica s'exerceix en el marc de les institucions internacionals que són, de fet, entitats interestatals —la UE a Europa i l'ONU a escala global. La sobirania dels estats es fa realitat per la seva condició de ser membres de ple dret de les organitzacions multilaterals. En tots els àmbits la presència dels poders regionals és poc significativa i a les estructures que agrupen les regions se'ls concedeixen, com a màxim, funcions consultives. Els Països Catalans han d'aspirar a ser membres de ple dret de les organitzacions intergovernamentals i, mentre no ho siguin, aconseguir els màxims nivells de presència.

3. Internacionalització de les empreses. Les empreses evolucionen i s'adapten als processos de globalitza-

ció, i es converteixen en agents d'activitat internacional. El seu horitzó no es limita a l'Estat espanyol ni solament a Europa. Es relacionen amb tots els continents. Per aquesta raó contribueixen a la projecció internacional dels Països Catalans. De vegades renuncien a la seva catalanitat perquè creuen que el creixement els obliga a tenir seu a Madrid o a diluir-se en estructures multinacionals aparentment cosmopolites. S'hauria de fer compatible la catalanitat amb la internacionalització. Els Països Catalans haurien de tenir un teixit empresarial propi i que descobreixi que la seva catalanitat pot ser un valor afegit i un segell de qualitat. Paral·lelament, la conversió de moltes empreses dels Països Catalans en multinacionals és una oportunitat extraordinària per a la projecció internacional catalana. Les seves delegacions a diferents països contribueixen a la missió de donar a conèixer la realitat catalana i els seus directius poden exercir funcions de diplomàcia paral·lela.

4. Drets internacionals de les ONG catalanes. Les federacions d'entitats dels Països Catalans, esportives i culturals, dels moviments socials i de les ONG, han d'aconseguir els reconeixements internacionals que són normals en el cas de les federacions que funcionen als estats que corresponen a nacions. La lluita de les federacions esportives catalanes pel seu ingrés a les federacions internacionals és un bon exemple del que s'hauria de fer en tots els camps. La creació el 1995 de la Federació d'Organitzacions Catalanes Internacionalment

Les estructures interregionals europees poden ser útils a condició que no suposi l'acceptació d'una filosofia política regionalista que significaria la renúncia a la formació d'un estat propi

Reconegudes (FOCIR) va ser una iniciativa per fomentar aquests reconeixements internacionals. El mateix reconeixement han de merèixer les entitats individuals que poden ser membres de federacions europees o mundials. Seria bo, d'altra banda, que més catalans exercissin responsabilitats directives a les seves internacionals i que les administracions ho fessin possible amb ajudes econòmiques i tècniques. És molt encoratjador constatar que efectivament molts catalans han estat elegits dirigents de les ONG internacionals i que han aconseguit fer conèixer l'especificitat de la cultura i la nació catalanes.

5. Creació d'ONG internacionals catalanes. Convé que hi hagi institucions d'abast internacional creades als Països Catalans amb l'objectiu precís de fomentar les relacions exteriors. Poden ser creades pels governs, per instàncies no governamentals o per plataformes mixtes, i la seva gestió pot ser exercida pels governs, per consorcis o amb altres fórmules que n'assegurin el finançament i l'eficàcia. La primera condició que s'ha d'assegurar és la seva catalanitat. No és un bon model el que es va acceptar amb la Casa Asia, que és una secció del ministeri espanyol d'afers estrangers radicada a Barcelona, tot i que pel seu dinamisme ofereix un programa d'activitats molt atractiu. S'haurien de crear institucions pròpies com l'Institut Ramon Llull amb la col·laboració de l'Institut d'Estudis Baleàrics, la Fundació Ubuntu, l'Institut Català Internacional per la Pau, el CIEMEN, el Premi Internacional Catalunya, i moltes entitats científiques europees o

mundials amb seu als Països Catalans i amb caràcter inequívocament nacional.

6. Catalans universals. Algunes personalitats dels Països Catalans, pels seus mèrits professionals, artístics, esportius, científics o tecnològics es converteixen en catalans universals. És habitual esmentar Antoni Gaudí (1852-1926), Joan Miró (1893-1983), Pau Casals (1876-1973), Ramon Margalef (1919-2004), i noms actuals com ara Montserrat Caballé (1933), Miquel Barceló (1957), Antoni Tàpies (1923), Federico Mayor (1934) i Raimon Panikkar (1918). Si persones de prestigi internacional manifesten amb naturalitat la seva condició de catalans es converteixen en ambaixadors de luxe per la llengua, la cultura i la nació catalanes. Des de la societat i des del govern es pot fer un acompanyament dels itineraris d'aquestes personalitats per consolidar la seva activitat com a representants del país. D'altra banda, s'ha de dissenyar una política per convertir en famoses persones de molta vàlua que, per la seva modèstia o per una activitat professional massa exclusiva, no han aconseguit el reconeixement internacional que mereixen. Amb plans intel·ligents es pot aspirar al premi Nobel de literatura o a altres reconeixements internacionals. Ho fan totes les societats i tots els estats. També es pot fer des dels Països Catalans.

7. Acol·liment de seus d'ONG internacionals. És probable que els Països Catalans es puguin convertir en un hub de les organitzacions internacionals quan disposin d'estructures estatals pròpies. El fet de tractar-se d'una

S'hauria de fer compatible la catalanitat amb la internacionalització. Els Països Catalans haurien de tenir un teixit empresarial que descobreixi la catalanitat com a valor afegit i segell de qualitat

nació amb un passat llunyà i limitat d'aventures colonials, de tenir una situació geoestràtegica interessant, a la frontera entre el nord i el sud, amb un alt nivell de desenvolupament i serveis tecnològics avançats, la converteixen en un lloc acceptable per hostatjar la seu de moltes organitzacions intergovernamentals i no governamentals. De la mateixa manera que s'han posat a punt hotels d'entitats es podrien construir i administrar complexos per a les oficines de les organitzacions internacionals a preus especials i serveis d'alt nivell. Convindria perfeccionar les infraestructures del transport aeri i dels trens d'alta velocitat i, sobre tot, crear una simpatia social a favor dels funcionaris de les organitzacions internacionals. Un hub d'aquesta mena generaria llocs de treball especialitzats, per a traductors i intèrprets entre altres, i més activitat econòmica al voltant dels congressos i seminaris de les organitzacions.

8. Foment de les xarxes universitàries. L'ensenyament superior funciona amb xarxes que impliquen una relació habitual amb universitats d'altres països, intercanvis d'estudiants i del professorat i creació d'iniciatives compartides. Les relacions de les universitats amb les empreses i la implicació de les universitats en l'agenda dels problemes globals també generen una constant relació internacional. Una de les orientacions bàsiques que s'ha de consensuar és l'afirmació innegociable del caràcter nacional de les universitats catalanes. La seva progressiva internacionalització no s'ha de produir amb un procés de rebaixes en relació amb la llengua catalana ni en rela-

ció amb l'expressió de la nostra identitat. En aquest aspecte cal establir normatives que assegurin la integració dels estudiants nouvinguts i les condicions de contractació del professorat. També s'ha de fer un llarg camí a fi que les universitats catalanes evolucionin cap a una independència de les estructures universitàries espanyoles.

9. Promoció de la recerca competitiva. El progrés, la llibertat i l'èxit internacional dels pobles es determina, cada vegada més, per la seva capacitat de recerca i d'innovació. Cada país planifica inversions humanes i econòmiques en àrees especialitzades en què s'atreveix a fer salts qualitius i a liderar internacionalment experiències pilot. Els Països Catalans, que no són especialment rics en matèries primeres, depenen del seu esforç en recerca. Per això és bàsic millorar molt la qualitat de l'ensenyament en tots els àmbits i dotar-se de centres d'investigació. És escandalosa la despesa pública que es destina a entreteniment i massa reduïda la que va a centres d'ensenyament i d'investigació. Precisament, una de les xarxes de recerca que es necessita és la dels estudis sobre com haurà de funcionar la independència de la nació catalana.

Instruments

No n'hi ha prou de precisar les polítiques desitjables sinó que s'ha de fer un balanç dels instruments que permeten la projecció internacional. El panorama és molt més ric i

Si persones de prestigi internacional manifesten amb naturalitat la seva condició de catalans es converteixen en ambaixadors de luxe per la llengua, la cultura i la nació catalana

els Països Catalans han d'utilitzar a fons noves tècniques i fins i tot han de servir-se de fenòmens socials complexos com ara la immigració i el turisme.

1. Mitjans de comunicació propis d'abast internacional. En el món actual el poder dels mitjans de comunicació condiciona tots els altres poders. Malauradament molts mitjans funcionen exclusivament amb la lògica del mercat i estan al servei dels poders econòmics. La projecció internacional dels Països Catalans ha d'aconseguir disposar d'uns mitjans de comunicació al servei dels objectius que hem indicat a l'inici d'aquest text. Cal una xarxa que utilitzi les noves tecnologies per explicar la cultura i la nació catalanes i per oferir opinions catalanes sobre els problemes globals. Necessitem la veu dels Països Catalans expressada principalment en llengua anglesa. Una bon exemple de qualitat, dignitat i independència va ser la publicació escrita *Catalonia*, que es va editar entre 1987 i 1996 en quatre versions lingüístiques i que s'enviava a deu mil destinataris prèviament escollits. Amb un mateix nivell de professionalitat caldria promoure iniciatives ambicioses en el camp de la ràdio i la televisió.

2. Institucions catalanes d'acció internacional. S'ha d'avaluar la funció que exerceixen alguns instruments creats ja amb la finalitat de promoure les relacions internacionals dels Països Catalans. En relació amb Europa cal mencionar el Patronat Català pro Europa, creat el 1982 amb una estructura de consorci, que ha resultat ser una institució molt eficaç i que evoluciona per adaptar-se a les

noves possibilitats que l'Estatut de Catalunya de 2006 reconeix a la Generalitat. S'han de mencionar les funcions de política internacional que exerceix el Parlament de Catalunya, sol o com a membre de la xarxa de parlaments subestats, que dona una imatge notable de dignitat nacional. L'Institut Europeu de la Mediterrània és una entitat amb molt potencial, però amb les limitacions que suposa que el Ministeri d'Afers Exteriors d'Espanya formi part de la seva junta de govern. Limitacions d'aquesta mena també caracteritzen el CIDOB. En aquest cas també s'ha patit l'excessiva orientació partidista de l'entitat. Esperem que la Casa de les Llengües, idea nascuda en el marc de l'Institut Linguapax, es pugui consolidar com un rigorós instrument de projecció internacional.

3. Delegacions i oficines a l'estranger. En la situació actual Catalunya ha de prendre la iniciativa, obrir i fer funcionar gradualment les representacions diplomàtiques que siguin necessàries per desenvolupar la projecció exterior a través d'una xarxa articulada de delegacions i oficines nacionals a l'estranger, tenint en compte les limitacions actuals que imposa la Constitució espanyola. La col·laboració amb la diplomàcia espanyola s'haurà de determinar en cada cas, però sense renunciar a la pròpia llibertat per determinar objectius i estratègies i el respecte pels símbols nacionals catalans. La xarxa internacional ha de servir tant per cultivar les relacions bilaterals com per accedir a les institucions intergovernamentals. D'altra banda, les delegacions del govern han de saber coordinar les oficines

És probable que els Països Catalans es puguin convertir en un *hub* de les organitzacions internacionals quan disposin d'estructures estatals pròpies

que els diversos departaments han creat a l'estranger amb objectius sectorials de tipus econòmic i comercial.

4. Esdeveniments universals. Un bon instrument de projecció internacional és la creació d'esdeveniments extraordinaris que són atractius per al públic estranger i que tenen lloc a l'interior del país o en altres països, però gestionats des de la pròpia nació. Un exemple d'esdeveniment no del tot aprofitat va ser la celebració el 2004 del Fòrum Universal de les Cultures. No pot tenir èxit una iniciativa regida per un consorci que ho ha de consensuar tot amb els representants espanyols. Un exemple reeixit és el de la presència catalana a la Fira de Frankfurt. Es va haver de fer front a crítiques que no acceptaven la seva catalanitat sense rebaixes ni complexos, però el balanç va ser del tot positiu. Cada any se celebren als Països Catalans dotzenes de congressos internacionals de dimensions grans o petites. S'haurien d'establir criteris i condicions a fi que els congressos es convertissin en oportunitats de coneixement de la identitat, la cultura i la llengua catalanes. Passa sovint que entre les llengües oficials del congrés no s'hi compta la catalana. S'han de buscar les solucions dialogant amb els organitzadors i condicionant les ajudes oficials de totes les administracions.

5. Utilització del fenomen turístic. Els Països Catalans reben cada any milions de visites de turistes que busquen espais naturals agradables, ofertes culturals i artístiques o dies de descans i plaer. S'hauria de gestionar intel·ligentment aquest moviment tan gran de perso-

nes amb l'objectiu de donar a conèixer la realitat catalana i suscitar simpatia per les aspiracions a la plena llibertat nacional catalana. Els actors d'aquesta operació són múltiples: des de les administracions, passant per la indústria turística, fins al conjunt de la ciutadania que conviu poc o molt amb els visitants. S'ha de lluitar contra el tòpic que estan visitant l'Estat espanyol i se'ls ha de facilitar la descoberta dels senyals d'identitat lingüística, cultural, simbòlica i política de la nació catalana.

6. Gestió de la immigració. Un dels fenòmens més determinants de l'evolució dels Països Catalans és el fet d'haver rebut immigrants i de continuar sent un país d'arribada de ciutadans d'altres països. La catalanitat s'ha d'anar construint en condicions molt més complexes que les que caracteritzen societats més homogènies en la seva composició. La recepció d'immigració pot ser considerada una dura càrrega o una oportunitat excepcional per construir una nació capaç de fer compatible un projecte d'alliberament nacional amb l'estimació de totes les cultures i nacions d'origen dels immigrants. Així, s'hauria de dissenyar un pla ambiciós que desenvolupés relacions internacionals amb les nacions de procedència dels immigrants i comptar amb les seves associacions culturals per enriquir la societat catalana amb les seves aportacions.

7. Ministeri d'affers exteriors. La coordinació de la projecció internacional dels Països Catalans s'ha de fer des d'un organisme públic de la nació equivalent a un minis-

Cal una xarxa de noves tecnologies de la comunicació per explicar la cultura i la nació catalana i per crear opinió sobre problemes globals

teri d'afers exteriors. En les actuals circumstàncies s'hauria de fer tot el que es pugui per articular les polítiques de les diverses administracions dels territoris de la nació. En tot cas, les iniciatives governamentals ja poden desenvolupar-se amb sentit d'estat, amb realisme, però amb ambició. S'ha de funcionar de manera que el dia que es pugui canviar el nom de departament pel de ministeri no s'hagi de canviar la filosofia de fons. Sempre que sigui possible s'ha d'utilitzar ja una nomenclatura homologada a la vida internacional. En anglès no s'ha de dir Generalitat ni conseller, sinó *Catalan Government* i *minister*, per posar un exemple. És important saber crear estructures governamentals que comptin amb experts independents i que es signin protocols de col·laboració amb entitats de la societat civil especialitzades en l'acció internacional.

Presència a les organitzacions intergovernamentals

L'operació més delicada de la projecció internacional és la presència dels Països Catalans a les organitzacions reservades als estats. A l'espera de poder entrar per la porta gran com a nació amb estat propi, hi ha camins realistes per entrar al complex sistema de l'ONU i a les altres organitzacions intergovernamentals. Aquesta operació no està exempta de grans dificultats, però no s'ha d'esperar a entrar-hi quan ja gaudirem del dret a vot com a nació lliure.

1. Col·laboracions tècniques amb l'ONU. Tot i que els Països Catalans no poden ser membres de ple dret de les organitzacions intergovernamentals és possible aconseguir una notable relació per la via d'oferir serveis tècnics als organismes de l'ONU. Aquests serveis es poden oferir des de les estructures dels governs anomenats autonòmics o des de les col·laboracions previstes per a les ONG amb estatut consultiu. A Catalunya la relació amb la UNESCO s'ha aconseguit amb notables resultats mitjançant les col·laboracions del Centre UNESCO de Catalunya (Unescocat), una ONG encarregada de l'execució d'alguns dels objectius de la UNESCO que gaudeix d'una alta consideració per part d'aquesta, així com també de l'ONU i d'altres organismes internacionals, fins al punt que els funcionaris de la UNESCO confien en Unescocat més que en la majoria de comissions estatals de la UNESCO.

2. Funcionaris internacionals catalans. La presència de funcionaris catalans a tots els àmbits d'aquestes organitzacions és una via privilegiada per aconseguir un lloc a la vida internacional i és més clara que la carrera diplomàtica, quan encara no es gaudeix d'estatut estatal, perquè els diplomàtics actuals representen l'Estat espanyol, els seus interessos i prioritats. També són útils els programes de becaris temporals en organismes europeus i mundials. Els funcionaris internacionals són seleccionats en funció de criteris de competència tècnica i de presència de persones originàries de tots els estats membres

S'haurien de gestionar intel·ligentment el turisme amb l'objectiu de donar a conèixer la realitat catalana i suscitar simpatia per les aspiracions per la plena llibertat nacional

de cada organització intergovernamental, en proporcions que corresponen aproximadament a les contribucions econòmiques de cada estat. Quan esdevenen funcionaris ja no representen els seus estats de procedència sinó que es comprometen a estar al servei de l'organització per la qual treballen. Per aquesta raó gaudeixen d'una gran independència. La qualitat de la seva feina dona prestigi al seu país d'origen i la seva posició els permet expressar punts de vista representatius de la seva sensibilitat nacional. D'altra banda, es converteixen en informadors confidencials sobre la realitat dels seus països.

3. Coordinació dels representants catalans a l'exterior. S'hauria de coordinar l'acció de tots els representants polítics catalanistes al servei dels objectius generals de la projecció internacional dels Països Catalans, és a dir, la designació de candidats catalans com a membres de les estructures polítiques europees i mundials s'hauria de fer en funció dels objectius que es volen aconseguir en l'escenari internacional i no en funció de les conveniències partidistes. Aquest compromís es podria expressar signant una declaració d'intencions a l'inici del seu mandat com a representants dels territoris de la nació. Massa sovint s'envien a les organitzacions intergovernamentals polítics als quals es vol jubilar de manera amable o apartar de l'escenari principal. S'ha de donar la mateixa importància a l'elecció dels protagonistes polítics que exerciran responsabilitats a les institucions nacionals que a l'elecció dels representants als organismes intergovernamentals.

4. Programes de formació internacional. Tant el govern com les universitats haurien d'organitzar programes específics amb la finalitat d'accentuar la presència catalana a les organitzacions intergovernamentals. Una part important dels programes hauria de garantir les competències lingüístiques i la fluïdesa en les llengües de treball de les diverses organitzacions. S'haurien de crear programes destinats als periodistes, estimular el seu treball en xarxa i facilitar el funcionament dels serveis de documentació especialitzats en la UE i l'ONU. S'hauria de millorar la quantitat i la qualitat de la informació sobre aquestes organitzacions als mitjans de comunicació públics i privats. Hi hauria d'haver estudiants catalans als centres més prestigiosos del món, tant universitaris com els de les mateixes organitzacions intergovernamentals, freqüentats pels futurs dirigents polítics i diplomàtics internacionals.

5. Estatut consultiu de les ONG catalanes. En l'àmbit de les ONG catalanes, el primer pas és assegurar una presència de ple dret a les seves respectives internacionals, però també s'ha d'aconseguir que algunes ONG catalanes, especialment les dedicades als temes de l'agenda internacional, obtinguin estatut consultiu al Consell d'Europa, a la UNESCO, a l'ECOSOC,¹ i a totes les agències intergovernamentals que preveuen l'acreditació. El govern ha de donar facilitats tècniques i econò-

1 Consell Econòmic i Social de l'ONU

La immigració és una oportunitat excepcional per construir una nació capaç de fer compatible l'alliberament nacional amb l'estimació de totes les cultures i nacions d'origen dels nouvinguts

miques per aconseguir que representants de les ONG acreditades dels Països Catalans estiguin en condicions d'intervenir en els esdeveniments programats per les organitzacions intergovernamentals i, en la mesura del que es pugui, que participin en les estructures de govern de les xarxes d'ONG acreditades. També seria bo que en els esdeveniments organitzats conjuntament per les ONG acreditades i les organitzacions intergovernamentals fos habitual comptar amb les aportacions d'experts catalans. Tot això és possible si es concerten estratègies conjuntes entre les ONG catalanes acreditades i si es compta amb recursos econòmics suficients.

6. Localització d'oficines tècniques intergovernamentals. Als Països Catalans es podrien localitzar algunes oficines tècniques de la UE i de l'ONU si les condicions de contracte donessin prou protagonisme al govern i a la societat catalana i la intervenció de l'Estat espanyol no fos determinant. D'altra banda s'han de valorar i difondre les activitats de les delegacions ja existents als Països Catalans de les organitzacions intergovernamentals, com ara les oficines de la Comissió Europea i del Parlament Europeu a Barcelona, l'Oficina de la Campanya del Mil·lenni i de l'ONU, també a Barcelona, i les corresponents a programes com UNICEF,² ACNUR³ i PNUD.⁴

² Fons de l'ONU per a la Infància

³ Alt Comissionat de l'ONU per als Refugiats

⁴ Programa de l'ONU per al Desenvolupament

Convindria que les entitats catalanes que col·laboren amb les organitzacions intergovernamentals no s'estructuressin com a ONG espanyoles com passa en el cas de l'Associació per a l'ONU a l'Estat espanyol, amb seu a Barcelona, i amb un programa d'activitats excel·lent.

7. Participar, amb condicions, en organismes espanyols. Els organismes espanyols de relacions internacionals preveuen la participació de les comunitats autònomes en algunes activitats de la UE i de l'ONU. Es poden utilitzar aquests canals a condició que s'estableixin negociacions prèvies per determinar la posició de l'Estat espanyol i el sentit del vot espanyol en l'ordre del dia de les reunions a les quals participa la delegació nacional catalana. D'altra banda, la utilització d'identificadors estatals exigida per les organitzacions intergovernamentals s'ha de fer compatible amb la visibilitat de la delegació catalana. En el cas de la UNESCO seria raonable que un alt funcionari català formés part de la delegació permanent de l'Estat espanyol a la UNESCO, que la delegació espanyola a les Conferències Generals de la UNESCO inclogués una presència catalana no purament simbòlica ni espanyolitzada, i que es reformés la comissió espanyola de cooperació amb la UNESCO a fi que esdevingués una estructura confederal.

8. Col·laboració amb Andorra. El fet que Andorra sigui membre de ple dret de l'ONU i de moltes organitzacions intergovernamentals permet una col·laboració que converteixi aquest país en portaveu dels Països Catalans

**S'ha de funcionar de manera
que el dia en què es pugui canviar
el nom de departament d'afers
extersiors pel de ministeri no s'hagi
de canviar la filosofia de fons**

en determinades ocasions, respectant les prioritats i limitacions del govern andorrà. S'ha de procurar que les legítimes relacions diplomàtiques d'Andorra amb els estats espanyol i francès no interfereixin la projecció internacional catalana. S'haurien de fomentar també les col·laboracions amb altres estats membres de la UE, de la UNESCO i de les altres organitzacions del sistema de l'ONU especialment amb els estats multinacionals que han avançat en experiències de participació dels seus governs subestats. S'hauria de crear una dinàmica de treball permanent amb les nacions sense estat que volen resoldre la mateixa dificultat de relacionar-se adequadament amb les organitzacions intergovernamentals. A més, la negociació amb les autoritats espanyoles pot ser més fàcil si es poden invocar precedents acceptats ja per altres estats multinacionals.

9. Lobby per la independència. En la perspectiva d'una transició cap a la independència de la nació catalana, cal organitzar un lobby que es proposi incidir en les organitzacions intergovernamentals per aconseguir credibilitat, respecte i suport al procés d'independència. Aquest *lobby* hauria d'estar inscrit en un disseny més general de diplomàcia paral·lela amb l'objectiu d'informar Europa i el món del procés cap a la independència. Cal evitar reaccions negatives, desactivar la influència diplomàtica espanyola i aconseguir complicitats tant en l'àmbit polític com en l'intel·lectual, el mediàtic, l'artístic i el dels moviments socials. El combat per la independència seria massa frà-

gil si no comptés amb una seriosa dimensió internacional. Si ja s'ha aconseguit que, a l'interior de l'estat, la qüestió de la independència catalana hagi entrat en l'agenda del debat polític, també es pot aconseguir que el procés de l'alliberament nacional català formi part de l'agenda política europea. I es pot esperar que, en el marc europeu, els principis democràtics tinguin més força que les velles dogmàtiques espanyoles sobre la indivisible sobirania del conjunt dels ciutadans d'un estat que encara encarrega a les forces armades la defensa de la seva unitat política. |

+ INFO

Llibres

DD. AA. *Donar protagonisme a Catalunya*. Editorial Pòrtic. Barcelona, 2003.

Publicacions periòdiques

Catalonia. Editada per Unescocat. Publicació trimestral entre 1987 i 1996.

Fonts

- ▢ Constitució Espanyola, de 27 de desembre de 1978.
- ▢ Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol. Reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

Enllaços

- Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD)
www.gencat.cat/cooperacioexterior/cooperacio
- Centre Internacional Escarré per les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN)
www.ciemen.cat
- Centre UNESCO de Catalunya (Unescocat)
www.unescocat.cat
- Federació d'Organitzacions Catalanes Internacionalment Reconegudes (FOCIR)
www.focir.org
- Linguapax
www.linguapax.org
- Organització Educacional, Científica i Cultural de l'ONU (UNESCO)
www.unesco.org
- Organització de les Nacions Unides (ONU)
www.un.org
- Patronat Català Pro Europa
www.infoeuropa.org
- Unió Europea (UE)
www.europa.eu

La necessitat d'articular un espai català de cultura i comunicació

Joan Manuel Tresserras* | consellertresserras@gencat.net

El català és la vuitena llengua de la UE en nombre de parlants –superior al danès, suec, finès, grec, hongarès...– malgrat tenir l'estatus de llengua «minoritària». Els Països Catalans tenen dotze milions d'habitants repartits en 68.000 km², dels quals més d'onze entenen la llengua catalana i més de nou la parlen. Aquesta realitat no tan sols configura un dels principals espais lingüístics d'Europa, sinó que ens dota d'un mercat clau per potenciar unes indústries culturals i uns mitjans de comunicació que sota les premisses de la qualitat, la innovació i la professionalitat contribueixin a donar forma a un projecte de país imprescindible perquè la nostra cultura superi el repte de la globalització.

Allò que ha fet possible la continuïtat històrica de la cultura nacional popular tradicional catalana i del sistema cultural i de comunicació –sobretot oral– català és la dinàmica espontània dels sectors populars. Per això la cul-

* Conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya

A la segona meitat del segle XX s'esvaeix la possibilitat de la reproducció espontània de la nació. En conseqüència, la reproducció present i futura haurà de ser política

tura catalana es manté sense estat i entra en la modernitat del segle XX.

Però a la segona meitat del segle XX, a Catalunya, amb la coincidència del franquisme, el canvi econòmic, les migracions i la irrupció de les formes de vida lligades a la societat de consum de masses, s'esvaeix la possibilitat de la reproducció espontània de la nació i del seu sistema cultural i de comunicació. En conseqüència, la reproducció present i futura de la nació haurà de ser política. Això vol dir que les polítiques culturals i de comunicació hi tindran un pes decisiu, a favor de la revitalització del sistema propi —nacional— o de la seva dissolució.

El canvi tecnològic actual, basat en les telecomunicacions, la informacionalització i la digitalització, està transformant profundament la cultura. Aquest canvi pot jugar a favor del procés d'enfortiment nacional si fem les polítiques adequades i comptem amb els instruments indispensables. Necessitem indústries culturals i de la comunicació fortes, innovadores i ambicioses. Amb voluntat de guanyar presència en el mercat de proximitat i de competir en els mercats globals. Per això les nostres polítiques han de protegir i d'esperonar la dinàmica del sector privat en l'àmbit de la cultura i la comunicació. Però no podem esperar que la dinàmica privada, per ella mateixa, espontàniament, adreçant-se a un mercat que encara no està vertebrat, salvi la cultura catalana o el sistema de cultura i de comunicació a Catalunya. La responsabilitat principal en aquest punt és d'ordre polític.

La noció d'espai de comunicació, de sistema de comunicació, o d'ecosistema de comunicació i cultura, remetia fins fa relativament poc temps a uns àmbits que eren com peces d'un puzzle, prou ben delimitades. Amb uns estats que definien ells mateixos la nació d'una forma contundent. Però avui la globalització, la desterritorialització i la hibridació, han desdibuixat la possibilitat d'uns espais monocolors. En els seu lloc hi trobem lluites obertes per l'hegemonia. En conseqüència, les polítiques de cultura i comunicació ja no poden ser primordialment defensives o protectores d'espais, perquè en cada espai determinat les cultures i els sistemes de comunicació s'hi sobreposen i hi conviuen.

Tenim dret legítim a intervenir sobre un mercat heretat i que va configurar-se per unes polítiques imposades que havien guanyat una guerra. Només faltaria que no poguéssim fer política nosaltres, des de la transparència democràtica i el respecte, per intentar revertir aquests processos històrics. Però, substancialment, el que marca la diferència entre unes i altres cultures, entre les cultures fetes amb unes i altres llengües, entre els diferents sistemes de comunicació i cultura, és la seva capacitat de produir continguts de cultura i comunicació que siguin atractius i útils per a la gent, perquè s'hi pugui sentir vinculada. Sempre més serem, en endavant, un mercat extremadament obert, per tradició històrica i perquè el món s'ha fet més plural i divers.

Allò que marca avui la diferencia, allò que realment importa, és que siguem capaços d'oferir productes i ser-

El canvi tecnològic està transformant la cultura, i pot afavorir així el procés d'enfortiment nacional si fem les polítiques adequades i comptem amb els instruments indispensables

veis d'empreses, artistes, professionals de la cultura i comunicació en els seus diversos àmbits, que siguin també expressió de catalanitat, que no amaguin la seva marca d'origen, que interpretin la proximitat –lingüística, de punt de vista, de referències– com un valor afegit i com un potent factor de complicitat amb els seus destinataris. Productes i serveis, obres i creacions de qualitat, perquè la gent s'hi senti atreta; per guanyar autoestima. Per aquesta via, després de molts anys de «restauració» podem posar a prova la capacitat del patrimoni i la tradició catalans per esdevenir la plataforma d'un nou impuls, d'una nova onada cultural modernitzadora, específica, particular, i de projecció global. Amb unes bones polítiques públiques, i amb la creació d'unes bones condicions per al desplegament de les més variades iniciatives, és com hem de poder canviar definitivament aquells processos d'escanyament, que ens impedeixen arribar en condicions normals al mercat.

Que això és possible ens ho marca precisament l'evolució de la llengua. Malgrat els problemes d'ús en molts sectors i segments socials, malgrat les anomalies que denuncien els especialistes i malgrat el pessimisme militant dels nuclis autoflagelants que no paren de vaticinar-ne la mort imminent. Mai històricament no hi ha hagut al món tanta gent, en termes absoluts, parlant, llegint i escrivint en català. Tot i la nostra escassa vitalitat demogràfica interna, les nostres dimissions constants i la poca capacitat de seducció dels sectors derrotistes, hi ha gent que, pro-

cedent d'altres llengües i universos de referències, incorpora el català a les seves devocions i als seus usos. Mai prou, però aquest és un procés clar. El català és pràcticament l'única llengua europea que no disposa d'expressió política sobirana pròpia i que té un creixement constant del nombre de parlants per damunt del creixement vegetatiu de la comunitat parlant. Això no ho hauriem de negligir.

Fem, doncs, un balanç ponderat de les polítiques de cultura i comunicació de la Transició. I, tot seguit, decretem la seva finalització. Les polítiques de la Transició ja incorporaven molts elements de complexitat que converteixen en injusta qualsevol reducció. Però, corrent el risc de ser una mica injust, em sembla que una de les característiques generals d'aquelles polítiques ha estat primar la producció. Evidentment era imprescindible produir i disposar d'indústries culturals i de comunicació perquè ens haviem de normalitzar. En conseqüència calia estimular la producció, de llibres, de pel·lícules, de discos, d'espectacles...

Ha arribat el moment de plantejar-nos que només amb la quantitat no assegurem res. Els magatzems plens de llibres que no han estat distribuïts o les pel·lícules produïdes aquí que mai no s'estrenen no ens ajuden. La quantitat no és suficient. Hem d'ajudar la producció? Sí, però per passar de la quantitat a la qualitat. Aquesta qualitat, si la tenim, serà possible només perquè tenim unes indústries culturals i de la comunicació capaces de compe-

La globalització és un fet imparable. Mai històricament no hi ha hagut al món tanta gent, en termes absoluts, parlant, llegint i escrivint en català

tir en els mercats globals. No podem finançar només activitats pel fet que siguin catalanes o en català, perquè si fem això s'acabaran degradant.

Cada vegada que financem alguna mala activitat cultural només pel fet que és catalana o en català és veritat que en part potser ajudem a fer viable una empresa, però també estem perjudicant la imatge pública de la cultura catalana; l'estem devaluant al mercat, i estem allunyant la gent del consum de productes d'aquesta cultura.

Hem de fer una aposta clara per l'excel·lència i per la qualitat. Això vol dir que els ajuts automàtics i els suports genèrics els hem d'anar desplaçant cap a apostes més arriscades que vagin dirigides a la qualitat, a la selecció, a la tria, a tenir una ambició de bon posicionament al mercat. Això vol dir també que hem d'invertir recursos no tan sols o primordialment en la producció, sinó també en la promoció, en el màrqueting, en la millora de la distribució i en el posicionament en el punt de venda o d'accés. I que hem d'invertir també recursos i hem d'exigir un treball de cooperació als mitjans de comunicació públics per tal que prioritzin la informació i el coneixement sobre la producció cultural del país.

Això és el que fan els estats, d'altra banda; i el que fan els grans conglomerats promovent constantment les seves produccions, les seves creacions i els seus projectes. Si nosaltres ens pleguem simplement al dictat d'un mercat que ha tingut les seves expansions més importants en circumstàncies que feien inviable la presència homologable de la cultura catalana, la subordinació ens abocarà a

una funció complementària. La que correspon a un subsistema, però no a una cultura i un sistema industrial que es volen i es consideren nacionals. La gent de Catalunya, tota la gent, ha de tenir a l'abast prou informació per desplegar i actualitzar el coneixement sobre el patrimoni cultural català que el sistema educatiu ha hagut d'assegurar als més joves i la xarxa d'institucions socials, al conjunt de la població. Els grups catalans de comunicació poden i han de complir també, d'acord amb els seus propis criteris, una funció prescriptora. La funció de la crítica cultural, general i especialitzada és, en aquest punt, decisiva. Perquè engloba una funció informativa, educativa, divulgativa, crítica i prescriptora.

Tret d'algun àmbit específic, com ara el teatre o la ràdio, en termes relatius no hem recuperat gaire terreny respecte a les rutines del mercat de consum cultural i de comunicació català d'ençà del primer postfranquisme. La gran màquina que és la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i el conjunt dels mitjans públics han d'incrementar la seva funció divulgadora, formadora, informadora i també prescriptora. I els mitjans privats més importants s'haurien de poder comprometre també, com a mínim, a aprofundir la seva funció prescriptora, encara que sigui al servei primordial dels seus propis interessos. Hem de ser capaços de canviar les polítiques i també hem de ser capaços d'eixamplar la base del mercat.

Hi ha una mena de nucli dur del catalanisme i de la catalanitat, militant i compromès, d'una certa transversalitat so-

Bona part del que avui considerem cultura popular i tradicional fa cent cinquanta anys no ho era o no existia. Tenim passat, però sobretot tenim futur

cial, que ha crescut notablement i que procura viure a partir de la hipòtesi que Catalunya és un estat-nació europeu. En l'interior d'aquest nucli dur, a més, de tant en tant s'hi di-rimeixen baralles internes per determinar valenties i covardies, audàcies i prudències, nivells de conseqüència nacional i altres exercicis que consumeixen una gran quantitat de dedicació i d'energia polítiques. Al voltant d'aquest nucli també hi ha instal·lats alguns debats crònics al voltant dels quals ens solem arregar en grups d'opinió, corrents, xarxes i tota mena de plataformes. Sense això, la nació s'hauria diluït. Però hi ha dotze milions de persones per convèncer, i sense elles, o la perspectiva d'una vinculació més estreta per part d'elles amb qualsevol projecte nacional de futur, no hi ha horitzó polític viable. L'esforç per incorporar milions de persones a una proposta engrescadora que relligui catalanisme amb democràcia i progrés és més important que no pas les fregadisses internes del segment resistent que fa de la militància en la catalanitat l'eix de la seva existència. Aquesta disposició militant no és comparable per la resta de la ciutadania, i aquest aspecte és fonamental. El catalanisme ha de disposar de vies còmodes d'adscripció per a les persones que no organitzen la seva vida al voltant de la política.

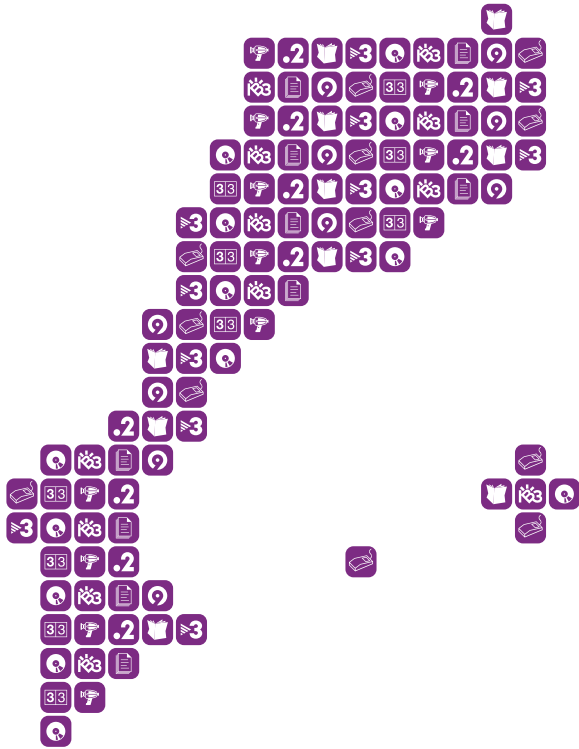
Les empreses han de fer bons productes, i el Govern s'ha de comprometre a facilitar l'eixamplament del mercat i que els productes arribin a la gent. Un país més culte, més lector, més informat, més interessat per l'art, és un país més fort, de més qualitat democràtica, més ambici-

ós socialment, més compromès en la defensa de la seva llengua i la seva cultura distintives. Necessitem, urgentment, guanyar la joventut per a la cultura. Fer de la cultura una veritable alternativa a algunes de les formes més degradades i banals del lleure juvenil multitudinari.

Hi ha punts forts. Hi ha coses que van bé i que s'han fet bé. Hi ha hagut en el passat immediat i avui mateix actuacions encertades. Crec que el cas del «cat» és claríssim. Demostra que amb algunes idees clares, projectes ambiciosos i elaborats, un ampli consens al voltant d'un nucli competent i actiu, amb costos financers relativament reduïts es pot tenir èxit. L'agilitat i l'habilitat del grup impulsor, i el suport públic decidit, han fet del «cat» una fita emblemàtica que ha facilitat una presència més còmoda, desacomplexada i singularitzada a la xarxa. La xarxa es perfila com la mediació per antonomàsia. Tot passarà d'una manera o altra a través d'internet: ràdio, televisió, nous formats, nous llenguatges, nous usos i rutines de consum i de relació. El posicionament que hi tinguem és i serà estratègic. Que el català hi tingui un paper destacat i que la xarxa esdevingui un dels espais preferents de la nostra reproducció cultural és una qüestió molt rellevant.

Parlem de sistema i d'espai de comunicació i, per tant, hem de parlar de la producció. Però hi ha cultures que poden perdurar, tot i ser molt febles quant a capacitat de producció pròpia. Si són capaces de mantenir un punt de vista específic, cohesionat i homogeni durant molt temps. Perquè, al capdavant, tots els productes del mercat glo-

El català és pràcticament l'única llengua europea que no disposa d'expressió política sobirana i que creix en nombre de parlants per damunt del creixement vegetatiu de la comunitat parlant

bal són interpretats i són llegits des d'allò que cadascú és. Si cadascú no és res o bé és molt poca cosa, aleshores és el propi missatge allò que condiciona la mirada. A falta de personalitat cultural sòlida, de tradició adquirida, d'educació, acaba sent la reiteració del producte cultural multitudinari, que arriba des d'alguna metròpoli o d'algun conglomerat industrial rellevant, allò que colonitza i proporciona sentit «des de fora». Aquest és el procés que ens pot convertir en provincians i prendre com a mirada pròpia la que ens ha adjudicat la metròpoli i la indústria.

La cultura catalana constitueix un feix extremadament divers i complex de referències, carregat d'enormes possibilitats creatives i interpretatives que hem de poder aprofitar i renovar. I conté un joc propi de mirades i punts de vista que hauriem de saber activar i enriquir. Mirades i punts de vista que contenen l'experiència històrica dels nostres llenguatges i la nostra cultura nacionals, i des dels quals estem en condicions, quan calgui, de reassignar sentit a tot allò que rebem. Reinterpretar-ho tot i apropiarnos-en per incorporar-ho al nostre propi bagatge. Per això no ens fa nosa res que arribi d'altres llocs, d'altres tradicions o en altres llengües. Ara bé, hem de ser realistes: mantenir la mirada és més fàcil si disposes de mitjans que et permeten renovar i incrementar el teu arsenal informatiu i els vincles que et lliguen a una determinada tradició.

Com és lògic una empresa vol tenir un gran mercat. Tenir-lo resol molts problemes, és molt còmode i proporciona moltes oportunitats de negoci. A Catalunya, moltes empre-

**Hem d'ajudar la producció? Sí, però
per passar de la quantitat a la qualitat.
No podem finançar activitats pel fet
que siguin catalanes o en català, perquè
si fem això s'acabaran degradant**

ses de cultura i comunicació han tendit a veure l'Estat espanyol i, de vegades, l'àrea d'implantació del castellà, com un gran mercat molt homogeni. I qualsevol distinció lingüística, com una anomalia o una nosa residual; o bé com un factor interessant però que no ha d'afectar els criteris estrictament empresarials. La conclusió és: si funcionés en castellà no tens cap problema perquè saps que a Catalunya també tindràs l'accés franc al teu propi mercat, que ja és un mercat ensinistrat i habituat a consumir en castellà. Després, acaba resultant que algunes d'aquestes empreses culturals o de mitjans tampoc no són gens presents a l'Estat espanyol, de vegades perquè la catalanitat els persegueix. En qualsevol cas, compta molt que les empreses catalanes del sector, quan es plantegen l'expansió, sempre pensen en l'Estat espanyol –cosa perfectament normal–, però encara pensen poc en altres països de dimensió semblant al nostre i als quals per entrar segurament tenen una dimensió i una experiència adequades –cosa no tan normal. Sovint renuncien a un perfil més local-nacional a canvi de buscar vies de consolidació en un espai que disposa de l'herència d'un antic imperi i els pot funcionar com a mercat global de referència. Tenim molt de camí per córrer perquè les nostres empreses no tan sols consolidin un paper de major lideratge en l'àmbit hispànic, sinó que se'l plantegin en altres grans àrees de la globalització, i puguin conciliar aquestes iniciatives d'expansió per competir en els grans mercats globals amb l'atenció al seu mercat de proximitat i atenent a les seves pròpies caracte-

ristiques. L'escenari de la globalització cultural combina la transversalitat homogènia d'alguns productes multitudinaris globals compartits amb la flexibilitat i la presa en consideració de la diferència, de la singularitat i l'especificitat. Quan la particularitat va referida a grups nacionals o lingüístics de molts milions de persones, no fer-los cas és sempre un error. Si, a més, aquesta particularitat conté alguna de les claus de la pròpia marca d'origen, l'error és colossal i només s'explica per una profunda incomoditat o per una llarga trajectòria d'obnubilació. Des d'aquesta perspectiva, la nostra situació tan singular –la més gran cultura europea sense expressió política sobirana– ens permet presentar-nos com un bon exemple del que Manuel Castells anomena «identitat projecte». Tenim passat, però sobretot tenim futur.

Hem de decretar la fi de la Transició i proporcionar-nos l'oportunitat de desenvolupar una nova cultura nacional popular. No hem de tenir por de posar en risc tot allò que hi podem perdre. Bona part del que ara, avui, considerem popular tradicional, fa cent cinquanta anys no ho era o no existia. Continuitat i innovació, respecte i modernització, prudència i audàcia. I entenguem que el 60% o el 80% del que serà tingut per popular i tradicional d'aquí a cent anys encara està per fer.

Les polítiques de cultura i comunicació són un element substancial de qualsevol política de cohesió social, de benestar, de civisme i democràcia, d'accés a la societat del coneixement, de reforma educativa, de promoció de

Hem d'exigir un treball de cooperació als mitjans de comunicació públics per tal que prioritzin la informació i el coneixement sobre la producció cultural del país

valors, d'aprofundiment i millora de la qualitat democràtica, d'acollida, de modernització de l'aparell productiu i del sistema econòmic, etc... Si tenim els recursos necessaris, hi podem intervenir. De manera directa des del sector públic. I de manera indirecta ajudant el sector privat a guanyar consistència, perquè generi projectes ambiciosos i viables, perquè pugui créixer i expandir-se, perquè assumeixi també compromisos de qualitat i de responsabilitat social, perquè faci prescripció i divulgui la producció del país, perquè intenti competir en els mercats globals des de Catalunya. Sabem la volubilitat que caracteritza els negocis privats del sector i els girs que els provoquen les operacions de concentració o de compravenda. Però tenim les eines que tenim. I necessitem també, al costat del públic, un sector privat més fort i més còmodament vinculat a la cultura i a la llengua catalana.

Ja hem comentat la importància de la qüestió de la mirada i del punt de vista propi. Independentment del ventall de línies editorials, elaborades i seleccionades per cada mitjà, és probable que hi hagi encara una deriva en aquesta direcció. El punt de vista espanyol disposa d'una força d'homologació i d'una correlació de forces entre mitjans que li són favorables. Complementàriament, el punt de vista català acusa factors com la subordinació política o la ignorància difusa sobre els referents locals. Fins i tot alguns intents de revisió de la naturalització dels punts de vista que transmeten una degradació i banalització de tot el que fa referència a Catalunya han trobat

resistència que els acusava, paradoxalment, d'oficialisme. Les hegemonies molt arrelades proporcionen aquesta mena d'ironies. A Catalunya persisteixen unes hegemonies, unes rutines heretades, que afecten inevitablement els mitjans, més enllà de la línia triada per cadascun. Uns mitjans s'emmirallen amb els altres, i les rutines i els automatismes atrapen sectors professionals molt rellevants.

Ens caldrà fer apostes fermes que ens poden suposar en determinats moments costos d'audiència. Els haurem d'encaixar i superar perquè, com ja passa ara mateix, l'audiència no pot ser només mesurada quantitativament. A Catalunya, TV3 no és líder des de fa molts mesos i ha estat afectada per la redistribució general d'audiències provocada per l'aparició de noves cadenes privades de cobertura estatal, però continua sent la televisió de referència. No podem perdre o renunciar al més potent instrument de divulgació de la cultura catalana, o córrer el risc que s'adapti tard al món audiovisual i digital. Pel que fa al sector privat audiovisual, que ja rep ajudes i en continuarà rebent, haurà d'assumir decididament el compliment de les seves obligacions concessionals.

Els subjectes històrics no són estàtics. Es mantenen vius si són capaços de canviar, adaptar-se i renovar-se. Tinguem, doncs, l'audàcia d'estar disposats a canviar. Si optem només per defensar-nos, ho farem davant d'un tsunami. La globalització és un procés imparable, una característica principal de la nostra època, i estableix algunes de les condicions imprescindibles d'adaptació que qualsevol que vulgui sub-

L'espai català de convivència, de cultura i de comunicació constitueix una legítima plataforma de construcció nacional

sistir haurà d'adoptar. Procurem instal·lar-nos en l'onada i mirem d'aprofitar-ne l'energia a favor nostre. És arriscat? Sí, però no tant com ignorar el decurs del canvi general, roman-dre paralitzats i queixar-nos. Un horitzó de vida militant de patiment i sacrifici per salvar una llengua i una cultura maltractades per la història mai més no ens permetrà comptar amb el suport multitudinari que necessitem. El que tenim, després de molts esforços i vicissituds, és, sobretot, una possible palanca per llançar-nos al futur.

El projecte català de construcció nacional es planteja en clau de modernitat i per situar-nos en l'avantguarda dels intents de polítiques socials i d'aprofundiment de les llibertats i la qualitat democràtica. En l'àmbit de la cultura i la comunicació, que la nostra voluntat d'enfortiment i consolidació no es fa contra ningú, sinó a favor de la ciutadania i de la cohesió del país, resulta evident. I ho fem en la línia de les propostes internacionals de defensa de la diversitat. Des del respecte i des de la voluntat de trobar vies de consens i transversalitat per desplegar les nostres polítiques, afirmem que, en l'Europa d'avui, l'espai català de convivència, de cultura i de comunicació constitueix una legítima plataforma de construcció nacional i que assumim el repte d'impulsar-la. I, encara que les institucions europees o l'Estat espanyol no siguin o no fossin conseqüents amb els seus compromisos en matèria de protecció del patrimoni cultural i lingüístic de la humanitat que tenen sota les seves atribucions, nosaltres en prenem la responsabilitat. |

+ INFO

Enllaços

- Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals
www.ccma.cat
- Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya
www.gencat.cat/cultura

Facilitar la llengua, facilitar la integració

Dolors Solà* | dolorssn@gmail.com

A la conferència *Una majoria social per la sobirania* pronunciada el 28 de juny de 2007 al World Trade Center de Barcelona, Joan Puigcercós es preguntava retòricament: «Podem aspirar a ser un poble independent quan entre el 40% i el 50% de la població catalana no coneix, no sap, no necessita la llengua catalana o fins i tot no li interessa?». El fenomen de la immigració ens genera un gran repte de país: sumar la població nouvinguda al projecte d'alliberament nacional, i en aquest camp la llengua juga un paper predominant per la integració i la cohesió social dels Països Catalans.

Un país d'immigració

El nostre és un país acostumat a les migracions. Segons Anna Cabré, reconeguda demògrafa i catedràtica de Geografia Humana a la UAB, «el sistema català de reproducció fa catalans per dues vies: la meitat per procediments

* Directora del Centre per a la Normalització Lingüística d'Osona

És molt important que els nois i noies fills de l'actual procés migratori es reconeixin com a catalans, però és també molt important que els autòctons també els reconeguem com a tals

biològics universals, i l'altra meitat, especialment el segle XX per la via de la importació, ja que n'hi ha hagut molts que primer han arribat i després s'han fet catalans. I és per això que tenim una gran capacitat integradora, com a mínim molt superior a altres indrets que no tenen cultura immigratòria anterior».¹

Catalunya ha tingut al llarg de la seva història diversos processos migratoris i, de fet, podem afirmar que els catalans d'avui som el resultat de totes aquelles aportacions humanes que al llarg dels anys s'hi han anat establint. Els catalans del segle XXI som força diferents dels catalans d'uns quants segles enrere. Seria, doncs, esperable que els nens i nenes que són fills de pares nascuts a l'Àfrica, per posar un exemple, i que han arribat sent petits o que ja han nascut aquí, van a escola, juguen i es barregen amb nens que són fills i néts de pares i avis nascuts a Catalunya, s'acabessin sentint, a més de la seva identitat d'origen, també catalans.

És molt important que els nois i noies que són fills de l'actual procés migratori es reconeixin com a catalans, però també és molt important que els autòctons també els reconeguem com a tal. Perquè aquest reconeixement ha de ser afavorit i correspost per la societat d'acollida. La gran majoria de persones nascudes a l'Estat espanyol que van arribar a Catalunya els anys seixanta i setanta

s'hi han empeltat o hi han arrelat. Moltes d'aquestes persones han passat per un procés d'identificació del seu país d'origen al seu país de destinació.

Identitats compatibles

La llengua no es pot desvincular de la identitat ni del sentit de pertinença. Tanmateix, la identitat no s'ha de limitar pas al lloc d'origen, sinó que pot ser múltiple, complexa i alhora enriquidora. En els processos de migració, quan es deixa el lloc d'origen per continuar la vida en un altre lloc, la família, els amics, el país no es perden. Quan s'arriba al nou destí, de mica en mica i amb dificultats, es troba feina, es fan amics, es reagrupa la família i moltes vegades hi neixen els fills... Per a les persones que emigren el canvi comporta sacrificis personals i familiars i demana un esforç d'adaptació. Es tracta, sense haver de renunciar al seu passat, de sumar-hi tot el que de nou i millor els aporta la societat d'acollida. Cal un esforç per adaptar-s'hi i per integrar-s'hi, sense que això vulgui dir que ha de renunciar als seus orígens. Les identitats se sumen i es retroalimenten.

Najat El Hachmi² a *Jo també sóc catalana* escriu al seu fill «Potser hauria d'explicar-te: tu ets català, però sempre tingues present les antigues arrels dels teus pares,

1 AIRA, A., «Entrevista amb Anna Cabré», *Òmnium*, número 5. Pàgines 12-17. 2007

2 EL HACHMI, N., *Jo també sóc catalana*. Ed. Columna. Barcelona, 2004.

La identitat no s'ha de limitar pas al lloc d'origen, sinó que pot ser múltiple, complexa i alhora enriquidora. Les identitats se sumen i es retroalimenten

que t'enriquiran. Tingues en compte que hi haurà gent a la teva vida que et retraurà aquestes arrels. Però quan et sentis rebutjat, fill meu, pensa en tots els amics i amigues que tens i veuràs el pes del rebuig contraposat, no sempre s'ha de ser acceptat per tothom, un és com és, sap d'on ve i tot el que porta al darrere, no ens calen etiquetes, no val la pena donar-hi més voltes. Al cap i a la fi, ningú té dret a preguntar-te: i tu com et sents, més català o més marroquí?»

En els darrers temps tenim a la literatura catalana diversos autors que han parlat d'aquest procés. Des d'*Els altres catalans* de Paco Candel publicat el 1964, a *Els altres andalusos*,³ de Lluís Cabrera, Marta Riera, Juan Miguel Portal, Pedro Morón, Bienve Moya i Miguel Fernández, que reflexionen sobre el paper que tenen i el que han de tenir sobre el futur de Catalunya, sense oblidar *Aniversari*, de Matthew Tree, i *De Nador a Vic*, de Laila Karrouch.

Fa ben pocs dies un noi ghanès, una noia peruana i una altra de nascuda en una república de l'exUnió Soviètica m'explicaven la seva intenció de fer una associació d'immigrants de parla catalana. Immigrants? Algun dia hauran de deixar de ser-ho! Si també se senten catalans, si es parlen i ens parlen en català, per què els hem d'anomenar immigrants? De fet, la llengua ha estat des de sempre una eina per mitjà de la qual una persona s'ha

sentit part del país i reconeguda com a membre d'aquesta comunitat. Per tant, la llengua ha estat i ha de ser un factor més d'unió que de segregació. L'esforç d'aprendre una llengua i de fer-la servir no ha de recaure únicament en les persones que vénen a viure aquí, sinó que ha de ser concebut com una tasca col·lectiva de tota la societat. Una tasca que exigeix la mobilització i la complicitat de tothom. La responsabilitat és diversa i múltiple. Encara que la llengua és un fet absolutament individual, la responsabilitat de l'ús social és de tots. Juan Carlos Moreno Cabrera diu: «L'error de partida és pensar que les llengües són exclusivament mitjans de transmissió d'informació. Són molt més que això. Són mitjans d'identificació i de caracterització de la personalitat i de la idiosincràsia d'una comunitat o col·lectivitat que comparteix determinats pressupòsits, finalitats i unes determinades pautes de comportament. A més, les llengües possibiliten que un individu s'integri en una comunitat o grup sense haver de renunciar a les seves característiques individuals, a la seva manera de ser peculiar. Aquests dos aspectes de les llengües, el comunicatiu i l'identificatiu, són absolutament inseparables i molts dels prejudicis més perillosos sobre la conducta lingüística sorgeixen quan només se'n té en compte un.»⁴

3 DD. AA., *Els altres andalusos*. Ed. L'esfera dels llibres. Barcelona, 2005

4 MORENO, J. C., «La diversitat lingüística mundial a l'era de la globalització», *Llengua i immigració*. Departament de Benestar i Família, Generalitat de Catalunya. Pàgines 1-53. Barcelona, 2003.

La llengua és una eina perquè una persona se senti part del país. La diversitat lingüística de Catalunya pot trobar en la llengua catalana una llengua d'unió, de cohesió i de comunicació

Una llengua pròpia, però minoritzada

Quan una immigrant arriba a Catalunya desconeix, sovint, quina és la nostra realitat lingüística: un país amb una llengua pròpia i dues llengües oficials. Moltes persones estan mal informades i es pensen que a Catalunya només es parla el castellà. De la mateixa manera, nosaltres també desconeixem que moltes d'aquestes persones parlen altres llengües que no són oficials al seu país, com és el cas de la majoria de magrebins que viuen a Catalunya, al voltant del 80% dels quals tenen com a llengua pròpia l'amazic. Al cap d'un temps de ser aquí, molts d'ells comencen a adonar-se que, encara que la situació del català i de l'amazic no són comparables, tant els catalans com els amazics, per exemple, tenim cadascú no sols una llengua pròpia, sinó que pertanyem a una cultura mil·lenària. La rica diversitat lingüística que actualment es viu a Catalunya pot trobar en la llengua catalana una llengua d'unió, de cohesió i de comunicació.

Com s'ha dit, moltes persones nouvingudes ignoren la nostra realitat lingüística, es pensen que el castellà és la llengua que es parla a tot l'Estat espanyol i desconeixen que a Catalunya la llengua pròpia és el català.

L'experiència ens demostra que aquelles persones que aprenen primer català acaben dominant les dues llengües, i que, en general, les que aprenen primer castellà no sempre arriben a ser competents en català. Hi ha diversos aspectes que intervenen i condicionen l'elecció

d'un idioma: l'esforç, l'ús, el valor simbòlic i els incentius. Pel que fa a l'esforç, les persones tendeixen a triar la llengua que menys esforç els exigeix. Respecte a l'ús, escullen la llengua que té un valor més pràctic en l'intercanvi. L'aspecte simbòlic els permet el reconeixement i ser reconeguts; i finalment els incentius comporten la permeabilitat i la mobilitat social que possibiliten la barreja, la inclusió i l'ascens social i cultural.

Moltes de les persones vingudes d'arreu de l'Estat espanyol confessen que, tot i entendre el català perfectament, no el parlen perquè poques vegades han trobat interlocutors amb qui practicar-lo; tot i això la majoria se senten catalans. Lluís Cabrera en una entrevista⁵ diu: «Catalunya està plena de matrimonis mixtos! S'ha d'entendre, però, una cosa és no parlar català i una altra cosa és anar en contra de la llengua catalana. Perquè els que vam venir d'altres llocs no hem estat rucs i sabem i hem après que la cultura de l'esforç significa que aprendre un altre idioma és positiu. [...] Potser molta d'aquesta gent continua parlant castellà per motius sentimentals o perquè ha progressat econòmicament i no culturalment.»

És molt probable que molts de nosaltres coneguem famílies en què alguns dels seus membres no parlen en català, però en canvi sí que ho fan els fills i els néts, sobretot en situacions fora de l'àmbit familiar. Hi ha moltes

5 VOLTAS, E., «Entrevista amb Lluís Cabrera», *Òmnium*, número 2. Pàgines 24-27. 2006.

La transmissió d'una llengua a nous parlants perquè sigui efectiva ha de ser afectiva. Ha d'aconseguir una certa adhesió i identificació amb la comunitat lingüística d'acollida

persones que tenen com a llengua pròpia altres llengües diferents del català i que, amb tota normalitat i naturalitat, l'han afegit com a llengua comuna, llengua de comunicació habitual i per a alguns ha començat a ser la llengua d'ús familiar quan han tingut fills. Moltes d'elles reconeixen que els ha estat útil a la feina; que és normal parlar català perquè és la llengua del país on viuen; que per a ells és un dret; que els ha ajudat a millorar o a canviar de feina; que els ha ajudat a sentir-se d'aquí; que s'haurien perdut moltes coses si no l'haguessin parlada; que els ha ajudat amb els fills... En definitiva, multituds de raons i prou diverses per tenir en compte.

Els immigrants que acaben d'arribar ara es troben en una situació semblant a la que es van trobar els immigrants vinguts de l'Estat espanyol. La realitat és que, sovint, els referents lingüístics que tenen no els faciliten l'aprenentatge de la llengua catalana. Sovint inconscientment, força catalanoparlants pensen que l'aprenentatge de la llengua catalana suposa una dificultat afegida a altres problemes que ja tenen els nouvinguts i que, davant de tanta dificultat, no cal afegir-n'hi una altra; una actitud massa paternalista que no els ajuda gens tant en els aspectes socials, culturals, com laborals, de relació. També hi ha qui opina que moltes persones retornaran al seu país d'origen, que aquí hi són de pas i, per tant, no és gaire important que aprenguin la llengua. Tanmateix, les últimes dades estadístiques demostren que una bona part de la immigració recent ho és per reagrupament familiar. Altres persones cre-

uen que no cal parlar-los en català, perquè consideren que als immigrants, encara que entenguin el català i no el parlin, se'ls ha de tenir una deferència lingüística, que consisteix a adreçar-s'hi amb la llengua de més difusió internacional, és a dir, el castellà. Es tracta d'una pràctica típica de molts parlants d'una llengua que ha sofert un procés històric de persecució i de minorització.

Els nouvinguts i l'aprenentatge de la llengua

L'Informe de política lingüística 2006 dona compte dels cursos de català per a adults que ofereixen el Consorci per a la Normalització Lingüística i les escoles d'adults. Aquest informe fa referència als cursos presencials de llengua catalana del Consorci per a la Normalització Lingüística.

Si sumem els nombre de cursos organitzats de nivells inicial, bàsic i elemental, que són els adreçats a no catalanoparlants, durant el curs escolar 2005-2006, tenim 2.224 cursos modulars de 45 hores cadascun. El nombre de persones que s'hi van matricular va ser de 48.564. Una altra qüestió seria saber quants d'aquests alumnes van acabar el curs i quants van superar-lo.

Aquestes xifres corresponen als cursos adreçats a no catalanoparlants, però ja hi comença a haver –i segons en quines zones encara més– moltes persones que no han nascut a l'Estat espanyol i que estan matriculades

És molt important que la societat civil
segregui idees, potencïi iniciatives
que promoguin el coneixement dels
uns i dels altres, que a més siguin
atractives i que facilitin la convivència

TAULA 1. DISTRIBUCIÓ DE CURSOS PRESENCIALS
DEL CONSORCI PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA
PER NIVELLS. CURS 2005-2006

Nivells	Cursos	Alumnes
Cursos inicials	285	5.150
Cursos bàsics	1.589	37.027
Cursos elementals	350	6.387
Cursos intermedis	500	10.413
Cursos de suficiència	392	7.518
Cursos de perfeccionament	55	1.249
Cursos complementaris d'expressió oral	34	513
Cursos complementaris d'expressió escrita	25	330
Cursos específics	1	11
Total	3.231	68.598

Font: Informe de política lingüística 2006

als cursos de nivell intermedi, que són aquells que per inscriure-s'hi ja s'ha de tenir un bon domini de la competència oral. En algun centres de normalització lingüística –i ho dic per coneixement de causa– ja són el 50% dels inscrits.

Pel que fa al lloc de naixement, tenim que dels alumnes del Consorci per a la Normalització Lingüística el 47,5% són d'origen estranger.

El mateix informe dona informació de les aules de formació de les persones adultes. De les 20.207 persones d'origen estranger matriculades el curs 2005-2006, el 31,8% es van inscriure als cursos d'acolliment lingüístic i bàsic, i el 10%, al programa d'alfabetització.

Hi ha encara informació de les escoles oficials d'idiomes. Aquestes escoles van organitzar 47 cursos de llengua catalana, als quals es van inscriure 1.341 alumnes. En aquest cas no especifica a quins nivells corresponen els cursos i, per tant, no podem tenir en compte aquesta informació.

Són dades que fan una certa patxoca, però no ens hem d'enganyar. Només una part de la població nouvinguda es beneficia d'aquests cursos, que, d'altra banda, no garanteixen que s'adquireixi fluïdesa en l'ús de la llengua.

Com tothom sap, els immigrants que arriben a un país d'acollida disposen de dues vies per a l'aprenentatge de la llengua del país: l'acadèmica i la social, o bé totes dues vies alhora. És a dir, els adults immigrants aprenen la llengua en una escola d'adults o per la via de la socialització:

**L'esforç d'aprendre una llengua
i de fer-la servir no ha de recaure
únicament en les persones que venen
a viure aquí, sinó que ha de ser concebut
com una tasca col·lectiva**

a la feina, al bar... És a dir, parlant amb els autòctons, fora de l'àmbit exclusivament familiar. De fet, la majoria ho fa per aquesta segona via.

A casa nostra la situació no és ben bé aquesta. Sabem que quan una persona arriba es troba amb dues llengües oficials i ambientals. Això fa que la via més habitual d'aprenentatge de la llengua del país d'acollida, la via social, no sigui el nostre cas, sinó que molt sovint ho és per aprendre el castellà.

I, d'altra banda, les pràctiques lingüístiques de la població catalanoparlant no consisteixen a prioritzar l'ús del català en la relació amb els nouvinguts. Per aquesta raó, en la nostra situació cal facilitar la trobada en l'ús social dels nouvinguts amb la llengua catalana i amb els qui la parlen. La llengua pròpia del país no pot ser només una llengua d'aprenentatge acadèmic.

La necessitat del Voluntariat Lingüístic

Voluntaris per la llengua és un programa de la Generalitat de Catalunya i del Consorci per a la Normalització Lingüística que pretén fomentar l'ús de la llengua catalana en les relacions personals. Facilita que les persones que tenen coneixements de llengua catalana es llancin a parlar-la en totes les situacions, i que les persones que parlen habitualment el català no canviïn de llengua innecessàriament.

**TAULA 2. PROCEDÈNCIA DE L'ALUMNAT DEL CONSORCI
PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA. CURS 2005-2006**

Procedència	Alumnes	Percentatges
Catalunya	21.540	27,6%
Resta de l'Estat	17.321	22,2%
Estranger	37.028	47,5%
Sense dades	2.098	2,7%
Total	77.987	100%

Font: Informe de política lingüística 2006

Aquelles persones que aprenen primer català acaben dominant les dues llengües oficials, i en general les que aprenen primer castellà no sempre arriben a ser competents en català

TAULA 3. EVOLUCIÓ DE LES PARELLES LINGÜÍSTIQUES

Any 2003	1.552
Any 2004	4.600
Any 2005	3.800
Any 2006	4.496

Font: Informe de política lingüística 2006

El projecte posa en contacte dues persones: una persona que està aprenent a parlar català amb una altra que ja el parla. Els participants hi troben més d'un interès comú. D'una banda, fan de la llengua catalana la llengua de comunicació, la llengua d'ús vehicular i, de l'altra, assoleixen un interreconeixement entre els dos tipus de participants. Aquests dos objectius estan plenament relacionats, de manera que un no s'acompleix sense l'altre. La idea bàsica que inspira el projecte és que els aprenents adquireixin fluïdesa lingüística i que coneguin l'entorn, i que els catalanoparlants adquireixin consciència de la importància de mantenir l'ús social de la llengua i que, per tant, actuïn conseqüentment. Quan, com passa diverses vegades, l'aprenent de català és nascut en un país amb una cultura diferent, a l'aprenentatge de la llengua s'hi afegeix l'aprenentatge d'aquesta cultura, sense adornar-se'n, en una munió de coneixements molt més enriquidora.

Els beneficis d'aquest projecte són individuals, de cada un dels participants, però són també col·lectius. És tota la societat la que se'n beneficia. Des d'un punt de vista lingüístic complementa l'aprenentatge de l'aula amb la pràctica al carrer. La transmissió d'una llengua a nous parlants perquè sigui efectiva ha de ser també afectiva. És a dir, ha d'aconseguir un cert grau d'adhesió i d'identificació de l'aprenent amb la comunitat lingüística d'acollida. El contacte personal en aquest procés juga un paper fonamental. Aquesta experiència intenta anar més enllà i

Cal facilitar la trobada en l'ús social dels nouvinguts amb la llengua catalana i amb els qui la parlen. La llengua pròpia del país no pot ser només una llengua d'aprenentatge acadèmic

facilitar aquest aspecte. Les persones que hi participen ho fan de manera voluntària i demostren que, darrere la decisió d'anar a un lloc i viure-hi, fan l'esforç d'adaptar-s'hi, integrar-s'hi, sense que això els hagi de fer renunciar a la seva pròpia identitat. Ben al contrari: a aquesta identitat d'origen, hi sumen la identitat d'acollida.

El voluntariat lingüístic fomenta la voluntat de pertinença i reforça la identitat de totes dues parts, motiva l'aprenentatge i fomenta el lligam emocional, facilita la inclusió social, complementa l'aprenentatge de l'aula amb la pràctica al carrer, promou l'ús social de la llengua i estimula la participació ciutadana.

Aquest programa va ser reconegut per la Comissió Europea –setembre de 2006– com una de les 50 millors pràctiques d'aprenentatge d'una llengua que s'estan portant a terme a la UE.

Hi ha moltes organitzacions i entitats que promouen el voluntariat lingüístic, cadascuna adaptant-los a la seva idiosincràsia: des dels clàssics tandems universitaris promoguts pels serveis lingüístics de les universitats catalanes amb múltiples activitats complementàries, als voluntaris lingüístics que s'organitzen des dels sindicats, o les variants de companys lingüístics que es fan als instituts, o les que promouen diverses entitats i les variants adaptades a l'àmbit escolar promogudes per les associacions de pares i mares d'alumnes. El llibre Tots els colors de la llengua⁷, dels periodistes Mariona Casas i Agustí Danés, que van participar com a voluntaris el 2003, narra l'expe-

riència de diverses persones que són protagonistes del projecte.

Hi ha altres projectes complementaris als voluntaris per la llengua que van en la mateixa direcció, però pensant més en el coneixement del territori en el sentit més ampli. El fet de fer-se en grup fa que el participant s'adoni que hi ha altres persones que treballen en el mateix sentit.

Quedem?

Quedem? és un programa que Òmnium Cultural adreça a totes les persones que viuen a Catalunya i volen saber-ne més coses. És una activitat de grup. Hi poden participar, doncs, tant aquelles persones que fa poc que han vingut i volen conèixer com és el país, els costums, les tradicions i les festes populars, visitar pobles i racons interessants, assistir a concerts i recitals, com les que fa més temps que hi viuen o hi han nascut i volen aprofundir els seus coneixements del país.

Es tracta de fer conèixer el país, en totes les seves manifestacions culturals, artístiques i lúdiques. L'objectiu és que nouvinguts i autòctons facin plegats tot tipus d'activitats, es coneguin i s'interrelacionin. Per a uns, és un bon mètode per integrar-se perquè és molt més fàcil quan troben coses per fer que valen la pena. Per als altres, és aprofundir en el coneixement del propi país, i per a tots

El coneixement de la llengua no és pas l'únic factor que afavoreix la inclusió social de les persones nouvingudes, però sense aquest la inclusió social plena és impossible

és trobar altres persones amb qui compartir-les. Els objectius de Quedem? són inclusius i participatius: fer de la llengua i la cultura un patrimoni de tots.

La participació a Quedem? és gratuïta i pot participar-hi tothom qui ho vulgui. Quedem? complementa aquestes visites amb el voluntariat lingüístic amb la col·laboració dels centres de normalització lingüística.

Tant Voluntaris per la llengua com Quedem? són projectes de participació en què col·laboren institucions i entitats. És molt important que la societat civil segregui idees, potencii iniciatives que promoguin el coneixement dels uns i dels altres, que a més siguin atractives i que facilitin la convivència. Una integració que doni pas a una societat cohesionada depèn del pas del temps i de les actituds favorables de tots plegats, tant dels que acaben d'arribar com dels que fa més temps que hi viuen.

de promoure l'ús de la llengua catalana, però de ben segur que hi ajuden molt. El coneixement de la llengua no és pas l'únic factor que afavoreix la inclusió social de les persones nouvingudes, però sense aquest factor la inclusió social plena és impossible. |

Conclusions

El govern de la Generalitat té el mandat institucional de crear les condicions perquè els ciutadans puguin complir el deure de conèixer totes dues llengües, i alhora puguin exercir el dret a usar-les. Com hem vist, les experiències descrites són una bona pràctica per facilitar l'ús de la llengua catalana, i perquè siguin efectives han de tenir un component afectiu del nou parlant cap a la societat d'acollida. Aquestes bones pràctiques no són l'únic mitjà

+ INFO

Llibres

DD. AA., *Els altres andalusos*. Ed. L'esfera dels llibres. Barcelona, 2005.

CANDEL, F. *Els altres catalans*. Ed. Edicions 62. Primera edició 1964. Barcelona, 2002.

CASAS, M. i DANÉS, A., *Tots els colors de la llengua*. Ed. L'Àlber. Vic, 2004

KARROUCH, L. *De Nador a Vic*. Ed. Columna. Barcelona, 2004.

TREE, M., *Aniversari*. Ed. Columna. Barcelona, 2005.

Fonts

▢ AIRA, A., «Entrevista amb Anna Cabré», *Òmnium*, número 5. Pàgines 12-17. 2007.

▢ EL HACHMI, N., *Jo també sóc catalana*. Ed. Columna. Barcelona, 2004

▢ Secretaria de Política Lingüística. *Informe de política lingüística 2006*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2006.

▢ MORENO, J. C., «La diversitat lingüística mundial a l'era de la globalització», *Llengua i immigració*. Departament de Benestar i Família, Generalitat de Catalunya. Pàgines 1-53. Barcelona, 2003.

▢ VOLTAS, E., «Entrevista amb Lluís Cabrera», *Òmnium*, número 2. Pàgines 24-27. 2006.

Enllaços

🖥️ Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL)
www.cpnl.cat

🖥️ Voluntaris per la Llengua
www.voluntariatperlallengua.cat

🖥️ Òmnium Cultural
www.omnium.cat

NAVEGADOR

Eslovènia, setze anys després de la independència

Jerca Kos* | jerca.kos@pop-tv.si

Segurament, dels nous estats nascuts a Europa d'ençà de l'enfonsament del bloc soviètic, Eslovènia és un dels principals referents per a nacions sense estat que, com els Països Catalans, malden per assolir la plena llibertat. Malgrat que al llarg de la dècada dels 1980 la població d'Eslovènia majoritàriament advocava per la transformació de Iugoslàvia en un estat confederal, el creixent centralisme serbi va abocar els eslovens a iniciar el camí cap a la independència. Un procés reeixit, que ha fet d'Eslovènia un dels països més pròspers de la UE.

Era el vespre del 26 de juny de 1991 quan Milan Kučan (1941), llavors president d'Eslovènia, va acabar el seu discurs en l'acte oficial de la proclamació de la independència a la plaça de l'Assemblea Nacional a la capital, Ljubljana, amb les paraules següents: «Res més no serà com abans. Avui ens podem permetre somniar. Demà serà un altre dia.»

* Corresponsal de televisió eslovena a Roma

La independència d'Eslovènia va ser la conseqüència inevitable de la gravíssima crisi política i econòmica en què es trobava Iugoslàvia des del principi de la dècada dels 1980

Les frases de Kučan eren encertades, no tan sols perquè l'endemà va començar la intervenció amb la qual l'Exèrcit Popular Iugoslau –Jugoslovenska ljudska armada, (JLA)– va intentar impedir la independència de la república més septentrional de la Federació. El president també tenia raó quan parlava d'un somni dels eslovens, el somni de tenir un estat propi. Eslovènia havia format part primer de l'Imperi Austrohongarès (1867-1918), després del Regne dels Serbis, Croats i Eslovens (1918-1929), del Regne de Iugoslàvia (1929-1941) i, finalment, de la República Democràtica Federal de Iugoslàvia (1945-2003).¹ Però, a més a més de ser la realització d'un somni, la independència assolida el 1991 va ser la conseqüència inevitable de la gravíssima crisi política i econòmica en què es trobava Iugoslàvia des del principi de la dècada dels 1980.

La mort del president Iugoslau Josip Broz Tito (1892–1980) va fer sorgir problemes que feia anys que eren latents, però que la cúpula política havia amagat du-

rant la llarga malaltia del president i davant la incertesa del futur. Un mes després de la seva mort, el Govern Federal va devaluar la moneda, el dinar, un 30% i va introduir una sèrie de mesures, anomenades d'estabilització, que en comptes de solucionar la crisi econòmica van provocar l'escassetat de molts productes de primera necessitat i un gran descontentament dels ciutadans.

En el camp polític, el 1981 van començar les manifestacions de la majoria albanesa de Kosovo, regió autònoma a dins de Sèrbia. Demanaven convertir Kosovo en una de les repúbliques federals de Iugoslàvia. Les manifestacions van ser suprimides amb l'ajut de l'Exèrcit, i Sèrbia va declarar l'estat d'excepció a la capital kosovar, Pristina. Els aldarulls van continuar esporàdicament en els anys següents i encara avui, més d'un quart de segle després, el problema de Kosovo continua irresolt.

Les aspiracions dels kosovars es veien amb simpatia des d'Eslovènia, i aquesta va ser una de les raons que va generar diferències, tensions i, finalment, enfrontament ideològic i polític entre Eslovènia i Sèrbia.

S'hi van afegir diversos temes conflictius, com per exemple l'educació, amb la proposta del Govern Federal d'introduir uns «nuclis comuns» en les assignatures de les llengües nacionals i de la història, mentre que l'ensenyament sempre havia estat competència de cada república. Segons la proposta, s'havia d'ensenyar la història i les llengües de cada nació proporcionalment al nombre d'habitants que tinguessin. Les nacions minoritàries –els

¹ El Regne del Serbis, Croats i Eslovens fou generalment conegut com a Iugoslàvia, nom que va adoptar formalment el 1929. En el marc de la Segona Guerra Mundial, entre 1941 i 1945 Eslovènia fou repartida entre Alemanya, Itàlia i Hongria. El 1945 els partisans van restaurar l'antic estat amb una estructura federal i socialista, que va adoptar el nom de República Democràtica Federal de Iugoslàvia –des de 1946, República Federal Popular de Iugoslàvia, i, des de 1963, República Federal Socialista de Iugoslàvia. Un any després de la independència d'Eslovènia, el 1992 es crea la República Federal de Iugoslàvia fins a la creació el 2003 de la República de Sèrbia i Montenegro.

Els polítics eslovens van mutar la seva relació amb l'Estat al llarg dels anys 1980: de la defensa de l'*statu quo* van passar a demanar una distribució més justa dels recursos econòmics

eslovens representaven, amb poc menys de dos milions d'habitants, un 8% dels iugoslaus– van rebutjar amb indignació aquesta proposta, que mai no va arribar a prosperar.

A Eslovènia van començar a sorgir moviments cívics com a alternativa a l'únic partit polític permès, el dels comunistes. Els intel·lectuals crítics amb el règim es van agrupar entorn de la revista mensual Nova revija, i el setmanari Mladina va passar de ser l'òrgan de les joventuts socialistes a ser un dels periòdics més llegits del país, ja que fins i tot criticava obertament la JLA, considerada la defensora intocable de la República Federal. Els moviments cívics denunciaven el caràcter antidemocràtic del sistema polític, defensaven la introducció de la prestació social substitutòria i ridiculitzaven els mites comunistes, per exemple la celebració pomposa de l'aniversari de Tito, anomenada Diada de la Joventut, que es continuava celebrant any rere any fins i tot després de la mort del president.

Aquestes actituds irreverents dels eslovens, atacs contra la unitat de Iugoslàvia segons la retòrica dels federalistes, provocaven estupor, rebuig i fins i tot protestes en la resta de les repúbliques, amb l'excepció, en part, de Croàcia. La cúpula política eslovena tampoc no donava suport a les idees revolucionàries que atribuïa senzillament a l'oposició, però, d'altra banda, es negava a prohibir aquests moviments o perseguir els seus protagonistes, com demanaven la Lliga de Comunistes de lu-

goslàvia² –Zveza komunistov Jugoslavije– i la JLA.

Els líders polítics eslovens van anar mutant la seva posició respecte a les relacions de la república amb l'Estat federal al llarg de la dècada dels 1980: de la defensa incondicional de l'*statu quo* iugoslau van passar a demanar a Belgrad una distribució més justa dels recursos econòmics. A Eslovènia, que en concepte d'impostos ja contribuïa molt més del que rebia, va caure molt malament la decisió de 1982 del govern central que obligava les empreses exportadores a traspasar al Banc Central un 76% de les divises guanyades. La llei va penalitzar especialment Croàcia i Eslovènia, que tenien les economies més orientades cap a l'exportació.

En aquestes circumstàncies, l'opinió pública eslovena a mitjan dècada dels 1980 es mostrava ambigua. Per un costat, criticava el règim comunista i les pressions que arribaven des de Belgrad; per l'altre, continuava confiant en una sortida de la crisi política i econòmica dins el sistema existent. Segons una enquesta, el 1986 encara prop d'un 60% d'eslovens expressava confiança en el «sistema socialista d'autogestió», però, al mateix temps, creixia el percentatge dels que demanaven la introducció de la iniciativa privada en l'economia, dels insatsifets amb la impossibilitat d'influir en les decisions polítiques i dels

2 Fundada el 1919 amb el nom de Partit Comunista de Iugoslàvia –Komunistična partija Jugoslavije–. El 1952, arran de la confrontació entre Iósif Stalin (1880-1953) i Tito, es rebateja com a Lliga de Comunistes de Iugoslàvia i adopta un model de comunisme independent, conegut com a titoisme.

La «guerra econòmica» amb Sèrbia va reforçar la convicció de molts eslovens que era millor buscar el propi camí fora de la República Federal

que, en conseqüència, simpatitzaven amb els diversos moviments ciutadans.

Entre el 1987 i el 1988 van començar a prosperar les propostes de diversos escriptors i intel·lectuals que volien transformar Eslovènia en un país democràtic, independent i sobirà, sense excloure la possibilitat de negociar, després, la unió amb les altres nacions iugoslaves. Les autoritats eslovenes van rebutjar aquestes propostes, però, una altra vegada, es van negar a perseguir judicialment els seus autors.

Aquell 1988 un 58% dels eslovens ja considerava que Eslovènia podria prosperar molt més fora de Iugoslàvia. A aquest canvi d'opinió hi va contribuir la detenció de tres redactors de la revista Mladina –un dels quals és l'actual primer ministre d'Eslovènia, Janez Janša (1958)– i un oficial eslovè de la JLA, processats i condemnats a penes de presó pel tribunal militar per haver fet públic un document secret que revelava les pressions que rebia el govern eslovè dels òrgans centrals de la Lliga de Comunistes de Iugoslàvia. Durant el procés judicial, milers de persones es van manifestar davant la presó militar de Ljubljana. Eren les primeres protestes des de la Segona Guerra Mundial no organitzades pel règim, sinó pel Comitè per la Defensa dels Drets Humans, que es va formar pocs dies després de les detencions i al qual es van adherir més de cent mil persones i un miler d'associacions i moviments.

El «procés contra els quatre», nom amb què es va conèixer a Eslovènia, va distanciar definitivament les autori-

tats eslovenes de les federals, en què ja governava Slobodan Milošević (1941-2006). Des del final de la dècada dels 1980 va anar imposant la seva política de «tots els serbis en un sol estat», ja que els nacionalistes serbis consideraven que des de la formació de Iugoslàvia havien estat dividits entre Sèrbia, les seves regions autònomes de Kosovo i Voivodina, i les repúbliques de Montenegro, Croàcia i Bòsnia-Herzegovina. L'intent d'agrupar els serbis en un país comú va ser, precisament, una de les bases dels sagnants conflictes a l'exIugoslàvia durant la dècada dels noranta.

Quan Sèrbia a l'inici de 1989 va abolir l'autonomia de Kosovo i Voivodina, a Ljubljana van convocar una manifestació de protesta. Belgrad va contestar amb indignació, amb una contramanifestació i amb la crida al boicot de relacions econòmiques amb Eslovènia. La idea va tenir un seguiment massiu: els consumidors serbis van deixar de comprar productes eslovens i les empreses sèrbies van suspendre les relacions comercials amb Eslovènia. La «guerra econòmica» amb Sèrbia va reforçar la convicció de molts eslovens que era millor buscar el propi camí fora de la República Federal.

En aquest clima polític, el govern eslovè va decidir preparar esmenes importants a la Constitució de la República. Els canvis, que van ser aprovats per l'Assemblea Nacional –Državni zbor– el setembre de 1989, incloïen el dret a autodeterminació i separació de Iugoslàvia, detalla-ven qüestions com els drets humans i llibertats polítiques,

El govern i l'oposició eslovena advocaven per convertir Iugoslàvia en una confederació d'estats independents, proposta rebutjada pels diferents estaments serbis

i suprimien el paper dominant de la Lliga de Comunistes de Iugoslàvia. A més a més, determinaven que només es podia proclamar l'estat d'excepció a Eslovènia amb l'autorització del seu Parlament.

D'aquesta manera, l'abril de 1990 es van celebrar les primeres eleccions pluripartidistes, de les quals va sortir guanyadora la coalició opositora Demos, que agrupava demòcrates, socialdemòcrates, democristians i verds. Va ser proclamat primer ministre el democratacristià Lojze Peterle (1948), mentre que per al càrrec del president de la República va ser elegit l'excomunista Milan Kučan.

L'opinió que encara prevalia tant al govern com a l'oposició era que Iugoslàvia s'havia de convertir en una confederació d'estats independents. Les enquestes en aquella època assenyalaven que aquest també era el convenciment de la majoria dels ciutadans eslovens. Només un 28% era favorable a una independència total i immediata.

Per això, el nou govern continuava negociant amb Belgrad una sortida de la crisi. Al mateix temps, però, accelerava els preparatius per a la independència: de forma secreta, va transformar la Protecció Popular, unitats de reservistes que existien en totes les repúbliques iugoslaves, en forces armades; va anar preparant les unitats de la policia per enfrontar-se a una possible intervenció de la JLA, i va promoure una ofensiva diplomàtica, gairebé secreta, a l'estranger per explicar als diversos governs les posicions eslovenes.

Des de l'arribada al poder de Milošević (1989), es va accentuar el centralisme fonamentat en la política de «tots els serbis en un sol estat»

A l'estiu de 1990, l'Assemblea Nacional eslovena va adoptar la Declaració de la Sobirania, que proclamava la Constitució i la legislació eslovena com a única base del sistema polític, econòmic i jurídic d'Eslovènia. Només continuaven en vigor aquelles lleis federals que no contradien les eslovenes.

A Belgrad, els governs serbi i federal, com també la cúpula militar, van rebutjar totes les propostes de convertir Iugoslàvia en una confederació. Insistien en una federació fortament centralitzada i amenaçaven obertament els líders eslovens, mentre a Croàcia ja començaven els enfrontaments armats entre les autoritats i la minoria sèrbia.

Davant aquesta situació, l'Assemblea Nacional eslovena va decidir convocar un referèndum sobre la qüestió de si Eslovènia havia d'esdevenir un estat independent. Amb la participació d'un 93% del cens, el 23 de desembre de 1990, un 88% dels votants es van declarar favorables a la independència.

El govern tenia, segons la llei, sis mesos de temps per actuar segons el resultat del plebiscit. Mentrestant, continuava negociant sense èxit amb les altres repúbliques les possibles formes d'una nova Iugoslàvia. Finalment, el febrer de 1991, l'Assemblea Nacional va adoptar la Resolució de Separació, que proposava la divisió de Iugoslàvia en dos o més estats sobirans i independents. L'endemà, el Parlament croat va aprovar una resolució semblant, rebutjada com l'eslovena per la presidència iugoslava.

De fet, des del començament del debat públic sobre la

possible independència de qualsevol república iugoslava, s'enfrontaven dues interpretacions jurídiques: la Constitució iugoslava garantia el dret a l'autodeterminació, però, segons alguns experts, aquest dret es va consumir el 1943, quan les sis repúbliques van formar la República Democràtica Federal de Iugoslàvia. Segons altres interpretacions, l'autodeterminació es podia tornar a exercir en qualsevol moment.

En els mesos següents, el govern eslovè va preparar una sèrie de lleis per obrir el camí a la proclamació definitiva de la independència. Una de les més importants va ser la decisió que eximia els ciutadans eslovens de complir el servei militar a les files de la JLA. A partir de llavors, els reclutes eren enviats a les unitats de la Defensa Territorial eslovena, una estructura militar que abans era subordinada a la JLA, però que havia passat al control del govern eslovè.

Finalment, el 25 de juny de 1991, l'Assemblea Nacional va adoptar la Carta Constitucional sobre la Independència d'Eslovènia, la Declaració d'Independència i la Llei Constitucional que en determinava l'actuació. Els punts més importants d'aquests documents eren: que la Constitució iugoslava deixava de ser vigent a Eslovènia i que els òrgans eslovens assumien les competències que anteriorment s'havien traspassat a Iugoslàvia; que les fronteres de la nova República eren les fronteres internacionals de Iugoslàvia amb Itàlia, Àustria i Hongria, i la frontera ja existent amb Croàcia; que la República ga-

Davant l'hostilitat sèrbia, el Govern eslovè va convocar un referèndum sobre si Eslovènia havia de ser un estat independent: un 88% va votar a favor de la independència

rantia els drets humans i les llibertats fonamentals a totes les persones al seu territori, sense discriminació, i que estava disposada a continuar negociant amb la resta de les repúbliques les noves formes d'unió.

A més a més, la Declaració d'Independència remarcava la voluntat d'Eslovènia d'assumir les tasques d'autogovern de forma gradual i de mutu acord amb la República Federal. Tot i així, poques hores després de la celebració a la plaça de l'Assemblea Nacional d'Eslovènia de la capital, on es va hissar la nova bandera eslovena, les tropes de la JLA van començar a ocupar els passos de frontera internacionals amb Itàlia, Àustria i Hongria. Havien rebut l'ordre de protegir les fronteres de Iugoslàvia, que, segons el govern federal, estava en perill. Després, tenien previst dirigir-se a Ljubljana, liquidar els líders eslovens i instaurar-hi un govern lleial a Belgrad.

El pla va fracassar gairebé totalment. A part de l'ocupació de la majoria dels passos fronterers en les primeres hores de la intervenció, la JLA no va aconseguir els seus objectius i es va retirar a les casernes deu dies després. A la primera guerra en sòl europeu des de la Segona Guerra Mundial van morir 66 persones, entre civils, militars i policies eslovens, i soldats federals. La Defensa Territorial i la policia van aconseguir, amb pocs mitjans però amb un important suport de la població, aturar l'avanç de les tropes federals.

Hi van contribuir diversos factors. Les unitats de la JLA estaven formades majoritàriament per joves reclutes d'al-

tres parts de Iugoslàvia, sovint confosos i espantats, que no van trigar gaire a desertar quan es van adonar que haurien de lluitar contra la població eslovena. L'aviació va bombardejar les antenes de comunicació i els repetidors de la radiotelevisió pública en diverses localitats, i estava disposada a atacar també els edificis del govern a Ljubljana.

Davant aquesta agressivitat, els eslovens es van mostrar incrèduls, primer, i indignats, després. Era difícil imaginar que la JLA, hereva de la resistència antifeixista i antinazista de la Segona Guerra Mundial, era capaç d'atacar la pròpia població.

Amb la mediació de la Comunitat Europea (CE), que va enviar a la regió la seva troika de ministres d'exterior, es va negociar un acord que va aturar els enfrontaments i va obligar Eslovènia a congelar l'aplicació de la independència durant tres mesos. Poc després, la JLA va anunciar la seva retirada de la República, que es va complir al final de l'octubre de 1991.

La raó principal per la qual Belgrad va acabar acceptant la independència d'Eslovènia era el convenciment dels líders serbis, principalment Milošević, que no valia la pena lluitar per un territori sense una minoria sèrbia. Preferien concentrar els esforços –i les tropes– a Croàcia i Bòsnia, on vivien molts serbis i on, pocs mesos després, es va desencadenar una guerra esfereïdora que va durar quatre anys.

A la tardor de 1991, Eslovènia va completar el procés de transició cap a la plena sobirania i va aprovar la nova

Belgrad va acabar acceptant la independència d'Eslovènia pel convenciment dels líders serbis que no valia la pena lluitar per un territori sense una minoria sèrbia

constituïó. Al desembre, Alemanya la va reconèixer com a estat independent. Un mes després, va arribar el reconeixement de la resta dels membres de la CE i, en les setmanes i mesos següents, el de la majoria dels altres estats del món. El 1992, Eslovènia va esdevenir membre de l'ONU, el 2004 va entrar a la UE i a l'OTAN, i l'1 de gener de 2007 va adoptar l'euro.

El desenvolupament econòmic que ha experimentat el país en els anys posteriors a la independència sovint ha estat qualificat de miraculós, exemplar, a success story, una història d'èxit. Els indicadors ho confirmaven: el creixement econòmic, negatiu en els primers cinc anys, va invertir la tendència el 1996 i des de llavors ha estat entre els més alts d'Europa –un 5,8% el 2007. La inflació ha baixat del vertiginós 247% de 1991 al mínim històric de 2,5% el 2005, tot i que després ha pujat i enguany és la més alta de la zona de l'euro amb un 3,5%. El producte interior brut s'aproxima als 16.000 euros per habitant i, segons el poder adquisitiu, equival a un 88% de la mitjana de la UE.

Eslovènia va superar sense greus problemes la pèrdua del mercat de l'exIugoslàvia, que abans de la independència representava el 70% de l'intercanvi comercial de la República. Ara, el mateix percentatge correspon a l'exportació cap als països de la UE.

Malgrat això, la majoria dels eslovens no tenen la sensació d'estar vivint un miracle econòmic. És cert que els problemes socials no són tan greus com en altres països

exsocialistes, però, tot i així, són molt més visibles i estesos que a l'època iugoslava. Per exemple, els mendicants eren un fenomen inexistent als carrers de les ciutats eslovenes abans de 1991. Després, han esdevingut quelcom habitual. L'atur va créixer espectacularment els primers anys de la independència, quan van començar a tancar empreses que abans es mantenien gràcies a ajuts estatals. Després de 1998 ha tornat a baixar i la taxa d'atur registrat s'ha estabilitzat al voltant d'un 8%, tot i que segons els criteris europeus correspon tan sols a un 4,8% de la població activa.

Al marge de la situació econòmica, el que es fa sentir més és una certa decepció per les tendències que està agafant el país des de fa uns anys. Les condicions socials i econòmiques no són pas dolentes, en general, però podrien ser molt millors. Eslovènia tenia, en el moment de convertir-se en un estat sobirà, totes les possibilitats i tots els requisits per esdevenir un país plenament democràtic, progressista, econòmicament pròsper, socialment just: gairebé una petita Suïssa.

Les condicions per aconseguir-ho hi eren. L'herència socialista pesava molt menys que en altres països de l'est europeu, ja que el socialisme iugoslau havia estat molt més light, i, entre les repúbliques federals, Eslovènia sempre havia estat la més desenvolupada i avançada en tots els sentits.

Per això, les expectatives dels eslovens eren altíssimes i el desencant és encara més gran en veure que no tot ha

**El desenvolupament econòmic després
de la independència ha estat qualificat
de miraculós: el producte interior brut
s'aproxima als 16.000 euros per habitant,
un 88% de la mitjana de la UE**

anat com prometia el somni. El partit Liberal Democràcia d'Eslovènia –Liberalna demokracija Slovenije (LDS)– de Janez Drnovšek (1950), cap de Govern, primer, i president de la República, després, va governar el país durant més de deu anys i va aconseguir resultats econòmics prou bons per permetre l'entrada d'Eslovènia a la UE i al sistema monetari europeu. Però aquest partit ha esdevingut omnipresent i omnipotent, i al final s'ha desgastat també en baralles internes. Va perdre les eleccions legislatives el 2004 i, per primera vegada des de la independència, el govern del país va passar a les mans de la dreta, amb el Partit Democràtic Eslovè –Slovenska demokratska stranka (SDS)– del primer ministre Janez Janša.

Tres anys després, mentre Eslovènia es prepara per assumir la presidència de torn de la UE durant el primer semestre de 2008, el partit del govern està perdent el suport dels votants. Les causes principals són la davallada econòmica i la pujada dels preus, però també els intents del govern de controlar i censurar els mitjans de comunicació, i, per una part de la població, la seva posició indecisa en relacions amb la veïna Croàcia, amb la qual continuen irresoltes diverses qüestions, en primer lloc el traçat de la frontera marítima a l'Adriàtic.

Mentrestant, els partits de l'esquerra es tornen a fer forts, sobretot els excomunistes, representats pels Demòcrates Socials –Socialni demokrati (SD). És preocupant, però, l'ascens del Partit Nacional Eslovè –Slovens-

ka nacionalna stranka (SNS)–, d'un nacionalisme extrem i obertament xenòfob, que el 2004 va aconseguir tan sols un 4% dels vots, però en les eleccions presidencials d'octubre de 2007 el seu líder Zmago Jelin (1948) va arrebregar gairebé un 20% de preferències, majoritàriament entre joves. És previsible que en les properes eleccions legislatives, previstes per a la tardor de 2008, el Partit Nacional registri un increment important de diputats.

Hi ha un altre tema que ha estat font de decepció per a molts eslovens: la incapacitat dels partits polítics i dels successius governs de deixar enrere les divisions del passat, concretament de la Segona Guerra Mundial, quan una part de la població eslovena lluitava amb els partidans contra l'ocupació feixista i nazista, i l'altra donava suport als col·laboracionistes. La lluita interna va continuar amb la instauració del règim comunista, que en els primers anys de la postguerra va executar un nombre mai oficialment determinat d'«enemics interns».

Des del final de la dècada dels 1980 hi ha hagut diversos intents de reconciliació nacional, commemoracions celebrades al costat de fosses comunes que encara continuen descobrint-se enmig dels boscos, amb restes de les víctimes de la lluita ideològica de la postguerra. Però mai no s'ha aconseguit sobre aquest tema el consens total dels partits polítics, de la totalitat de la societat civil i de l'església catòlica, que juga un paper important a l'hora de mantenir vives les divisions del passat.

**L'avenç econòmic i social queda mitigat
per la decepció de saber que el clima
polític podria ser molt millor.
La desfeta d'un somni?
No, només un somni incompleert**

Per tant, per a la majoria dels eslovens, el balanç dels primers setze anys d'independència és ambigu. Per un costat, hi ha l'orgull d'haver aconseguit un avanç indiscutible sobretot en el camp econòmic i en nivell de vida; per l'altre, hi ha la decepció de saber que la situació social i el clima polític podrien ser molt millors. La desfeta d'un somni? No, només un somni incompleert. |

+ INFO

Fonts

- Constitució de la República Federal Socialista de Iugoslàvia. 21 de febrer de 1974.
- Declaració d'Independència. Assemblea Nacional d'Eslovènia, 25 de juny de 1991.
- Constitució de la República d'Eslovènia. 23 de desembre de 1991.

Enllaços

- 🏠 **Assemblea Nacional de la República d'Eslovènia**
www.dz-rs.si
- 🏠 **Govern de la República d'Eslovènia**
www.vlada.si

BLOC

Ser majoria per tenir un Estat

Joan Ridao | President de la Fundació Josep Irla | jridao@irla.cat

El 20 d'octubre, en la Conferència Nacional 2007 d'Esquerra, més de 2.500 militants es van reunir a Barcelona per debatre el rumb que ha de seguir el partit en els propers anys. L'objectiu era establir el full de ruta per aconseguir que l'esquerra independentista siguem majoria.

La ponència *Construïm una nació sobirana, cohesionada i moderna* té l'objectiu d'actualitzar l'estratègia iniciada fa una dècada per Esquerra, la qual li ha permès assolir les màximes cotes electorals des del temps de la República. El text parteix de la constatació que la via autonomista no pot donar més de si, i que una relació federal amb l'Estat espanyol no és viable. El màxim que s'ha assolit és un Estatut retallat i de propina, amenaçat per una possible sentència negativa d'un tribunal polític com és el Constitucional. El procés de descentralització està frenat, blindat davant la manca de reconeixement de mecanismes de transferència de sobirania.

La ponència és el nou full de ruta fonamentat en la voluntat d'articular una majoria social suficient. En altres paraules, com ho hem de fer per aconseguir que els i les independentistes siguem majoria. De moment, anem pel bon camí. Les enquestes així ho constaten. Fa deu anys ningú no hagués pensat que en el dia d'avui sis de cada deu catalans serien partidaris d'exercir el dret a l'autodeterminació. Cal no impacientar-nos perquè els sobiranistes, els qui creiem que el millor per al país i per al benestar de la seva gent és tenir un estat propi, cada dia som més.

Per aconseguir això, és imprescindible tenir un partit fort, amb un projecte seriós, amb vocació de govern, entenent que des de les institucions és des d'on es poden bastir millor les estructures d'Estat necessàries per ser majoria. Amb aquest mateix objectiu ens proposem continuar impulsant espais de sobirania que ens facin menys dependents de Madrid.

Però amb el treball des de les institucions no n'hi ha prou. Tenim el convenciment que la nació també es construeix des de la societat civil, per això ens hem de continuar teixint xarxes de complicitat amb totes aquelles entitats i plataformes amb qui compartim l'objectiu de la sobirania per aconseguir que el procés culmini en la convocatòria d'un referèndum quan la majoria de ciutadans de Catalunya així ho facin possible. Perquè la construcció nacional comença molt abans que hi hagi condicions per exercir el dret a decidir. La manca de reconeixement d'aquest dret democràtic en la Constitució reclama que la majoria social sigui tan forta que contribueixi a donar una dimensió exterior a la qüestió catalana i a proveir un possible arbitratge per part de les institucions internacionals, tal com va succeir al Canadà en relació amb el Quebec o en el cas de Montenegro amb la mediació de la mateixa UE.

Aquestes són les principals línies de la renovada estratègia que cal seguir, consensuada per tota la militància a través d'un debat que ha demostrat la vitalitat interna d'un partit viu i participatiu. |

FÒRUM

Josep-Maria Terricabras

«Si no tenim ciutadans independents serà difícil tenir un país independent»

Sergi Sol | Periodista

Gina Calvet | Fotògrafa

La constatació que el nou Estatut no ha aconseguit trobar l'encaix de Catalunya dins l'Estat espanyol ha donat lloc a diferents propostes i projectes per dibuixar el futur del nostre poble. El país s'està movent, i ho fa amb la incògnita de com quedarà l'Estatut un cop surti del Tribunal Constitucional i cap on hem de continuar avançant.

Tot això li hem preguntat a Josep-Maria Terricabras (Calella, 1946), una de les veus amb més prestigi i capacitat d'incidència de la nostra societat civil. Catedràtic de Filosofia de la UdG i membre de l'IEC, el seu compromís amb el país queda palès en el suport a múltiples campanyes a favor dels drets civils i polítics i en contra de les injustícies que massa sovint s'alberguen dins el sistema democràtic espanyol. Terricabras reflexiona sobre el present i el futur dels Països Catalans i aporta noves qüestions al debat actual; algunes d'aquestes preguntes, com quina serà la reacció de la ciutadania si el Tribunal Constitucional retalla de nou l'Estatut, troben una possible resposta a la manifestació de l'1 de desembre passat.

Observa desànim al país?

Constato que hi ha desànim. El que passa és que no sé per què. Penso que som catastrofistes.

Catalunya necessita imperiosament la independència per assegurar-se la viabilitat com a poble i com a societat moderna, cohesionada i pròspera?

Jo, que des de fa molts anys predico que hauríem de ser un país independent, en primer lloc per convicció però també per desesperació, també dic una segona cosa: cal tenir ciutadans independents. Si no serà molt difícil que tinguem un país independent. I això vol dir ciutadans crítics. La doctrina que el que convé és tenir un bon nivell social, com els suecs, és certa, això és el que agrada a la gent. Però si aquestes mateixes persones no són crítics poden acabar pensant que aquest nivell suec els arriba des de Madrid o des d'Europa o pel Pare Noel o Santa Claus, ara que es creu en aquestes coses. El que cal fer entendre és d'on vénen les coses i on van les coses, quines són les forces que realment s'interessen per ells i quines menys... I en aquest sentit voldria que totes aquelles bosses de gent que se senten maltractades fossin suficientment crítics amb qui les maltracta.

Voldria que totes aquelles bosses de gent que se senten maltractades fossin suficientment crítiques amb qui les maltracta

En què pot ajudar un govern com l'Entesa?

Vaig fer un escrit favorable a aquest govern, juntament amb vuit o deu persones, abans del primer tripartit. I ho vaig dir quan hi havia la campanya, i tot plegat perquè sóc dels convençuts que calia un canvi mental després de 23 anys d'una determinada línia. A més, amb gent que ens considerem d'esquerres, pensava que era obvi i natural que hi hagués aquest canvi; això no vol dir que després ho fessin gaire bé.

Em volia proposar per a president de la Generalitat directament, perquè vaig pensar que si em poso en aquell nivell potser me'n sortiria. Però, en canvi, no hem de mirar tant les persones, perquè per a molts hi ha hagut la sorpresa del president de la Generalitat actual, no ja el president Maragall, que tenia aquells cops de genialitat desordenada, sinó també José Montilla, que només és ordre i no té cops per cap banda. A molta gent els preocupa que el president de la Generalitat no sigui una persona amb un plus d'engrescament, atès que som una autonomia dins l'Estat espanyol —per l'Estat espanyol, probablement una regió— i que no ténim l'empenta que hauríem de tenir, però més enllà de tot això, que et pot agradar més o menys, hi ha unes determinades polítiques que efectivament s'han de fer. Aquest país s'ha de renovar en moltes coses. El que no tinc gaire clar és que el tripartit millori en tots els casos allò que em sembla que era millorable respecte de l'anterior, és a dir, respecte dels equips de govern de CiU. Per què? Perquè m'hauria agradat més una espècie de petit pentàleg —de cinc o sis punts, diguem-ne— per a un president de la Generalitat.

Una de les coses que s'hauria de dir és que nosaltres, a la Generalitat, fitxarem els millors, amb el carnet que sigui, m'és ben igual. Em sembla que el clientelisme intern i el carnet intern encara compten molt, en un grup potser més que en altres. Però em temo que en tots tres grups tant com poden, oi? Això també comptava abans, cosa que em fa patir perquè penso que quant als ajuntaments potser això també compta, i em sembla que la Generalitat ha de tractar bé a tots els ajuntaments siguin del color que siguin, perquè som els ciutadans els que hi som darrere. És a dir, el dia que de debò els nostres polítics facin polítiques diferents, no només en habitatge, que les han de fer, no només a l'escola, que les han de fer, no només en sanitat, que les han de fer i em sembla que les farem, sinó en l'estil, en l'aire, en la manera... aquell dia s'haurà fet un canvi important en el govern de la Generalitat de Catalunya, que és el que desitjo, desitjava i encara espero i anhelo, podríem dir. Però en aquest terreny s'ha estat poc clar i poc decidit.

Però bé és cert que hi ha hagut voluntat d'anar a fitxar professionals sense carnet però amb sòlides conviccions nacionals. La conselleria de Cultura i Mitjans de Comunicació n'és un clar exemple.

La conselleria de Cultura i Mitjans de Comunicació m'agrada molt; també he de dir que sóc amic d'en Joan Manuel Tresserras. Confesso que hi tinc debilitat. Em sembla literalment esplèndid que s'hagi fet això. Són un conseller i una conselleria respectats, estimats, apreciats. Això és el que s'ha d'aconseguir. Després la crítica políti-

**El dia que de debò els nostres polítics
facin polítiques diferents en l'estil,
en l'aire, en la manera... aquell dia s'haurà
fet un canvi important en el govern
de la Generalitat de Catalunya**

ca ja vindrà; però que no vingui per la bestiesa que tu has fet, per la teva deixadesa, sinó que vingui per qüestions polítiques. Ens entretenim massa en si aquest em mira malament, en si aquest és cosí de no sé qui, en aquest tipus de coses, que em sembla que són de pati d'escola. De fet, és el mateix que fan a Madrid: aquest ha dit, l'altre ha dit; no mai els sento parlar de política. A Madrid, des de fa molts anys, no es parla de política, almenys pel que ens arriba a través dels telenotícies. En cap cas. Parlen de bestieses. Amb José Blanco i Acebes al davant, per exemple, ha de ser per força un pati de col·legi, i de col·legi dolent perquè ho fan fatal.

I vol dir que això té un reflex en la política catalana?

Aquí a Catalunya això també se'ns ha encomanat. A mi m'agradaria molt discutir de política, i per discutir de política has de treure totes aquelles coses que te'n fan allunyar. Per fer o fins i tot per obligar l'adversari polític que parli de política, que no pugui parlar de bestieses, de documents interns que ens passem o de si he nomenat la meva cosina; per fer que hàgim d'anar al gra. Em sembla que això hi ha alguna conselleria que ho manté amb molta més força i molta més gràcia. És clar que les altres són molt més sectàries, com van ser sectàries moltes conselleries en temps de CiU.

Fracassada la via autonomista, quin és el camí que hauria de seguir el govern?

La via autonomista ja ha fracassat del tot. Ja es preveia que ho seria, però vaig ser dels que, —i vaig haver de jus-

A Madrid fa molts anys que no parlen de política i aquí a Catalunya se'ns ha encomanat

tificar-ho a vegades davant d'uns quants amics—, van donar suport a un nou estatut. Perquè vull que sigui l'últim i el del 21 de gener sí que serà l'últim perquè ha demostrat que és una calamitat tan calamitosa que ja es veu que no n'hi pot haver més; i si aquest és el màxim extrem al qual pot arribar l'Estat espanyol vol dir que d'acord, gràcies.

I el Tribunal Constitucional amenaça amb una segona retallada.

Una altra cosa és el Tribunal Constitucional. És gairebé segur què pretén fer i què farà. Perquè s'ho estan preparant ara rebutjant-se entre ells mateixos els progressistes i els conservadors. És un altre exemple patètic de com funciona l'Estat espanyol: el fet que no hi hagi jutges de prestigi, d'absolut prestigi, siguin del color que siguin, que la gent pugui pujar de peus amb les seves sentències, que tinguin un currículum bo, que siguin juristes... Bé, com que això sembla que no serà així, m'espero molt mala cosa del Tribunal Constitucional. Tant pot ser que es carregui aquest Estatut tan petitó directament com que se'l carregui indirectament, perquè et diuen «està tot molt bé, molt bé, molt bé, però ara interpreteu l'article primer així, l'article segon així, l'article tercer així»...

Pel que pateixo ara és per la reacció de la gent, perquè si Renfe no ho ha aconseguit, no ho aconseguirà el Tribunal Constitucional. Hi hauria d'haver una revolució popular; ens hauriem d'haver plantat a tot Catalunya, a Barcelona, o allí on calgui, i aguantar allà fins que passi alguna cosa. Fins que algú digui alguna cosa, a quin país es viu i

a quin país es vol viure. Quin respecte es té pel Parlament català? Cap, zero. Per què? Perquè l'Estatut que va sortir del Parlament català i després va ser retocat, no va tornar al Parlament català. És que és molt gruixut.

La voluntat sobirana del Parlament de Catalunya va quedar ben qüestionada, no?

Si un té consciència democràtica i consciència nacional, queda esparverat cada dia. Perquè l'Estatut [retallat] hauria d'haver tornat al Catalunya i haver vist si el Parlament l'aprojava —que potser sí que l'hauria aprovat, perquè si CiU i el PSC estaven d'acord ja inicialment, sumen majoria. El poble de Catalunya hauria d'haver rebut alguna cosa que almenys hagués passat pel seu Parlament, perquè el poble de Catalunya aprova una cosa que només ha passat pel despatx de la Moncloa i pel Parlament espanyol. Per tant, el Parlament de Catalunya no s'ha tingut en compte per a res.

És tan patètic i tan terrible que entenc que ara continuarà passant una cosa així. Vull veure la reacció dels polítics catalans. M'interessarà menys, ho dic amb tota la simpatia i el respecte, la reacció de l'oposició. Suposem que l'oposició pot reaccionar reclamant més que el 30 de setembre, tot i que va ser l'oposició qui va aconseguir la rebaixa, però quan ets a l'oposició pots fer jocs de mans i vés a saber què diran. Però com a mínim saber què dirà el meu govern, no perquè sigui aquest, sinó perquè és el meu, com reaccionaran les forces polítiques que conformen aquest govern i com reaccionarem els ciutadans. A

La via autonomista ha fracassat del tot. L'Estatut del 21 de gener serà l'últim perquè ha demostrat que és una calamitat

partir d'aquí veurem el futur; no crec que es puguin dissenyar coses de futur sense tenir en compte aquesta decisió del Tribunal Constitucional i aquest Estatut.

Ara, després, el que Catalunya ha de fer des del meu punt de vista és trobar el que no té ara: suports internacionals. Catalunya té molt de comerç exterior, em sembla que ara té una mica més de presència cultural a l'exterior. Però no disposa dels suports que té, per exemple, el govern basc a l'exterior. Resulta que els bascos emigrants són extraordinàriament militants i són presents en coses, i fan coses, i pressionen un parlament d'un estat nord-americà perquè faci no sé què; en canvi els nostres han fet casals culturals —cosa que és envejable i no la criticaré pas perquè estar a l'exili ha de ser una cosa molt dura, oi?—, però veig que encara no tenim gent que es jugui els diners, el prestigi i la força.

Però els exiliats catalans havien estat molt militants, més que els bascos. Per què s'ha capgirat aquesta dinàmica?

És clar. Perquè els elements rebels, diguem-ne així, eren els mateixos que estaven directament afectats pel franquisme, per l'exclusió i per l'emigració. El problema és si els seus descendents han fet això i també si fan això tots aquells catalans que són fora, que n'hi ha molts, no per emigració política —és a dir, per expulsió política— sinó per una opció econòmica, cultural o pel que sigui. Perquè són aquests els que actualment estan en contacte amb els bascos, no els que van marxar que ja són morts,

com els catalans, sinó els que han quedat i els que ja no vénen. Nosaltres hem tingut, i això encara és Renaixença en bona part, una idea molt forta de reivindicació cultural, la Catalunya cultural. A mi em sembla que està molt bé si s'entén que la cultura és l'àmbit en què en alguns moments reposa la política. Però després s'ha d'entendre que hi ha una segona fase en què la cultura és l'àmbit que dispara la política; no manca i reposa la política. I, per tant, nosaltres no som una nació ètnica, no tenim aquests fonaments, sinó que tenim fonaments culturals. Estic absolutament d'acord amb això, però que siguin fonaments d'alguna cosa! Un fonament on no hi ha res a sobre no és un fonament. És una altra cosa. Em temo que hem treballat molt en l'àmbit cultural, que està bé, que estarà molt bé que el continuem potenciant, però cal que s'entengui que l'àmbit cultural en un país com Catalunya ha de tenir una dimensió política innegable, d'ambició política, d'autogovern, de sobirania, de voler decidir fins i tot sobre la pròpia cultura. Perquè si no la pròpia cultura és la que és massacrada; tu vas cultivant la teva cultura i després resulta que no pots parlar català en certs llocs perquè n'hi ha un que diu que no l'entén. M'ha fet sempre molta gràcia que alguns dels grups realment terribles que hi ha al Parlament de Catalunya, que són el PP i C's, parlin en castellà, i és molt divertit que en castellà denunciïn l'opressió del català. Si ells mateixos anessin a Madrid no podrien dir això en català al Parlament de Madrid. En canvi, aquí ho poden dir en castellà. Tot plegat és tan patètic,

El poble de Catalunya aprova un Estatut que només ha passat pel despatx de la Moncloa i pel Parlament espanyol. Per tant, el Parlament de Catalunya no s'ha tingut en compte per a res

tan pervers, tan capgirat a l'inrevés, que no entenem que la nostra cultura ha d'esdevenir alguna cosa més —ha de reclamar força ciutadana, força cívica, força política— o si no finalment massacraran la nostra pròpia cultura.

Es poden aconseguir espais de sobirania des del govern?

Sí, segur que se'n poden construir; ja seria patètic que des del govern no es pogués fer allò que es pot fer. Un diu: «no, no es pot fer des del govern, es pot fer des de fora». Òndia, llavors és que entenem la política d'una manera raríssima. Perquè resulta que els que no tenen poder poden construir espais de poder, i els que tenen poder no ho poden fer. Aquí tenim un problema molt gros. Ja es veu que no té sentit aquesta lògica. El que no s'ha de dir, almenys des del meu punt de vista, i no crec que ho digui ningú, és que només des del govern es poden fer espais de sobirania.

A més, tot això que en diem societat civil, tots aquests grups que van apareixent, són més forts que mai, per això el pessimisme en aquests moments és ximple, perquè són més forts que mai, tenen més empena que mai, tenen més decisió que mai. Això és bo, i és obvi que ara des del govern certes polítiques són molt importants. Una política cultural ben feta és molt important; una política en educació ben feta és molt important; una política en turisme o en universitats ben feta és molt important; en justícia... Estic segur que en alguns casos a l'hora de construir aquests espais de sobirania, que evidentment

**Si un té consciència democràtica
i consciència nacional, queda esparverat.
Tant pot ser que el Tribunal Constitucional
es carregui aquest Estatut tan petitó
directament com indirectament**

s'ha de fer des del govern, no hi ajudarà només l'acció d'aquells consellers o membres del govern que ho tenen clar i que en els seus espais de competència propis estan fent el que poden. En canvi, si el govern de Catalunya apliqués de debò un Estatut, si reclamés de debò respecte a la dignitat pròpia i respecte a la seva identitat, això construiria espais de sobirania.

Què vol dir exactament? Pot ser més precís?

És a dir, caldria que el president de la Generalitat digués al senyor Rodríguez Zapatero «s'ha acabat el bròquil, no li ho diré en públic però li ho diré en privat, aquesta ministra al carrer!». Això crea espais de sobirania. Per què? Perquè tu exerceixes la sobirania pròpia enfront d'un altre poder que si no et massacrarà. Per tant, el poder ho pot fer sempre, fins i tot amb molt poc convenciment nacional català, simplement amb convenciment de govern. A més, els elements que ajuden que tingui consciència nacional –i no dic que siguin només els consellers d'Esquerra Republicana de Catalunya, confio que també en tinguin altres grups del govern– poden anar fabricant més ajut. Ara, això s'ha de fer en aliança i en connivència amb una societat civil catalana potent.

Per què? Ho pot explicar amb més detall?

Perquè ens podria passar una cosa literalment terrible: que aquella societat civil catalana que es bellugava –i sovint bastant, per exemple durant el franquisme, en què no tenia ningú–, ara que té un govern que pretesament podria ser amic, que ara arribi a la dissidència, a la separa-

ció. O sigui: o es creen espais i ponts de comunicació entre els governants i els governats o malament. Aquesta és la crisi política general. Però a Catalunya és més important perquè aquell qui quedaria fora de joc seria un govern amic de Catalunya, un govern que a mi em sembla que és un govern catalanista, es digui el que es digui, és a dir, que té llavor catalanista, tot i que no és el govern que desitjo a la meua vida. Em semblaria terrible que aquest govern justament acabés en una escissió amb la seva població, com la que pot arribar a tenir el govern espanyol pel fet de ser un govern com tots els altres, que estan en dissensió amb els votants. El nostre govern hauria de tenir més complicitat i més amistat per la càrrega simbòlica que té la qüestió de la unió del govern del meu poble per la causa nacional.

Com valora la proposta de referèndum per al 2014?

Inicialment bé. Vull dir que com que sóc amic de la democràcia, sóc amic dels referèndums. És que en sóc molt d'amic, dels referèndums. El que trobo terrible és que Felipe González ja confessés fa temps en públic que s'havia equivocat convocant el referèndum de l'OTAN. I tu penses, caram!, si que anem bé. Però és que resulta que tots els dirigents europeus, inclòs Rodríguez Zapatero, com que no se'n van sortir amb la Constitució Europea perquè no va passar el referèndum, a part d'l'Estat espanyol que sempre ha de fer una mica més el paperina, perquè els països bastant moderns d'Europa com ara Holanda i França voten que no doncs han decidit a Lisboa fa po-

El que Catalunya ha de fer des del meu punt de vista és trobar el que no té ara: suports internacionals

ques setmanes que li treuen el nom de constitució i aproven un nou document, i així no l'han de sotmetre a referèndum. És a dir, el que han fet és no voler un referèndum. És terrible. Però és així i ara ens engaltaran això.

A més, en els moments actuals tots els ajuntaments de Catalunya haurien de tenir permanentment oberta una línia perquè els ciutadans opinessin sobre coses. De fet, si la puc tenir al meu portal, si puc tenir un fòrum obert, no la pot tenir l'ajuntament? I en moltes coses haurien de deixar votar, i és que em sembla tan normal preguntar a la gent què pensa i què vol, ara que en tenim les possibilitats. Per tant, també un referèndum nacional, és clar que sí.

Cal un ampli consens per impulsar aquesta consulta popular?

És veritat el que diu el vicepresident (Josep-Lluís Carod-Rovira) quan diu que hi han d'estar d'acord la major part de forces polítiques catalanes. Per què? Perquè si no seria un referèndum proposat per Esquerra, que també ho pot proposar. Sóc molt partidari dels referèndums i de la participació i de fer cas, quan preguntes, del que et diu la gent. Això sí que tornaria a captar l'interès de la població, perquè ara una de les coses que diu la població, amb poca raó, és que ells voten una persona, un grup, i que aquest grup vés a saber quin pacte polític o quina aliança farà. I això ho critiquen amb poca raó perquè quan els votes ja saps que hauran de pactar amb algú, llevat que tinguin majoria absoluta.

Però, si és aquest l'argument, aprofitem l'argument: diu que no sap que faran, doncs amb el seu vot sí que sabrem que faran perquè en farem cas. Si els desenganyats són aquells que no saben què passa amb el seu vot, sapiguem segur que passarà amb el teu vot, de la mateixa manera que un referèndum sempre sortiria segur.

Per tant, vostè és un vehement partidari del referèndum.

És clar que en sóc partidari [del referèndum]. El que passa és que veig que als dirigents polítics els fa poca gràcia preguntar a la gent. De fet, la majoria no pregunten ni en els seus partits polítics. Els grups dirigents dels partits encara decideixen ells una mica, encara no fan servir el centralisme democràtic, decideixen entre ells i a vegades alguns d'ells encara tenen pugnes entre si. És clar que amb aquesta gent, fins que no els convencis que han de preguntar a la segona fila del seu partit, a la tercera fila del seu partit i fins i tot a algú de la gent del carrer, costarà molt. Però em sembla que aquest és el camí. Ho hem de fer, necessàriament; la política s'ha de regenerar també per aquí.

Una recent enquesta d'El Periódico mostrava una gran majoria favorable a un referèndum.

És clar, és clar. A mi em sembla relativament normal. Si et paren pel carrer i et diuen «escolti, a vostè vol que li preguntin sobre alguna cosa que li interessa?», respons «doncs, miri, sí». Ha de ser algú que va de molt o un pèl tarat, o algú amb ganes de portar la contrària, o algú que es pensa que li fas una broma, perquè et digui que no.

Però, a hores d'ara, la majoria de forces polítiques no s'han pronunciat pas a favor de fer la consulta.

Aquí estan en la línia europea i mundial d'uns dirigents que entenen la política com una oligarquia. El nostre sistema no és democràtic. El nostre sistema és oligarquico-partidista; és a dir, que no són oligarquies de família, són oligarquies de partit, amb eleccions cada quatre anys. Però això no és democràtic; quan dic democràtic vull dir que la democràcia ho envaeix tot, o sigui, que les estructures són democràtiques. Afirmar que les estructures són democràtiques, en la majoria de partits, gairebé fa riure. Quan segons quin partit anuncia que algú es presentarà

per a candidat, avisa que també ho faràs tu i veuràs què et passa.

Creu que l'adhesió a la causa de la independència de Catalunya estarà condicionada per elements socioeconòmics més que d'un altre tipus?

Sospito que estarà condicionada per molts elements. És a dir, avui dia és difícil que un sol element sigui absolutament decisiu. Ara, l'element econòmic és molt important. Per tant, estarà condicionada pel dia en què els nostres empresaris tinguin molt més clar que els aniria més bé, que els aniria molt més bé, sembla mentida que no ho entenguin. També hi influirà un altre element important, que

Cal que el govern de Catalunya reclami de debò respecte a la dignitat pròpia i respecte a la seva identitat, això construiria espais de sobirania

és l'autoestima. Que l'autoestima és intangible. Tinguem una mica d'autoestima i sapiguem que podem fer coses si les decidim nosaltres mateixos, moltes més de les que podem fer si ens les decideixen uns altres. Faig un distinció que em sembla clara i em sembla bona: ha arribat un moment històric, això no vol dir que ho hàgim de decidir avui, en què hem de decidir si volem ser súbdits o ciutadans. El súbdit i el ciutadà, fa cent anys, fa cent-cinquanta anys, eren dues categories socials: els súbdits eren uns desgraciats, que guanyaven poc o no guanyaven res, amb fills malalts, casa deixada, un desastre; els ciutadans eren els que tenien els diners i els que tenien la condició social. Això s'ha acabat, això ara ja no és veritat. Ara el súbdit i el ciutadà ja no són dues categories socials, sinó que són dues categories morals, són dues categories polítiques.

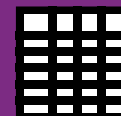
Aquest és un concepte molt interessant: la ciutadania desvinculada del poder adquisitiu.

Ara pots trobar una persona que guanyi 3.000 euros al mes, que no es pas poqueta cosa, es canvia de cotxe cada tres dies i se'n va esquiar a Baqueira-Beret, i té ànima de súbdit. Diu «no, és que jo, participar, no; ja em diran què he de fer». En canvi, és ànima de ciutadà, aquell que a l'atur és una persona crítica, és una persona autocrítica, és una persona que aporta coses, que s'associa, que batalla, que lluita. Ja no són categories socials, són categories morals i polítiques. I és molt important. Per això demano allò de ciutadans independents. El dia que

tinguem menys súbdits i tinguem més ciutadans, estic segur que seran ciutadans de Catalunya, perquè ho entendran. Fins i tot penso en la idea que tenen alguns científics i que s'aplica en alguns camps, que s'anomena equilibri puntuat. L'equilibri puntuat explica aquella situació en què no pot haver-hi una continuïtat, sinó que arriba com un tsunami i arriba a un punt determinat en què hi ha un canvi; perquè en l'evolució humana hi entra un factor fins aleshores inesperat, es trenca la cadena de no sé què, i allò continua d'una altra manera. Bé, en el terreny social també passen aquestes coses, per exemple la caiguda del mur de Berlín. És un cas claríssim d'equilibri puntuat. No hi havia ningú, ningú, que es pensés que el mur de Berlín cauria. En pocs dies, poques setmanes, es provoca un terratrèmol, que pots aprofitar o desaprovechar, però que no saps ben bé com ha vingut.

Per tant, a part d'aquestes coses que hi han de ser, una economia forta, una autoestima important —que, a més, l'autoestima implica altres canvis perquè provoquin l'autoestima—, si tot això es fa aleshores cal esperar les ocasions en què un equilibri puntuat no ens l'esperem. I no ho veig pas impossible, al contrari, més aviat ho veig possible, i en alguns moments penso que molt proper. |

FULL DE CÀLCUL

Identitat i turisme: l'aliança estratègica

Francesc Iglesies* | francesc.iglesies@uvic.cat

La identitat constitueix un referent omnipresent quan parlem de turisme. Existeix un consens general en veure la identitat com un factor clau per al desenvolupament turístic i, en el cas de Catalunya, per innovar el model tradicional basat en el sol i la platja. Ordenar els conceptes i situar la identitat com un factor estratègic per al desenvolupament turístic és un element importantíssim a causa de la intensificació de la competència en aquest sector, però també com un element que garanteix un desenvolupament sostenible en la vessant mediambiental, socioeconòmica i cultural.

Introducció: la importància de la identitat

Les referències per copsar la importància de la identitat en les societats actuals poden trobar-se en nombroses referències bibliogràfiques d'estudiosos en l'àmbit de la sociologia, l'economia i la cultura. D'entre aquestes, val

* Professor de Sociologia de l'Empresa a la UVic i d'Economia Social a la UB

En l'àmbit del turisme, no tots els segments de demanda s'interessen per la cultura, però sí que conscientment o inconscientment s'interessen per l'aprehensió d'una determinada identitat

la pena destacar l'obra clàssica i de referència obligada que constitueix el segon volum anomenat El poder de la identitat, corresponent a la trilogia La era de la informació, del sociòleg Manuel Castells.

La tesi resumida assenyalava que, després de les societats industrials i postindustrials, la font de la productivitat en les societats modernes es basa en tres factors: la tecnologia de la generació del coneixement, el processament de la informació i la comunicació de símbols.

La globalització cultural, comunicativa i comercial, així com la mundialització de l'esfera productiva, basada en el coneixement i la informació, suposa una amenaça de fer prescindibles aquells pobles i països que resten exclosos de les grans xarxes de la informació. En conseqüència, davant l'amenaça d'exclusió tant individual com col·lectiva, la identitat cultural, nacional i religiosa s'erigeix com una font de significat per a les persones en aquesta nova societat informacional.

No cal dir que molts esdeveniments succeïts després de l'inici de la nova era amb la caiguda del mur de Berlín el 1989 poden llegir-se en aquesta clau: des de la creació de nous estats, les tensions geopolítiques, el xoc o aliança de civilitzacions, el nou terrorisme mundial, la contestació antiglobalitzadora, fins la negativa de les societats francesa i holandesa per refrendar el Tractat Constitucional Europeu, són exemples de conflictes relacionats amb els riscos de pèrdua de la identitat de persones, col·lectius, països, cultures o civilitzacions.

Identitat: cultura i territori

Partint de la base que la identitat és avui font de significat, conscient o inconscient, per a les persones i els pobles, ens podem preguntar per què l'associem tant al turisme i per què s'apela a la identitat quan hom parla del nou model turístic de Catalunya.

La resposta consisteix en primer lloc a preguntar-nos què és la identitat, i a partir de quins factors l'associem al turisme. Segons el Gran diccionari de la llengua catalana, d'Enciclopèdia Catalana, i entre nombroses accepcions, se'n diu que és la «qualitat d'ésser una persona o cosa ella mateixa». En la vessant psicològica es defineix com «la propietat de l'individu de mantenir constantment la pròpia personalitat». Són curioses pel matis d'oposició i conflicte que incorporen les definicions oficials espanyoles de la Real Academia Española, que la defineixen com «el conjunto de rasgos propios de un individuo o de una colectividad que los caracterizan frente a los demás» o «conciencia que una persona tiene de ser ella misma y distinta a los demás».

En qualsevol cas, la forma primigènia de la manera com la identitat s'incorpora al fet turístic és a partir del territori i de la cultura. Associada al territori, la identitat seria la fisonomia del propi territori –clima, orografia, geologia, paisatge– que condiciona la forma d'ésser de les generacions de persones que hi viuen, les quals també han donat forma al territori a partir d'una determinada distribució de les comunitats, dels conreus o de l'arquitectura. Per tant,

La identitat és la base de creació i diferenciació de productes turístics, ja sigui perquè esdevé l'element de consum, o bé perquè dóna valor afegit a l'activitat turística

la identitat podria entendre's com la interacció entre els humans i un territori determinat que deriva en una sèrie de manifestacions que el defineixen tal com és. Des de la vessant de la cultura, i entenent aquesta, de forma simplificada i antropològica, com el codi de relacions de les persones, entre elles –llenguatge– i amb el medi social i natural –expressions artístiques i de coneixement–, la cultura derivaria en el conjunt de manifestacions de la identitat d'un poble, o sigui, de les persones d'una comunitat pertanyents a un territori determinat.

Finalment, no cal dir que l'activitat turística, a partir de les nombroses definicions que existeixen, sempre constitueix una activitat de coneixement, sigui de forma activa o passiva, i de relació entre persones, cultures i pobles.

La identitat com a triple factor de desenvolupament turístic

La tesi d'aquest article presenta la identitat com un factor de desenvolupament turístic per tres vies: com a base de creació i diferenciació de producte, com a base del màrqueting de les destinacions turístiques i com a factor de sostenibilitat turística.

La identitat com a base de creació i diferenciació de producte

Si examinem les diferents modalitats de producte turístic que hom conceptualitza i pretén comercialitzar podem

establir una divisió en funció de si la identitat constitueix l'element fonamental i consubstancial del producte turístic, o bé si la identitat apareix de forma secundària però clau en la diferenciació i singularització del producte.

El turisme cultural, de natura o ecoturisme, el rural o agroturisme, la gastronomia, l'enoturisme són tipologies en què la identitat és un atribut consubstancial, de manera que és la pròpia manifestació de la identitat l'objecte clau de l'activitat turística. Tant si l'associem a la cultura com al territori, la identitat de la destinació és en essència el que es vol consumir mitjançant l'activitat turística. És evident que el patrimoni natural i cultural en sentit ampli, sigui tangible o intangible, constitueix la base de la identitat que defineix el producte turístic.

Per altra banda, en les tipologies de producte com el golf, l'esquí, el *wellness*, el turisme nàutic o el turisme de reunions, la identitat de la destinació és un element que s'incorpora al producte com a fet diferenciador, o sigui, de valor afegit al producte. A tall d'exemple, podem preguntar als responsables que escullin en quina ciutat celebraran la seva convenció anual i, a banda de factors competitius de cost i accessibilitat, és evident que l'atractivitat d'una ciutat estarà relacionada amb la seva identitat a partir del conjunt d'oferta complementària que ofereix al client en forma de visites culturals, activitats gastronòmiques, paisatge urbà...

Podem definir de forma sintètica el procés de creació –i diferenciació– de producte cultural com el procés mit-

El turisme cultural, de natura, el rural, la gastronomia i l'enoturisme són tipologies en què la pròpia manifestació de la identitat és l'objecte clau de l'activitat turística

FIGURA 1. EXEMPLES D'INTERACCIÓ DE LA IDENTITAT EN LES TIPOLOGIES DE PRODUCTE TURÍSTIC

IDENTITAT	
IDENTITAT COM ELEMENT CONSUBSTANCIAL DEL PRODUCTE	IDENTITAT COM ELEMENT DIFERENCIADOR DEL PRODUCTE
TURISME CULTURAL	GOLF
TURISME DE NATURA ECOTURISME	SOL I PLATJA - NÀUTIC
TURISME RURAL AGROTURISME	TURISME DE REUNIONS
GASTRONOMIA	TURISME DE NEU - ESQUÍ
ENOTURISME	WELLNESS
OLEOTURISME	

Font: Elaboració pròpia.

jançant el qual un conjunt de recursos patrimonials culturals i naturals és estructurat per al seu ús i gaudi, a partir de l'accessibilitat temporal, espacial i econòmica. Tanmateix, encara no es podria parlar «d'oferta cultural» pròpiament fins que el producte no hagi estat degudament promocionat al públic objectiu.

És en aquest procés en què la identitat també constitueix un factor decisiu que ha de donar forma i contingut al procés de presentació o d'interpretació que permeti l'ús i el gaudi –comprensió– de l'experiència turística. Finalment, no cal dir que en la fase de promoció del producte i la seva configuració com a oferta cultural, la identitat torna a ser clau en la creació de discurs i d'imatges (icones) dins el procés de comunicació al públic objectiu.

La identitat com a base del màrqueting de destinacions

En els darrers anys, el concepte de destinació turística ha evolucionat des d'una posició de mercat basada en l'oferta cap a una orientació envers la demanda.¹ Aquesta evolució és pròpia i genèrica dels mercats en què la intensificació de la competència ha obligat l'oferta a adequar-se a la demanda i a orientar-se al consumidor.

Originalment, la destinació s'entenia des d'un enfocament purament localista, com el lloc on havia de viatjar la

1 DD. AA. *El papel de las motivaciones del turista en la formación de la imagen de destino turístico*. EMARK. XVII Encuentro de profesores universitarios de marketing. Pàgines 673-688 Madrid, 22 i 23 de septiembre de 2005.

El concepte de destinació ha evolucionat per la intensificació de la competència des d'una posició localista basada en l'oferta cap a una orientació subjectiva centrada en la demanda

persona per consumir els productes turístics. En una fase posterior, el concepte de destinació es basa en l'oferta en sentit ampli i es defineix com la concentració d'infraestructures i serveis per satisfer les necessitats dels turistes. L'enfocament cap a la demanda és clar quan avui dia el concepte de destinació es basa en un enfocament subjectiu com l'experiència complexa que resulta de l'ús de nombrosos serveis turístics durant la visita. No cal dir que aquesta «experiència complexa» s'inicia des del moment en què el consumidor elabora els seus plans de consum i comença a cercar informació sobre el producte. El contacte del turista amb la destinació es produeix en el moment en què rep els impactes de la destinació des de casa seva en forma d'informació útil, publicitat, o contractació dels serveis turístics. No hem de perdre de vista la definició de destinació com la suma entre un conjunt de propietats físiques i la generació d'emocions.²

Així, doncs, des de la perspectiva del màrqueting cal tenir present que el fet turístic es basa en una experiència i un conjunt d'emocions que cal provocar en el consumidor.

En la figura 2 sobre les tendències del mercat cal destacar les recomanacions que realitza la European Travel Comission (2005), que argumenten la necessitat d'una

FIGURA 2. TENDÈNCIES DE MERCAT

Temps d'oci	«Es retallaran més les vacances llargues per a gaudir de més períodes curts de vacances.» «S'incrementarà la repetició de destinacions, amb el pretext de diferents motivacions...»
Experiència de viatge	«El turista més experimentat serà més crític amb allò que sigui artificial i cercarà l'autèntic.» «Les destinacions que ofereixin un concepte integral, variat i equilibrat tindran majors i millors oportunitats...»
Salut	«Les destinacions menys saludables i insegures seran evitades en gran mesura...» «Les vacances que contemplin la realització d'activitats, seran més populars...» «La necessitat d'oferir oportunitats de relaxació s'incrementarà.»
Estil de vida	«S'incrementarà la demanda d'allotjaments de mida més petita. » «El client buscarà cada cop més la diferenciació i la personalització del producte.»

Les tendències de mercat exigeixen una orientació a la demanda

Font: Travel Trends for Europe –European Travel Comission 2005

2 WALMSLEY, D. J. i YOUNG, M. «Evaluative Images and Tourism: The Use of Personal Constructs to Describe the Structure of Destinations Images», *Journal of Travel Research*, vol. 36, nº 3, pàgina 65. 1998.

La necessitat d'autenticitat i personalització del producte fa que el màrqueting turístic opti per la identitat com a element de singularització dins el missatge que cal transmetre al públic

orientació a la demanda en l'àmbit del màrqueting de destinacions. Concretament, en relació amb «l'experiència de viatge» i amb «l'estil de vida» la implicació de les preferències dels consumidors amb la identitat són evidents. Tant la necessitat que el producte sigui autèntic, el rebuig de l'artifici, com la cerca del client de la diferenciació i la personalització del producte fan que la comunicació hagi d'optar pels elements identitaris, vivencials i emotius que esdevinguin singulars, i per definició, no estandarditzats, com a part del missatge fonamental que cal transmetre al públic objectiu.

És evident que una destinació, en el seu procés de comunicació, hauria d'optar per un posicionament dels seus productes i una marca associada. Qualsevol marca alhora s'associa a uns determinats valors i referències que vol transmetre al públic objectiu. Certament, el valor de la identitat és un element característic en qualsevol destinació turística, ja que el territori, el paisatge urbà i rural i la cultura en sentit ampli, són elements consubstancials amb el discurs turístic de qualsevol destinació.

En el nostre cas, la marca Catalunya, com qualsevol altre país, no pot fer altra cosa que construir-se a partir dels trets identitaris que el caracteritzen. En aquest sentit, és clau forjar una marca a partir d'un conjunt d'icones que defineixin la identitat visual del país. Identitat que ha de ser reconeguda i valorada pel conjunt dels públics objectius dels mercats emissors, tant domèstics, estatals, com internacionals.

En aquest punt, val la pena incidir en el consens existent entre els experts en màrqueting de destinacions sobre el fet que l'objectiu fonamental, a l'hora de transmetre una determinada imatge de la destinació turística, és que aquesta sigui favorable, forta i única. Certament, la singularitat de la destinació només pot aconseguir-se a partir del recurs a la identitat.

La figura 3 il·lustra la necessitat de copsar el turista cultural —un dels segments que més importància dóna a la identitat, si més no de forma conscient— com un dels perfils del nou turista que constitueix el públic objectiu de la majoria de destinacions i productes de city break. Basat en un estudi recent anomenat Turismo cultural de ciudad y de city break, realitzat en els principals mercats emissors europeus, s'exposa la importància creixent del segment de turistes culturals, així com dels seus hàbits de consum que modifiquen les pautes tradicionals en el sector. Entre altres, val la pena destacar que el seu nivell de despesa mitjà per dia, contràriament a la tendència general, augmenta.

La figura 4 mostra la segmentació del turista cultural proposat per l'expert Josep Chías, el qual diferencia dos extrems interessants dins el turista cultural. D'una banda assenyala l'existència del «col·leccionista de coneixements», que representa la massa del turisme cultural, que dóna prioritat a la quantitat davant la profunditat i el contacte amb el producte, i mostra interès per l'oferta bàsica cultural de la destinació centrada en les icones prin-

El turisme sostenible consisteix en l'ordenació dels usos del territori, el desenvolupament econòmic integral i la revalorització de la identitat sense comprometre el futur de l'activitat

cipals. D'altra banda, existeix «l'entusiasta cultural», que té més probabilitats de fidelització a la destinació i cerca el màxim coneixement i vivència de la identitat de la destinació a partir de la gran varietat de manifestacions que aquesta pot oferir.

No cal dir que en ambdós casos la identitat és igual d'important, si bé la forma de transmissió és diferent, entre la icona bàsica i el tot unitari que hauria de representar la destinació a partir de les diverses manifestacions artístiques, culturals, gastronòmiques, paisatgístiques... degudament cohesionades, interpretades i estructurades com a producte turístic.

La identitat com a factor de sostenibilitat turística

L'aposta per la sostenibilitat constitueix actualment la pedra angular estratègica que ha de guiar qualsevol política de planificació i de gestió turística.

Aquesta aposta s'entén no tan sols per la mateixa importància de l'activitat turística en l'ocupació i el PIB sinó per dos factors inherents a la naturalesa del turisme: d'una banda, la transversalitat de l'activitat turística que abasta una multitud de subsectors que s'hi relacionen, i, de l'altra, l'impacte sobre el territori i la població que sustenta l'activitat turística en les vessants mediam biental, socioeconòmica i cultural.

Des del punt de vista de la gestió pública i privada, l'aposta per un turisme sostenible en la triple vessant mediambiental, socioeconòmica i cultural s'estructura en

FIGURA 3. PERFIL DEL TURISTA CULTURAL

- Creixement interanual (2005) del 26%
- Edat 25-44 anys
- Pernoctació en hotel (70% casos)
- Sense paquet turístic
- Internet (informació i contractació: entre 50% francesos i 75% britànics)
- Durada estada majoritària: entre 4 i 7 nits
- Catalunya (Barcelona): Destí preferit en més del 70% casos
- Despesa mitjana turista×dia; augment del 6,6% (101-108 €)
- S'involucra en la destinació; respecte al medi i civisme
- Major grau d'exigència en el servei

Font: TURESPAÑA 2007

FIGURA 4. SEGMENTACIÓ DEL TURISTA CULTURAL

Col·leccionistes de coneixements	60%
– Visiten diferents llocs per conèixe'ls	Oferta bàsica
– Primeren el nombre en detriment de la profunditat	
Aficionats Culturals	15%
– Culturalment interessats	Crear interès
– Segment de transició.	
Entusiastes culturals	25%
– Màxim contacte amb el producte	Varietat
– Recerca de coneixement profund	
– Interacció social	
– Repetició a curt termini	

Font: CHIAS, 2004

Cal orientar el turisme cap a un desenvolupament econòmic integral que beneficiï una multitud de subsectors que en depenen: transports, comerç, restauració, agricultura, artesanía...

tres eixos bàsics, tal com aconsella l'Organització Mundial del Turisme:

1. La preservació i l'ordenació dels usos del territori.
2. El desenvolupament econòmic integral.
3. La potenciació dels aspectes identitaris i la seva posada en valor.

El territori i els seus espais i recursos naturals, com a base que sustenta l'activitat i que alhora és factor de la seva atractivitat, ha de gaudir d'aquells elements i mecanismes de planificació, preservació i regeneració compatibles amb la seva explotació racional. En aquest sentit, els plans directors territorials, la planificació urbanística, els diferents plans sectorials, la protecció d'espais naturals, les moratòries, cartes del paisatge... han de ser eficients i eficaços per no comprometre el futur de l'activitat turística.

En segon lloc, cal orientar el turisme des d'una visió de desenvolupament econòmic integral, o sigui, transversal en una multitud de subsectors econòmics que en depenen: transports i comerç, restauració, agricultura, artesanía i moda, produccions culturals... Els podem anomenar sectors de l'economia de la identitat. És per això que l'aposta per la sostenibilitat turística s'ha d'abordar des d'una perspectiva pluridisciplinària, i a partir d'un compromís públic i privat a diferents nivells de responsabilitat en el territori, per determinar les diferents capacitats de càrrega i generar la necessària rendibilitat econòmica i social. Més enllà d'una simple

aposta de creixement, el que cal és un desenvolupament i potenciació de l'efecte arrossegament cap a d'altres sectors econòmics, com a mecanisme per fer del turisme una activitat integradora, participativa i en què els beneficis es disseminin arreu del territori i de la societat d'acollida.

Finalment, en relació amb la sostenibilitat social i cultural, no es tracta de museïtzar ni frivoltzar les cultures locals en què s'implanta l'activitat turística, ja que és córrer el risc de fossilitzar o banalitzar realitats culturals i humanes i folkloritzar-les per al consum turístic, sinó que és a partir de la potenciació dels aspectes identitaris d'una comunitat en àmbits d'interès turístic, com la gastronomia, l'artesanía, el paisatge, la natura, l'arquitectura, les manifestacions culturals, que l'experiència turística del visitant deriva en coneixement, satisfacció i fidelització, alhora que millora l'autoconsciència de la societat d'acollida.

La cohesió social i cultural de les comunitats d'acollida acaba essent un actiu turístic clau, de tal manera que són les comunitats que inverteixen en l'articulació i projecció del seu patrimoni cultural les que lideren els nous models turístics que capten els segments del turisme de qualitat.

Bones pràctiques sobre la identitat en la gestió turística

En general, l'ús de la identitat és recurrent a la majoria de destinacions turístiques. En l'entorn europeu més immediat trobem nombrosos exemples de destinacions que d'una o

És a partir de la potenciació de la identitat en àmbits d'interès turístic que l'experiència del visitant deriva en coneixement i fidelització, i alhora millora l'autoconsciència de la societat d'acollida

altra forma projecten una identitat cultural, nacional o regional. No cal dir que els anomenats estat-nació gestionen la identitat en el turisme amb la mateixa naturalesa i normalitat que la gestionen en l'àmbit de la cultura, el territori o les relacions exteriors. La definició dels estereotips que construeixen l'imaginari col·lectiu turístic dels ciutadans que esdevenen turistes una sèrie de cops l'any, guarda una relació estreta i directa amb l'imaginari cultural i nacional que projecta qualsevol estat o nació que té presència en les instàncies internacionals. Qualsevol estat compta amb uns agents, uns ambaixadors, un finançament, una política definida i unes estructures jurídicopolítiques que donen suport i ajuden a construir la imatge d'un país a l'exterior.

Una qüestió d'interès, per al cas de Catalunya consisteix a veure què fan territoris amb situacions similars a la nostra, i quin tractament fan del turisme. Les figures 5, 6 i 7 presenten de forma esquemàtica les idees força corresponents a tres casos emblemàtics: Baviera, Irlanda i Escòcia.

En el cas de Baviera, la destinació líder d'Alemanya, d'entrada el web utilitza el domini .by –que correspon a Bielorrússia– perquè recorda el nom alemany de Baviera (Bayern) i així remarca el seu fet diferencial. La idea força sobre la qual construeixen la marca país és «l'hospitalitat bavaresa» i sens dubte es presenten com un país amb cultura, paisatge i tradicions pròpies.

El cas d'Escòcia és particularment emblemàtic ja que és la societat civil que protagonitza i gestiona directament els productes i la política de promoció més autèntica. El

FIGURA 5. BAVIERA: WWW.BAYERN.BY

- Destinació líder a Alemanya
- Marca Baviera Registrada ús per proveïdors i establiments
- Es promociona com a «país» amb cultura pròpia, tradicions i un paisatge singular
- Ofereixen:
 - «Art, cultura i festivals a Baviera»
 - «Baviera, país de nens»
 - «Baviera, país de sibarites»
 - «Baviera, país de futbol»
- Punt fort segons BayTM: L'Estil de vida «Viu i deixa viure»

Font: Elaboració pròpia.

Baviera, Escòcia i Irlanda són casos que cal tenir en compte per la desacomplexió nacional, per la capacitat de generar recursos des de la societat civil i l'empresa i per la qualitat en la gestió

FIGURA 6. ESCÒCIA: WWW.NTS.ORG.UK

- Creat l'any 1931 a partir d'una iniciativa del per a la protecció de l'entorn rural (RuralScotland)
- Societat per a la protecció i conservació del patrimoni natural i cultural d'Escòcia, material i immaterial: orgull nacional
- Manté la independència respecte el govern i administracions públiques
- Principal destinatari i beneficiari: la societat escocesa- element de prestigi
- Concepció del patrimoni com a element necessàriament viu: multifunció
- Compta amb més de 270.000 membres
- Disposa de 128 propietats i 76.000 Ha. de territori
- Compta amb un Pla Interanual d'Actuacions (2005-2008)
- Recursos:
 - Donacions
 - Llegats
 - Ajuts i subvencions (UE; Loteria Nacional; Fundacions; Adm. Locals; Empreses...)
 - Aportacions dels Membres
 - Ingressos dels visitants i activitats diverses (lloguer, botigues...)
 - Aportacions individuals de caràcter puntual (Dia del «donant»)
 - Sponsors
 - Voluntariat (2.500 l'any 2004)

Font: Elaboració pròpia.

National Trust for Scotland és una fundació privada històrica que gestiona recursos procedents de la ciutadania i l'administració –donacions, subvencions, llegats...– i és propietària de les instal·lacions i immobles emblemàtics que articula en producte turístic cultural. Del cas escocès sorprèn la concepció viva del patrimoni, ja que obre les portes de castells i palaus a actes, convencions i turistes com a forma de valorització patrimonial. Tanmateix, és clau la construcció de símbols i discursos turístics a partir d'elements intangibles basats en l'orgull nacional, com ara els episodis històrics, activitats de *renactment* i fets, llocs i personatges de diversa naturalesa.

Finalment, en el cas d'Irlanda també és la iniciativa privada que coopera amb l'administració i la societat civil –National Trust for Ireland– per promocionar i comercialitzar els principals centres de visitants –Heritage Towns– on es localitzen els grans centres d'interpretació lògica i mitològica de la cultura celta.

És evident que en els tres casos, la desacomplexió nacional, la capacitat de generar recursos de la societat civil i de l'empresa privada i la qualitat en la gestió són exemples que cal tenir en compte a casa nostra.

Conclusions

Normalment les referències en la literatura dels estudiosos en l'àmbit del turisme solen associar la importància

**Reduir la identitat al turisme cultural
és restringir la seva importància.
L'experiència turística del visitant
no ha de basar-se únicament
en el producte cultural**

de la identitat amb el turisme cultural, i el conjunt de manifestacions patrimonials tangibles i intangibles. Certament, la cultura és font d'identitat, però tanmateix, aquesta associació restringeix la vertadera influència de la identitat en la gestió turística i tendeix a tractar el turisme identitari com un producte turístic o fins i tot un segment de demanda.

El que pretén aquest article és remarcar que la identitat, com a realitat holística, s'associa al turisme de forma molt més integral que no pas amb el simple tractament com a producte. Conseqüentment, les imbricacions de la identitat i el turisme permeten afirmar que deriven en una triple aliança com a:

- Estratègia fonamental de creació i diferenciació de producte
- Estratègia clau en les polítiques de màrqueting de destinacions
- És un dels pilars bàsics per assolir la sostenibilitat ambiental, social i cultural i econòmica del turisme.

Reduir la identitat al turisme cultural és restringir la seva importància, de manera que pot afirmar-se que l'experiència turística del visitant no ha de basar-se únicament en el producte cultural. En l'àmbit del turisme, no tots els segments de demanda s'interessen per la cultura, però sí que conscientment o inconscientment s'interessen per l'aprehensió d'una determinada identitat.

FIGURA 7. IRLANDA: WWW.HERITAGEISLANDS.COM

- Irlanda: gran sentiment d'identitat amb interpretació lògica i mitològica
- Elements màgics al voltant de la cultura celta... Però també dels costums actuals: música, dansa, pubs... Visió molt àmplia concepte «cultura viva»
- Col·laboració interdepartamental:
 - Heritage Council
 - Tourism Board
 - Ministeri d'Obres Públiques
- Cooperació amb la societat civil (NTIreland) i adm. locals (Heritage Towns)
- Heritage Island: iniciativa privada per a la promoció i comercialització dels principals centres d'atracció de visitants d'Irlanda
- Creada a mitjans dels 90, treballa en col·laboració amb el Tourism Board, el NTI, i compta amb un ampli reconeixement per part de la indústria i l'administració
- Inclou en la seva oferta, entre d'altres:
 - Cases Històriques i castells
 - Museus i Monuments
 - Parcs i jardins
 - Centres d'Interpretació
 - Destil·leries
- Des de 2003 assumeix la funció de promoció de la xarxa Heritage Towns

Font: Elaboració pròpia.

**Qualsevol estat té uns agents,
uns ambaixadors, un finançament,
una política definida i unes estructures
jurídicopolítiques que l'ajuden
a construir la seva imatge exterior**

Finalment, en el cas de Catalunya, i dins l'evolució del seu model turístic tradicional de sol i platja cap a una realitat integrada de productes i destinacions que abastin el conjunt del territori, degudament orientades a la demanda, cal dir que la identitat constitueix un pilar on construir nous discursos eficients i seductors que permeten estendre l'activitat turística arreu.

Qualsevol destinació catalana i qualsevol producte ha de saber copsar els beneficis que li reporta el fet de comptar amb una identitat determinada. A tot arreu de Catalunya no existeixen meravelles del món ni elements patrimonials de la humanitat, però sí que arreu existeix una determinada identitat susceptible d'estructurar-se en producte turístic apte per generar emocions i rendibilitat com a activitat productiva. |

+ INFO

Llibres

CASTELLS, M. *La era de la información. Vol. II: El poder de la identidad*. Siglo XXI Editores. Mèxic D. F., 2001.

DD. AA. *El papel de las motivaciones del turista en la formación de la imagen de destino turístico*. EMARK. XVII Encuentro de profesores universitarios de marketing. Pàgines 673-688 Madrid, 22 i 23 de septiembre de 2005.

DD.AA. *Diálogo sobre Turismo, Diversidad Cultural y Desarrollo Sostenible*, (Forum Universal de las Culturas Barcelona 2004) Instituto de Turismo Responsable, 2005.

KOTLER, P. i BOWEN, J. *Marketing para Turismo*. Prentice Hall Pearson education. Madrid, 3a Ed. 2004.

VALLS, J.F., *Gestión de destinos turísticos sostenibles*, Ediciones Gestión 2000. Madrid, 2004.

WALMSLEY, D. J. i YOUNG, M. «Evaluative Images and Tourism: The Use of Personal Constructs to Describe the Structure of Destinations Images», *Journal of Travel Research*, vol. 36, nº 3, pàgina 65. 1998.

Fonts

▢ CHÍAS, J. *El negocio de la felicidad: desarrollo y marketing turístico de países, regiones, ciudades y lugares*. Pearson Education. Madrid, 2004.

▢ EUROPEAN TRAVEL COMISSION. *Tourism Trends for Europe*. September. 2006.

▢ TURESPAÑA. *Turismo cultural de ciudad y de City Break*. Col·lecció Estudios de productos turísticos. 2007.

Enllaços

▣ Bayern – Baviera
www.bayern.by

▣ European Travel Comission
www.etc-corporate.org

▣ Heritage Island - Irlanda
www.heritageisland.com

▣ Organització Mundial del Turisme
www.world-tourism.org

▣ National Trust for Scotland - Escòcia
www.nts.org.uk

▣ Gran diccionari de la llengua catalana
www.grec.net

EXPLORADOR

Guatemala 2008-2011: un nou cicle polític i una nova oportunitat?

Rafael Grasa* | rafael.grasa@uab.cat

La història recent de Guatemala, centre de la civilització maia entre els segles IV i XI, ha estat marcada per revolucions, cops d'estat, guerres civils i dictadures militars fins a la instauració d'un sistema democràtic el 1985. Tot i això, la violència política i social no ha cessat, producte de la greu polarització socioeconòmica que viu el país des de l'inici de la descolonització. Per molts, després de 22 anys de dèbil democràcia, el nou govern d'Álvaro Colom representa una nova oportunitat per reconstruir, cohesionar i estabilitzar la societat guatemalenca.

El diumenge 4 de novembre es va celebrar la segona volta de les eleccions presidencials a Guatemala, amb la victòria d'Álvaro Colom –de la Unión de la Esperanza (UNE)–, amb el 52,81% dels vots, 5,62 punts per davant de l'altre candidat, el general Otto Pérez Molina,¹ del Par-

¹ Fou Comissionat presidencial de Seguretat i Defensa, cap de l'Estat Major en el Govern de Ramiro de León i, posteriorment, un dels signants dels Acords de Pau.

* Professor de Relacions Internacionals i secretari general de la UAB

La victòria d'Álvaro Colom a les eleccions presidencials de 2007 amb un missatge conciliador significa la derrota de l'aposta per la *mano dura* de Pérez Molina

tido Patriota. La participació, tot i ser un xic més alta que la de 2003, fou baixa: el 47,77% dels electors.

Aparentment, el missatge més conciliador –socialdemòcrata, segons els mitjans internacionals– i la major implantació territorial, al conjunt del país, li donen la victòria, malgrat els pronòstics adversos de bona part de les enquestes que parlaven d'empat tècnic. Altrament dit, el programa més general i més progressista i la por al retorn del passat –tornar a veure un militar al front del poder polític directe– han estat més forts que la *mano dura*, solució omnipresent que el candidat Pérez Molina, carismàtic i popular, presentava per a gairebé tot, en particular per a la violència generalitzada que pateix el país.

El cert és que la seguretat ha estat al centre de la campanya per raons objectives: més de 17 mil morts violentes en el període del Govern sortint, amb una mitjana de 17 morts violentes diàries, on el 90% dels assassinats es produeixen amb arma de foc, on corren més de 50 milions de municions a l'any i, el que és pitjor, un país on, segons dades del Govern –Ministerio Público– un 97,3% dels delictes contra la vida queden en total impunitat, en gran part per la manca de material d'investigació. Per contra, la campanya gairebé no parlà dels Acords de Pau, signats –després d'anys de converses i de pactes i acords parcials– ara fa onze anys, el desembre de 1996.

Després de 36 anys de guerra civil –enfrentamiento armado interno o conflicto interno, segons els eufe-

mismes a l'ús–, que va causar almenys 250.000 morts, amb una escassa experiència democràtica amb llargs períodes d'inestabilitat política i una presència aclaparadora del poder militar, com s'explica la poca presència en l'agenda dels dos grans temes del país, la pau i el desenvolupament?² Com s'explica que, salvant fets circumstancials, una visita a les hemeroteques permeti veure una clara coincidència en les pors, problemes, neguits i dificultats en les eleccions de 2003, de les quals sortí guanyador Oscar Berger, i les de 2007?

Les preguntes no són fàcils, ni pels analistes, ni pels polítics, ni per les persones, partits, organitzacions i governs del Nord que volen exercir la solidaritat. De fet, el mateix Álvaro Colom, un dia, a la pregunta dels periodistes sobre qui podia voler votar el general Pérez Molina, contestà: «No ho sé, i tampoc no ho entenc; ho hauran de preguntar als votants».

Les planes que segueixen volen ajudar a entendre el fenomen i a tornar a situar els Acords de Pau, la seguretat i el desenvolupament humà al centre de l'agenda política. El govern d'Álvaro Colom de 2008 a 2011 significa sens dubte un nou cicle polític, i tal vegada, podria ser una nova oportunitat.

2 El 58% de la població viu en condicions de pobresa i un 23% en condicions de molta pobresa –menys de 2 \$ diaris de renda–, on la desigualtat, el gran problema de l'Amèrica Llatina –el continent amb més exclusió i desigualtat del món–, fa que el 4% de la població consumeixi més del 50% de la riquesa.

Des de la signatura dels Acords de Pau el 1996 persisteix la desigualtat social i la pobresa i un clima de violència social de caràcter estructural

Guatemala: dades bàsiques

Guatemala és el país més septentrional de l'Amèrica Central, amb 108.889 km² i tretze milions d'habitants –sense comptar la diàspora, probablement al voltant d'un milió de persones–, amb límits a l'oest i al nord amb Mèxic, a l'est amb Belize, l'oceà Atlàntic, Hondures i el Salvador, i al sud amb l'oceà Pacífic. Un país relativament petit, però amb una gran diversitat física, geogràfica, humana i social. El medi natural destaca per la diversitat climàtica, des del clima tropical humit, fins al clima molt sec que dona lloc a un paisatge gairebé estepari.

Els 22 departaments i 326 municipis en què està dividit administrativament el país abasten set regions, en termes socioculturals. A) La Costa sud, un 9% del territori, amb el 13% de la població. Zona ramadera, d'agricultura latifundista, basada en un sòl fèrtil –cotó i canya de sucre. B) La Boca Costa, que ocupa la part baixa de la Sierra Madre, el 4% del territori, i amb un 8% de la població. Zona de grans plantacions on es conrea cafè, cacau i cardamom. C) L'Altiplà, la zona que concentra el 53% de la població i el 26% del territori. Zona de minifundi d'economia agropecuària de subsistència –blat de moro, fruites i hortalisses. D) Les Verapaces, que abasten part del departament d'Alta Verapaz el Quiché, amb el 12% del territori i només el 9% de la població. Zona temperada i humida, amb gran riquesa mineral –níquel, petroli i urani–, ara objecte de conflicte, i on el conreu bàsic continua

sent blat de moro, cafè i cardamom. E) L'Orient, el 10% del territori i el 13% de la població, caracteritzat pel clima sec i càlid, a voltes desèrtic. La canya de sucre, la ramaderia i la llet són els productes bàsics. F) La Costa Nord, el 6% del país i el 6% de la població, amb terra fèrtil, riquesa de plàtan i també explotacions minerals i petrolíferes. G) El Nord, format pel departament del Petén i part del Quiché i l'Alta Verapaz, el 33% del país i només l'1% de la població. Zona rica en pantans, encara amb gran presència de selves, el jaciment petrolífer més important del país i productes com el xicle o les espècies.

Així, doncs, els latifundis es concentren a la Costa Sud, Boca Costa, l'Orient; a l'Altiplà i les Verapaces, la major part de la població és indígena, d'origen maia, i la propietat és minifundista. Durant la collita, sovintegen les migracions temporals cap a les zones latifundistes.

Políticament, Guatemala és una república unitària amb un marcat caràcter presidencialista, que arrossega des de fa cinc dècades les mateixes problemàtiques polítiques: la manca de respecte pels drets humans. Per exemple, a les eleccions presidencials de 2003, Amnistia Internacional insta els dos candidats a incorporar l'Acord de Pau de 1996 i les recomanacions de la Comisión de Esclarecimiento Histórico (CEH) al programa polític del nou Govern per posar fi a 30 anys d'impunitat i violacions dels drets humans.

Hi ha una feblesa crònica del sistema polític, de l'estructura de partits, de la relació entre poders i d'eficàcia legislativa, que no permet donar resposta a les necessitats socials

El context estructural i polític de les eleccions de 2007: constriccions i condicionants de la vida política i social a Guatemala³

Les eleccions de setembre de 2007, les sisenes que es produeixen en el context de transició política i democratització iniciada el 1985 i les terceres des de la signatura dels Acords de Pau el desembre de 1996, s'han d'emmarcar en un context que es pot caracteritzar per cinc trets, de major a menor generalitat.

Primer, la persistència de la desigualtat, la fragmentació social i la pobresa, com mostren les dades preliminars de l'Enquesta sobre el Nivell de Vida, en curs de realització: minva un xic la pobresa, però s'incrementa la pobresa extrema, en particular a les zones rurals, i s'està molt lluny de les fites dels Objectius del Mil·lenni de la ONU (2000).

Segon, la persistència d'un clima de violència social quasi estructural, amb manifestacions diverses i heterogènies que van des del poder visible del narcotràfic a la creixent importància de la violència juvenil organitzada –mares–, sense oblidar la presència creixent de la seguretat privada o l'altíssim volum de tràfic i consum de municions. Tot això ha intensificat durant els darrers mesos la percepció d'inseguretat i fins i tot la violència elec-

toral. Entre març de 2006 –data extraoficial d'inici de la campanya– i el 9 de setembre s'han produït 51 víctimes mortals –45 dirigents polítics; 6 acompanyants–, un xifra molt superior a la de 2003 –23–, que ha afectat la major part dels partits –amb especial incidència l'UNE, Encuentro por Guatemala (EG), de Rigoberta Menchú,⁴ el Partido Patriota i la Gran Alianza Nacional (GANA).

Tercer, la persistència de la situació d'anomia de l'Estat i d'escassa incidència de les polítiques públiques, constatable a tot el país i tots els sectors però amb un impacte particular a les zones rurals, la població indígena, les dones i la infantesa.

Quart, la creixent fragmentació de les opcions ideològiques i econòmiques. En termes sociològics, els sectors d'esquerra, centre i dreta es presenten dividits en l'àmbit partidari i en l'àmbit social. En termes econòmics, fins i tot en la fragmentació del sector empresarial, visible fins i tot en l'àmbit organitzatiu –Comité Coordinador de Asociaciones Agrícolas, Comerciales, Industriales i Financieras (CACIF). Una mostra d'això és que diversos partits polítics i presidenciables han incorporat persones del sector privat com a candidats a vicepresidents –Alianza Nueva Nación (ANN), Encuentro por Guatemala, Partido Patriota, GANA.⁵

3 En aquest apartat, el text segueix el context polític de l'informe final de la «Missió d'observació de la Generalitat de Catalunya de les eleccions generals de Guatemala. De l'1 al 12 de setembre de 2007», la redacció inicial fou realitzada per l'autor.

4 Premi Nobel de la Pau 1992.

5 En el cas de GANA, el candidat a vicepresident és certament el secretari general del partit, però també un conegut i poderós dirigent empresarial de la indústria del sucre.

Els Acords de Pau de 1996 se centren en tres grans objectius: la pau, la reforma i modernització de l'Estat i el desenvolupament socioeconòmic

Cinquè, la feblesa crònica del sistema polític, quant a partits polítics, a relació entre poders, a relació entre Legislatiu i Executiu i a poca eficàcia legislativa. Actualment, existeixen 21 partits polítics, 14 dels quals han postulat candidats presidencials i participen en les tres eleccions: a) presidencial / vicepresidencial; b) Legislatiu –amb doble votació, llistat nacional i llistat districtal o departamental–; c) municipal. Dels 14 partits polítics que presenten candidats a president i vicepresident, 8 s'han constituït en els darrers 8 anys i només un, la Democràcia Cristiana Guatemalenca (DC), existia el 1985;⁶ i d'aquests 8, 6 és la segona vegada que participen en un procés electoral i 2 ho fan per primer cop. Pel que fa a la tasca legislativa, tradicionalment és dificultada per la inexistència de prou suport al president i per un cert enfrontament entre el partit del president i la resta de partits.⁷ Convé assenyalar, per acabar, que la fragilitat del sistema de partits i del Legislatiu queda evidenciada per un fet: l'alt nombre de defeccions / incorporacions de diputats al Congrés. Concretament, entre gener de 2004 i juny de 2007, 68 diputats, d'un total de 158, canvien de partit, és a dir, el 43% dels diputats.

⁶ La Democràcia Cristiana desapareix com a partit, en aplicació de la legislació vigent, en no haver arribat al 5% dels vots ni haver obtingut cap escó al Legislatiu.

⁷ Durant la legislatura passada, el partit del President, GANA, comptà durant dos anys amb certa estabilitat al Legislatiu amb dues coalicions diferents. Tanmateix, durant els dos darrers anys ha quedat a l'oposició per l'aliança entre FGR, PAN, Partido Patriota, Partit Unionista i Solidaridad.

Un dels principals problemes dels Acords de Pau és la manca de clàusules de condicionalitat i de garanties eficaces per assegurar el seu compliment

En aquest context, i segons el que preveu la Llei Electoral i de Partits Polítics, reformada de manera significativa el 2004 i el 2006, en les eleccions de 2007 s'han elegit president i vicepresident, 158 diputats al Congrés –31 per llista nacional i 127 pels 23 districtes o departaments electorals– i 332 alcaldes i corporacions municipals. En total, s'han elegit 3.700 càrrecs. A més dels 14 partits que participen a totes les eleccions, dels 2 que només ho fan en les legislatives i municipals, han participat 134 comitès cívics electorals en les eleccions a corporacions municipals: en total, doncs, 150 organitzacions polítiques han presentat 29.821 candidats, 26.059 homes i 3.762 dones.

L'organització del procés electoral està marcada per diverses reformes producte de l'activitat legislativa, que han generat debat i, sobretot, han posat a prova la capacitat del Tribunal Suprem Electoral. Concretament, entre les novetats de la reforma cal destacar l'escurçament dels terminis de totes les fases del procés electoral, el canvi de dates de les dues voltes –setembre i novembre–, la descentralització dels centres de votació, i el control i fiscalització del finançament públic i privat dels partits polítics, en particular el destinat a la campanya electoral.

Especialment rellevant és tot el que fa referència a la descentralització: des de 1985, els centres de votació estaven localitzats en les capçaleres municipals, mentre que ara cal establir juntes receptores de vot o meses allà on resideixen almenys 500 empadronats, amb la intenció

de facilitar físicament la votació i, per tant, afavorir la participació.

Cal, per acabar, assenyalar dos fenòmens constatats durant les eleccions. Primer, la influència determinant d'una elecció sobre les altres, que es manifesta de forma diferent a l'àrea metropolitana i als departaments rurals: presidencials i legislatives sobre municipals, en el cas de l'àrea metropolitana; i municipals sobre legislatives i presidencials, en el cas rural, on és molt més visible el clientelisme i àdhuc el caciquisme. Segon, la creixent importància del vot creuat, és a dir, preferències electorals diferents en algunes de les tres eleccions en joc.

Finalment, la reforma electoral i el Tribunal superaren les proves, segons els informes de les diverses missions d'observació, i en particular el de la més important, l'Organització d'Estats Americans (OEA).

La singularitat i especificitats dels Acords de Pau de Guatemala

Malgrat la bona valoració a tot el món del darrer procés electoral, la campanya manté obert un interrogant: per què la desaparició, o almenys la poca visibilitat real, dels Acords de Pau de l'agenda social i política del país?

a) Pel que fa al contingut dels Acords de 1996, cal destacar el seu caràcter exhaustiu, global, orientat a les causes estructurals, de fons i no tan sols, en termes de

Els Acords de Pau són un programa ambiciós per reconstruir Guatemala, però no encaren com fer-ho en un temps real ni té en compte les especificitats de les elits econòmiques

resolució de conflictes, als acceleradors o desencadenants de les fases armades del conflicte.

A tall de síntesi genèrica, hom pot dir que una part dels acords té com a objectiu bàsic modificar la conducta de l'Estat i l'altra –acords socioeconòmics i de drets dels pobles indígenes– se centra en les causes estructurals. Fins i tot un dels acords que a voltes ha estat considerat menys ambiciós, el socioeconòmic, diu clarament que cal encarar el problema de la desigualtat i de l'exclusió, cosa que implica posar en el centre els problemes de distribució de la riquesa.

b) Altrament dit, des del principi els Acords se centren en tres grans objectius: pau; reforma i modernització de l'Estat, i desenvolupament.

En aquests tres àmbits dels acords cal considerar –traïts els compromisos al llenguatge de la construcció de la pau i del desenvolupament– diverses fases: primer, la fase de rehabilitació i de resolució; segon, la fase més llarga i complexa, la de transformació. Cal recordar que la transformació d'un conflicte ha d'encarar necessàriament les incompatibilitats de base, les que originen les fases armades o violentes, i solucionar-les de forma acceptable subjectivament i objectivament per a les parts en disputa.

De les afirmacions anteriors, 11 anys més tard de la signatura dels Acords i a punt d'iniciar se el mandat de Colom, la quarta presidència que té com punt central de la seva agenda –almenys en l'esfera internacional– la im-

plementació dels Acords,⁸ té com a dificultat de partida la pròpia ambició i detall dels Acords –calendari i cronograma molt detallat.

D'una banda, ofereixen una visió clara del punt d'arribada i de les fases i etapes necessàries; de l'altra, no prenen en consideració les dificultats per arribar a la fi del conflicte i per assolir les fases prèvies. A més, no hi ha clàusules de condicionalitat ni garanties eficaces per assegurar el compliment dels diversos aspectes dels Acords abans de passar a una fase definitiva –desarmament i desmobilització; reformes institucionals...

Cal també considerar altres factors que expliquen aquesta dificultat, com el fet que en realitat els Acords suposen un conjunt de pactes assolits en moments força diferents, que s'«empaqueten» conjuntament en un Acord de Pau ferma i duradora, però sense cap prioritza- ció i/o condicionalitat, cosa que dificulta demanar explicacions per manca de resultats en un o altre punt.

La bibliografia, abundosa, que ha analitzat el cas de Guatemala ha insistit en el poc realisme global dels acords i sobretot del cronograma que els acompanya. Més concretament, hom ha destacat que els acords no reflecteixen la correlació de forces, en particular si considerem que la situació militar en el front de la guerrilla Uni-

8 La primera, la d'Alvaro Arzú, responsable de la signatura dels darrers acords (desembre 1996). La segona, la d'Alvaro Portillo (2000-2003). La tercera, la d'Os- car Berger (2004-2007). La quarta, tot just a punt de començar, la d'Alvaro Co- lom (2008-2011).

Els Acords no parlen de com fer front a tot allò que resta pendent en el terreny social, polític, econòmic i cultural des de la descolonització, com per exemple el racisme o l'exclusió social

dad Revolucionaria Nacional de Guatemala (URNG) és al llarg de tot el procés negociador molt feble.

Altrament dit, el paper dels Acords reflecteix un programa ambiciós, una agenda de país, susceptible de dirigir un programa a 15 o 20 anys vista de construcció de nació, societat i estat, però no encara el problema real de fons: com fer-ho, en un temps real, i considerant les particularitats i especificitats de les elits econòmiques guatemalenes. En suma, no diu res de com fer front a tot allò que en el terreny social, polític, econòmic i cultural resta pendent des de la descolonització, com per exemple el racisme, l'exclusió social, la manca de recursos públics per falta de política fiscal...

A més, fixar, com diuen els Acords, un temps de quatre anys és, fins i tot en perspectiva comparada, clarament insuficient per a la fase de rehabilitació, tenint en compte el temps perdut durant 36 anys d'enfrontament armat, sense considerar, per tant, les fases de resolució i transformació dels conflictes. En suma, els Acords plantegen una agenda de país que considera la transformació una tasca almenys d'un parell de dècades, però adopta un cronograma i un disseny de la implementació fins i tot insuficient per a la fase de rehabilitació, fins i tot per a un país i una societat en millors condicions de partida que Guatemala.

El cost ha estat alt: un cert «desprestigi» dels Acords, visible en molts sectors socials. S'ha generalitzat tant l'expressió «s'ha aconseguit tan poc» que de mica en mica s'ha deslegitimant el principal valor dels Acords: ser l'agen-

da consensuada del procés de modernització i de desenvolupament del país.

Els darrers quatre s'ha intensificat la percepció dels Acords com quelcom allunyat de l'agenda actual, com s'ha vist en la campanya electoral i en la proliferació d'iniciatives diverses de construcció de «programes, visions o agendas» de país. Per contra, objectivament, els Acords continuen sent una agenda, pactada i útil, de «seguretat humana» i de «desenvolupament humà».

Un factor poc considerat que pot ser molt útil per a les polítiques de cooperació al desenvolupament és la poca presència d'incentius institucionals —en sentit informal, és a dir, de pautes regulars d'interacció— que permetin millorar la interrelació, la confiança i la construcció de consens i de complicitats entre els actors. Caldrà veure com s'encara el tema en el present cicle polític.

Quant a la capacitat i voluntat política, malauradament des del principi queda clar que la feblesa de la guerrilla, l'afebliment progressiu del paper de la societat civil —perceptible en el mateix procés de negociació i a més amb el llast de la feblesa estructural de la societat civil centreamericana— i el paper específic de les elits econòmiques —poc presents en els Acords i en general relativament distants i no disposades a perdre els seus privilegis fruit del baix nivell d'imposició fiscal—, fan que el dipositori bàsic de la capacitat i voluntat d'implementació fos el Govern i de la comunitat internacional, en particular dels organismes internacionals —Minugua, Missió de Verificació de la ONU a Guatemala.

Resulta difícil comptar amb una base social gran que assumeixi els Acords com a agenda política amb una fragmentació social gairebé estructural aguditzada per una cultura política confrontativa

En aquest punt, cal considerar les peculiaritats de la cultura política i del sistema polític de Guatemala, amb uns partits polítics que es redueixen pràcticament a ser mecanismes electorals que cada quatre anys s'ofereixen a diversos candidats a president.

El cert és que sovintegen les anàlisis dels problemes derivats de la manca de sintonia entre 1996 i 1999-2000 –final de la presidència d'Alvaro Arzú, el president dels Acords– entre alguns dels responsables de l'execució dels Acords de Pau i el president i el seu entorn, a causa d'una primerenca discrepància a l'hora de decidir si calia posar l'èmfasi en els canvis estructurals o en la governabilitat, discrepància que no és aliena a la clau electoral. Concretament, s'ha insistit, a parer meu amb raó, en la frenada que suposa la destitució del general Julio Balconi i la resta de canvis en la cúpula militar, cabdals per a la calendarització del procés de reformes, en particular la reforma constitucional, que es complica per l'actitud del Parlament i que acaba amb una derrota clara del «sí» en un context d'abstenció altíssima.

Per tant, en la primera fase de la implementació queda clar que els Acords no figuren com una alta prioritat de l'agenda de l'Estat ni tan sols del govern. Naturalment, el problema endèmic –constatable en les dues presidències posteriors, i, segons els resultats comentats anteriorment, també en el mandat de Colom– de la «falta de lligam» entre Legislatiu i Executiu, al qual no és aliè el fet que el Parlament de Guatemala tingui una de les xifres

més altes de «transfuguisme» com hem comentat abans.

En resum, la primera gran dificultat és justament el retard en el procés de reformes constitucionals, objectiu, agreujat pel fet que el cronograma havia previst que els primers canvis legislatius s'havien de produir al cap de noranta dies de la signatura dels Acords de Pau. Segonament, cal destacar les dificultats de transformar la URNG en actor polític, unificat i capaç de tenir influència real. Actualment, a diferència del que passa al Salvador, el partit polític hereu de la guerrilla escassament representa un 3% dels sufragis.

La conclusió és clara, tot i ser negativa: des de 1999 fins ara, sembla que, malgrat el compromís de 1996 i fins i tot la voluntat d'alguns actors, les elits i el lideratge polític han estat incapaços de posar en el centre del programa, de l'acció de govern i de l'agenda social i econòmica, o de continuar mantenint en el centre –si hom vol optar per una visió més optimista–, els Acords de Pau. Dit clar i català, hom pot observar empíricament carències en la voluntat, en l'aptitud i, sobretot, en la capacitat de tots els actors polítics a l'hora d'implementar els Acords.

Per resoldre aquestes carències dels actors polítics cal resoldre mancances institucionals i materials. Guatemala necessita un pacte fiscal, que mai no ha estat present en la darrera campanya en cap dels candidats –llevat del EG i URNG–, perquè sense un major nivell d'imposició fiscal –la tributació és escassament el 9% de la riquesa nacional– i sense recursos addicionals per als pressupostos resul-

El cost de les mancances dels Acords ha estat la deslegitimació del seu valor principal: ser l'agenda consensuada del procés de modernització i de desenvolupament del país

ta impossible pensar en polítiques públiques de naturalesa social. Aquests recursos seran impossibles si no canvia l'actitud, totalment contrària, de les elits econòmiques. Pel que fa als canvis institucionals, cal una transformació del front polític –sistema de partits, institucionalitat...– i també en el terreny de les forces armades pel lent desenvolupament dels Acords de Pau que està derivant en el seu desprestigi. A parer meu, el resultat negatiu del referèndum constitucional de 1999 és llegit per la cúpula militar en clau de continuïtat com a actor cabdal de la vida del país.

Tot plegat permet explicar les raons per les quals, onze anys després de la signatura dels Acords, el principal actor del canvi social i polític al país sigui encara la comunitat internacional, els donants, això sí, amb un paper menor.

f) Les raons per l'escassa apropiació del Acords de Pau per part dels actors que no els van signar són diverses, com la fragmentació de la societat guatemalenca i la feblesa dels seus actors socials, que ha augmentat amb el temps. El problema principal és la desvinculació dels actors empresarials de forma global –darrerament alguns empresaris concrets han variat la seva posició tradicional– ja que ni tan sols en els bons moments de la negociació amb protagonisme de l'Assemblea de la Societat Civil s'aconsegueix que tots els actors privats, lucratiu i no lucratiu, estiguin junts a l'hora de negar-se a participar en l'organització empresarial cabdal, el CACIF.

La paradoxa, tot i ser coneguda, és punyent: resulta difícil comptar amb una base social gran que assumeixi

xi els Acords com a agenda de política i els interioritzi en un país amb una fragmentació quasi estructural –ètnica, lingüística, social, econòmica, política...–, aguditzada per una cultura política molt confrontativa sense la dinàmica de recerca del consens. Sense una base social gran i plural que faci seus els Acords, que en apropiat-se'ls s'em-poderi, no hi ha motor de canvi.

En suma, seguim ancorats, donant voltes sense rumb, en una perpètua fase de rehabilitació, sense arribar a l'estadi real cabdal, el de resolució i transformació del conflicte.

Una nova oportunitat

A parer meu, i en clau d'agenda social i política per a Guatemala, però també per actors solidaris externs com la societat catalana, cal tenir presents en aquest nou mandat tres elements:

- a. Els mecanismes institucionals per assegurar la implementació dels Acords s'han afeblit molt els darrers anys. Cal assegurar que l'administració de Colom, amb un o altre nom, els prevegi, els creï, i que el resultat tingui prioritat i visibilitat alta.
- b. La dificultat per institucionalitzar la pau i el desenvolupament com a projecte de país a mitjà i llarg termini, malgrat l'existència de la Llei Marc (2005), és real, forta i persistent.

Actualment, continuem ancorats en una perpètua fase de rehabilitació sense arribar a l'estadi cabdal, el de resolució i transformació del conflicte

c. Fins al present han existit grans febleses dels components bàsics del procés de legitimació dels Acords. Hi ha quatre camps prioritaris d'actuació:

- Les polítiques del passat: les polítiques i actuacions en l'àmbit de la memòria, el rescabament de les víctimes i la reconciliació –tres polítiques indistintament lligades com ja va plantejar la CEH– haurien de ser la base per bastir una nova identitat de Guatemala, com a poble i com a nació. Tanmateix, la conflictivitat, com demostren les exhumacions dels darrers anys, continua sent la norma.
- La desmilitarització de l'Estat i de la societat: establiment d'un sistema real de seguretat democràtica que faci front a la percepció –i a la realitat– de viure en un país violent sense persecució real dels delictes –on la impunitat és la regla, no tan sols per als crims polítics sinó per a bona part dels delictes. Aquesta percepció és la base de la política de la mano dura, en particular en l'àrea metropolitana de la ciutat de Guatemala. És més, encara avui el sector militar o exmilitar té una preponderància cabdal amb clares aliances amb els narcotraficants. Aquesta realitat dificulta qualsevol procés de canvi real.
- La recuperació i l'accés a la societat de la identitat indígena: l'agenda de mínims és clara i quasi revolucionària: reconèixer i respectar les consultes comunitàries i aplicar realment el Conveni 169 de l'Organització Internacional del Treball, així com la resta

d'acords i tractats rellevants; reprendre el contingut de les comissions paritàries; acceptar i reconèixer realment les estructures de poder tradicionals dels pobles indígenes; assignar els fons pressupostaris necessaris per complir el que preveu l'acord específic dels Acords de Pau; avançar en matèria educativa, en particular en la promoció dels diversos idiomes maias, en els continguts escolars i, sense ànim d'exhaustivitat, incloure-les en els diversos nivells de l'administració.

- Centrar-se en el desenvolupament socioeconòmic: lluita contra l'exclusió, la desigualtat i la pobresa, posant la justícia social al bell mig de l'agenda. La raó és clara: el cercle viciós [desigualtat / pobresa / creixement insuficient / desenvolupament ineficient / carència de polítiques socials estructurals / degradació del medi ambient] és comú a tot Amèrica Central, però en el cas de Guatemala la realitat és pitjor i més punyent.

Per tant, des de la solidaritat i el compromís amb la nació i la societat de Guatemala, cal dir novament que no n'hi ha prou amb les bones intencions, la política retòrica i declarativa. No n'hi ha prou amb acordar, com segurament es farà, que el programa de govern –derivat dels Acords es digui o no– es pugui resumir en identitat nacional inclusiva –identitat indígena, canvis constitucionals, acceptació de les formes tradicionals de poder indígenes, acceptació

El govern d'Álvaro Colom obre un nou cicle polític, i tal vegada, podria ser una nova oportunitat per Guatemala

de la pluralitat lingüística (22 idiomes) i presència de les principals llengües en tots els nivells de l'administració—, desenvolupament amb equitat i justícia social, seguretat davant les diverses formes de violència —crim organitzat, violència política, feminicidis... No n'hi ha prou, per dir-ho curt i ras, amb desenvolupament humà i seguretat humana com a prioritats de l'agenda política i social. Cal sobretot credibilitat i coratge per posar-ho en pràctica, combinant constriccions i oportunitats, sancions i incentius positius.

Des de Catalunya podem fer algunes coses per intentar que aquest nou cicle polític sigui una nova oportunitat, des del respecte que implica la solidaritat entesa com la tendresa dels pobles. Cal, però, marcar perfil amb la immediata solidaritat, fins i tot econòmica, amb la tasca de la Comisión Internacional contra la Impunidad en Guatemala (CICIG), una mena de fiscalia internacional, creada per l'ONU amb el suport explícit d'una trentena de països, votada favorablement, poc temps abans de la primera volta de les eleccions pel Parlament de Guatemala, i des de fa ben poc dirigida per Carlos Castresana, fiscal del Tribunal Suprem espanyol i un dels responsables del paper de l'Estat espanyol en la lluita contra la impunitat, en particular en el cas Pinochet. Catalunya, des del govern i des de la societat civil, hauria de manifestar el seu suport total a la CICIG.

De forma més general, tot seguint l'exemple d'Isaiah Berlin (1909-1997) i la seva continguda ambició, cal recordar que «només podem fer allò que realment es pot fer, però això cal fer-ho de totes passades, sense cap excusa».

+ INFO

Fonts

- ▢ *Acuerdo de paz firme y duradera*. Ciudad de Guatemala, 29 de desembre de 1996
- ▢ *INE. Encuesta Nacional sobre Condiciones de Vida 2007*.
- ▢ *Ley Marco para el Cumplimiento de los Acuerdos de Paz*. Guatemala, 3 d'agost de 2005
- ▢ Missió d'observació de la Generalitat de Catalunya de les eleccions generals de Guatemala. De 1 al 12 de setembre de 2007
- ▢ *OIT. Conveni 169 sobre pobles indígenes i tribals en països independents*. 1989
- ▢ *ONU. Declaració del mil·lenni*. 8 de setembre de 2000.

Enllaços

- ▣ Congreso de la República de Guatemala
www.congreso.gob.gt
- ▣ Instituto Nacional de Estadística de Guatemala (INE)
www.ine.gob.gt
- ▣ Ministerio Público de Guatemala
www.mp.lex.gob.gt
- ▣ Organización dels Estats Americans (OEA)
www.mp.lex.gob.gt

ARA CADA SETMANA LES RUTES JAUME I
Durant 16 setmanes una ruta de Jaume I amb el setmanari El Temps.

Subscriu-t'hi

Subscriu-t'hi o regala una subscripció anual a El Temps, paga només 145 euros i estalvia't fins el 30% del preu de coberta.
Aprofita aquesta oferta avui mateix i tindràs els avantatges següents:

52 exemplars d'El Temps lliurats a casa teva, tan sols per 2,78 euros cada revista.

Especials d'El temps que no pots deixar escapar.

6 números l'any d'El temps d'Art.

Garantia de reemborsament.

Subscriu-t'hi / 902 131 025 / subscripcions@eltemps.net

12088888
||| Jaume I

ELTEMPS

ARXIU

Catalunya tendeix a la sobirania. Generalitat republicana 1936-1938

Francesc Bonamusa* | francesc.bonamusa@uab.cat

Un dels mites historiogràfics més estesos és el de la pèrdua d'autoritat de la Generalitat durant la Guerra Civil, fonamentada en la teòrica incapacitat de fer front a la situació de caos originada pel cop d'estat feixista i la revolta anarcosindicalista. Lluny de la realitat, el Govern català no tan sols va ser capaç de mantenir la legitimitat republicana, sinó que al llarg de la guerra va assumir de facto un seguit de competències que defineixen les atribucions tradicionals dels estats. Catalunya accentua la seva sobirania, i tendeix a la no-dependència respecte del govern de la República.

La matinada del diumenge 19 de juliol de 1936, la majoria de les forces militars ubicades a Barcelona sortiren al carrer per ocupar els llocs neuràlgics de la ciutat. Immediatament es dispararen tots els dispositius d'alarma de la Comissaria d'Ordre Públic i del Comitè de Defensa de partits i sindicats, en particular el de la Confederació Nacional del Treball - Federació Anarquista Ibèrica

* Catedràtic d'Història Contemporània de la UAB

L'autoritat del Govern de la Generalitat s'esquerdà a causa de la rebel·lió militar i feixista del 19 de juliol de 1936

(CNT-FAI). L'acció del Cos de Seguretat i d'Assalt fou coordinada amb la de les Esquadres de Catalunya i les forces populars, mentre s'hi afegia l'aviació militar del Prat i la Guàrdia Civil. En poc temps Barcelona es convertí en camp de batalla entre les forces republicanes i l'exèrcit rebel que disposà del suport d'uns 400 civils carlins, falangistes i de Renovación Española. El fracàs de la insurrecció comportà també la ràpida submissió de les forces militars insurgents a Girona, Lleida, Mataró i Figueres. A Tarragona, Manresa i la Seu d'Urgell, els militars es van mantenir fidels a la República. De totes maneres, les forces militars i feixistes consolidaren posicions al sud i al nord de l'Estat espanyol i començà la guerra.

L'autoritat del Govern de la Generalitat s'esquerdà a causa de la rebel·lió militar i feixista, de la manca de recursos institucionals i de la gran mobilització de les forces populars i obreres que, amb l'acció conjunta amb les forces d'ordre públic, comportà la necessitat de buscar un pacte entre el Govern de la Generalitat d'Esquerra i les organitzacions obreres, que es materialitzà amb la formació del Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA) –o Comitè de Milícies Ciutadanes– el 21 de juliol, que assumí funcions de Defensa. Aixecà les primeres columnes de milicians voluntaris organitzats entorn dels diversos partits i sindicats que, en pocs dies, es desplegaron pel front d'Aragó. El president Lluís Companys (1882-1940) i el Govern català, conscients que les funcions de Defensa, juntament amb les de Finances, eren fonamentals en

aquelles circumstàncies, introduïren en els decrets que legitimitzaven les Milícies Ciutadanes de Catalunya i el CCMA, a més de la representació de totes les organitzacions obreres i antifeixistes, el nomenament d'un cap militar de Milícies, Enric Pérez Farràs (1884-1949), i la presència de dos delegats institucionals, un nomenat pel conseller de Governació i un altre pel Comissari d'Ordre Públic, Josep Tarradellas (1899-1988), i Enrique Justo Luengo, que funcionà fins a la formació del govern d'unitat d'octubre de 1936, amb Tarradellas de conseller primer.

Per tant, no es rigorós afirmar que la Generalitat havia perdut el poder. Potser sí la iniciativa política, tot i que la recuperà immediatament amb l'excepció de part de l'ordre públic. El Govern disposà de totes les forces de Seguretat –de les Esquadres de Catalunya a la Guàrdia Civil–, i les funcions que assumí el CCMA no inclogueren les relacionades amb Finances, en mans del Govern de la Generalitat. De fet, els anarcosindicalistes –involucrats en l'acció immediata– deixaren de banda mecanismes d'Estat, com els financers, perquè no percebien el seu valor estratègic o perquè aquesta acció entrava en contradicció amb els seus principis bàsics. La febre revolucionària, barrejada amb un fort ideari anticapitalista, portà en particular la CNT-FAI a considerar secundari el poder de les institucions financeres. Seduïdes pel principi polític de l'apropiació immediata, la seva acció se centrà en l'expropiació de la propietat immobiliària i en una actitud hostil al clergat i

La manca de recursos institucionals i la gran mobilització popular comporta la cerca d'un acord entre la Generalitat i les organitzacions obreres, que dóna lloc al Comitè Central de Milícies Antifeixistes

a les seves institucions. Es tractà més d'una revolta contra els propietaris i els seus aliats ideològics que d'una revolució. Per la seva part, el Govern de la Generalitat conserva la gestió de les finances, el control de la radiodifusió, les relacions polítiques i econòmiques amb el govern de la República i les referències internacionals, entre altres. Així mateix, el president Companys atorgà als comissaris de la Generalitat a Lleida, Girona i Tarragona la presidència dels comitès antifeixistes en aquests territoris. D'aquesta manera intervingué en aquests comitès –formats pels diversos partits i sindicats– amb homes d'Esquerra i de confiança del president.

Amb alts i baixos, fins a la tardor de 1937, quan s'establiren a Barcelona les institucions de la República, el Govern de la Generalitat assumí un conjunt de competències que desbordaven les competències previstes en l'Estatut d'Autonomia i relatives a Finances, Defensa, Justícia, Seguretat Interior...

Autonomia financera

Entre les primeres mesures assumides pel Govern de la Generalitat cal destacar les de Finances, a causa de la nova i extraordinària situació. En els primers dies hagué d'actuar amb fermesa, perquè durant la setmana de lluita als carrers amb empreses, bancs i caixes tancades sorgí la necessitat de disposar de diners per poder fer front al

pagament dels jornals dels treballadors bàsics per la supervivència de les seves famílies. Així, el dijous 23 de juliol el conseller de Finances, d'acord amb el Govern de la Generalitat, decidí la seva intervenció en la banca privada a Catalunya, i el dissabte 25 obrí els bancs i les caixes de Barcelona de les 8 a les 14 hores i ordenà que les operacions fossin destinades exclusivament al pagament dels jornals dels treballadors sota control rigorós de la Comissaria General de Banca de la Generalitat, per evitar aglomeracions i fuga de capitals. A partir del dilluns les mateixes operacions es realitzaren als bancs i caixes de la resta de Catalunya. Les mateixes normes es feren extensives dos o tres dies després al pagament dels havers dels treballadors que cobraven per mesos i poc després també al pagament de les comissions dels viatjants, representants, corredors, agents comercials i de publicitat. Per acabar, s'establí la forma de pagament, per part dels bancs, dels talons que les empreses d'aigua, llum, força i ferrocarrils posseïssin com a resultat de la recapitació de llurs rebuts de subministrament per tal que poguessin disposar de cabals per al pagament de jornals –7 d'agost.

A partir d'aquell moment i durant els mesos d'agost i setembre s'estengué l'activitat interventora del Govern català tant a la banca privada com a la pública. Fins a la primavera de 1937 es prengueren una sèrie de mesures que ampliaren de forma considerable la capacitat de decisió del Govern de la Generalitat. S'assumiren funcions

No és rigorós afirmar que la Generalitat havia perdut el poder, però potser sí la iniciativa política, tot i que la recuperà immediatament amb l'excepció de part de l'ordre públic

d'intervenció i control sobre la banca privada, les institucions d'estalvi i les companyies d'assegurances que operaven a Catalunya per evitar l'evasió de capitals i canalitzar els recursos cap a les necessitats més imperioses. Es facilitaren crèdits per regularitzar el pagament de salaris, per descomptar lletres comercials i per atendre les necessitats derivades de les col·lectivitzacions agràries, aspectes afectats tots per la situació econòmica. Es dictaren normes per evitar l'atresorament de monedes, de lingots d'or i plata, de divises, de valors estrangers i de bitllets per tal de facilitar la liquiditat bancària i el proveïment de matèries primes. Es flexibilitzà la normativa de les hisendes municipals i s'autoritza als ajuntaments un crèdit extraordinari proporcional al seu pressupost. Per acabar, en la mateixa línia d'atendre les despeses creixents derivades de la guerra –milícies, proveïments a la població urbana, indústries de guerra– i a causa de la caiguda d'ingressos procedents de les cèdules personals i de la contribució territorial i la resistència d'Hisenda de l'Estat i del Banc d'Espanya a les peticions fetes per la Conselleria de Finances, el Govern de la Generalitat acudí de nou als fets consumats. Al final de l'agost assumí –a través de la Conselleria de Finances i els comissaris delegats– el control sobre les sucursals del Banc d'Espanya a Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona, Reus i Tortosa i incorporà al Departament de Finances les delegacions d'Hisenda de l'Estat a Catalunya. Aquesta intervenció finalitza el maig de 1938. Així mateix, la Generalitat assumí funcions

no estatutàries en realitzar l'emissió de moneda de paper divisionari amb l'emissió de bitllets de 2,5, 5 i 10 pts de curs obligatori a Catalunya a partir de setembre de 1936 i fins la seva retirada pel govern de la República, a partir de febrer de 1938.

Aquestes disposicions d'autonomia financera –algunes no estatutàries– juntament amb altres de caràcter polític provocaren un refredament de les relacions entre la Generalitat i el govern de la República. De novembre de 1936 a febrer de 1937 tingueren lloc diversos encontres a València –seu del govern de la República– i a Barcelona entre delegats dels dos governs. No obstant això, en els mateixos dies, el 20 de novembre el conseller de Finances obtenia del Govern català facultats excepcionals per a la reordenació i unificació de la política financera, que constituï la base per als resultats del treball de reordenació econòmica-financera de Catalunya realitzat el gener de 1937 a S'Agaró per una comissió presidida per Tarradellas. Es tractava d'un plec de 58 disposicions –decrets i ordres–, conegut com Els decrets de S'Agaró o Pla Tarradellas, destinat a «unificar la política financera de Catalunya» i dirigit a regular les hisendes municipals i les facultats dels Ajuntaments; regularitzar i fiscalitzar les confiscacions i apropiacions –municipalització de serveis públics–; dictar noves normes administratives i de política monetària per a les entitats bancàries, d'estalvi i d'assegurances, per a la Tresoreria de la Generalitat, per al comerç exterior, per a la creació de nous impostos –als

La febre revolucionària, malgrat ser més una revolta contra els propietaris i els seus aliats ideològics que una revolució, porta l'anarcosindicalisme a considerar que el poder institucional és secundari

negocis, als espectacles i a la radiodifusió—, per a l'adscripció a Presidència dels serveis de radiodifusió... Un ampli programa financer.

Atribucions de defensa

El 14 d'abril de 1931, Francesc Macià (1859-1933) proclamà la República catalana i organitzà un govern provisional amb una Conselleria de Defensa. Després dels acords amb el govern provisional de la República i la restauració de la Generalitat desaparegué l'esmentada Conselleria en el nou govern. No obstant això, en els primers dies de la guerra el president Companys es trobà sense atribucions de Defensa, sense forces militars, i sense una trista fàbrica d'armes, i creà de nou una Conselleria de Defensa, que fou suprimida pel govern de la República després dels fets de maig de 1937.

Inicialment es creà una Comissaria de Defensa, que assumí Lluís Prunés (1894-1964) —Esquerra— i que significà el primer pas per a la constitució de la Conselleria o Departament de Defensa, que sorgí, com a tal, onze dies després amb el nou govern. El Departament fou dirigit pel coronel Felip Díaz Sandino (1891-1960) fins a la seva substitució —final de desembre de 1936— pel cenetista Francesc Isgleas (1880-1977), que es mantingué fins a la dissolució de la Conselleria pel govern de la República, després dels Fets de Maig de 1937.

Entre les accions del conseller de Defensa, Díaz Sandino, cal citar l'organització d'una expedició de tres mil voluntaris d'Estat Català, del Partit Socialista d'Unificat de Catalunya (PSUC) i anarquistes per recuperar les Illes Balears que, tret de la de Menorca, havien quedat en poder dels insurgents. L'expedició, dirigida pel capità Alberto Bayo (1892-1971), ocupà Cabrera i Eivissa i malgrat desembarcar a Mallorca, la resistència rebel i l'arribada de l'aviació italiana forçaren el retorn dels expedicionaris a Barcelona al cap d'un mes.

Mentrestant, Joan Garcia Oliver (1901-1980) (CNT-FAI) organitzà a partir del CCMA diverses escoles militars. Una per a comandaments a Barcelona, servida per militars professionals; una de transmissions militars a Sant Cugat del Vallès, i una de pilots al Prat de Llobregat. Al mateix temps, constituïda la Conselleria de Defensa, es desenvolupà tot un programa de guerra. La mateixa Conselleria es constituí en Estat Major Militar amb una secretaria d'organització i personal sota la direcció de Vicenç Guarnier (1893-1981). Organitzà fortificacions a segona línia, muntà la defensa de costes amb velles peces d'artilleria i improvisà la defensa antiaèria tot i que sense el material adequat.

El declivi de l'eufòria inicial, la consciència de trobar-se enfrontats amb unitats militars disciplinades —que gaudien d'ajut humà i material de l'Alemanya nazi i de la Itàlia feixista— i la perspectiva d'una guerra dura i llarga, estimulà la configuració del potencial humà i industrial català d'acord amb l'estructura militar clàssica. Feien falta grans unitats militars

Fins a la tardor de 1937 el Govern de la Generalitat assumeix un conjunt de competències que desbordaven les previstes en l'Estatut –finances, defensa, justícia, seguretat interior...

preparades, disciplinades i ben avituallades. Per tant, l'estructura de les forces voluntàries milicianes no servia i calia disposar d'un sector industrial dirigit a subministrar de material bèl·lic els fronts de guerra. A partir de la constitució del govern de setembre –amb un Consell Permanent de Guerra format pels consellers Tarradellas, Díaz Sandino, Joan Porqueras Fàbregas (1893-1966), Joan Comorera (1894-1958) i Andreu Nin (1892-1937)– i la dissolució del CCMA, la Conselleria de Defensa prengué tota l'autoritat política i tècnica. Reconstruí un sistema clàssic de reclutament i establí una targeta individual per a tots els homes en edat militar –de 20 a 40 anys– i organitzà un Servei Secret d'Informació. Aixecà les llesves de 1935 i de 1934, i progressivament la mobilització militar es consolidà amb la crida de successives llesves fins arribar al gener de 1939, en què es mobilitzaren les de 1940 i 1941 –integrada per 30.000 joves nascuts el 1920 i el 1921, coneguda com la del biberó. No obstant això, des de maig de 1937 i des de l'arribada del govern de la República a Barcelona, el Govern de la Generalitat havia deixat de tenir atribucions en Defensa.

Justícia i dret

La insurrecció militar i les característiques de la resistència transformaren de forma profunda l'administració de justícia a la rereguarda catalana. Vençuda la insurrecció, alguns advocats adherits a la CNT, dirigits per Eduardo Barriobe-

ro (1875-1939), ocuparen el Palau de Justícia de Barcelona i organitzaren una Oficina Jurídica, que es multiplicà i generalitzà el desprestigi de les institucions judicials republicanes en convertir el suborn i l'extorsió en norma del seu funcionament quotidià, fins que el conseller de Justícia Andreu Nin n'ordenà la dissolució i inventari –novembre de 1936–, amb una operació de neteja absolutament necessària per a la credibilitat del règim republicà català.

Fins a la creació dels Tribunals Populars –octubre de 1936–, l'únic organisme competent per jutjar els delictes originats per la insurrecció militar foren els Jurats Populars que, creats al final de l'agost en el marc de les Audiències Provincials de Catalunya, es regien pel codi de justícia militar i es limitaren a jutjar les causes per rebel·lió militar dels caps i oficials que s'alçaren en armes el 19 de juliol. Els Tribunals Populars foren creats pel consell de la Generalitat a mitjan octubre de 1936 i tipificaren les noves figures delictives sorgides arran del cop d'estat feixista i de la guerra, o sia, les relacionades directament o indirectament amb l'acció militar i les denominades contrarevolucionàries: la rebel·lió armada; les relacions amb països estrangers amb fins contrarevolucionaris; l'espionatge; el sabotatge econòmic; el terrorisme; l'agitació i propaganda antirepublicana; el derrotisme i la falsa denúncia.

Es crearen quatre tribunals a Barcelona i un a cadascuna de les ciutats de Girona, Lleida i Tarragona. La seva composició obeïa a la representació de totes les forces polítiques i sindicals antifeixistes i s'establiren una sèrie

En política financera la Generalitat augmenta de forma considerable la seva capacitat de decisió: controla les sucursals del Banc d'Espanya i les delegacions d'Hisenda, emet moneda...

de condicions: 1) per ser vocal, estar proposat per un partit polític o sindicat; 2) per ser president, ser llicenciat en Dret i designat pel conseller, i 3) per ser fiscal, no es necessitava ser lletrat, però sí ser designat pel conseller. No obstant això, els militars insurgents eren destinats al Jurat Popular, que continuà funcionant després de la creació dels Tribunals Populars, amb el nom de Tribunal Popular Especial.

El Departament de Justícia també proposà que el Govern de la Generalitat s'atorgués la facultat d'indult, reservada exclusivament al president de la República. El 8 d'octubre, el president Companys i Nin comunicaren que el Govern català havia aprovat el primer indult per càrrecs relacionats amb els fets de juliol a favor del tinent Carmelo Espeleta, condemnat a mort pel Jurat Popular de Barcelona, tres dies abans. De fet, amb aquest acte, de fet no constitucional, Catalunya conqueria una nova àrea d'autogovern.

Per acabar, la Conselleria de Justícia promogué diverses accions no establertes entre les atribucions de la Generalitat. Entre aquestes n'hi havia algunes de referides a normes reguladores de la vida civil que podríem establir en tres aspectes. Primer, una nova ordenació de les relacions conjugals, i si el divorci ja havia estat aprovat quatre anys abans el conseller Nin simplificà i agilitzà l'acte legal del matrimoni. Així, els matrimonis celebrats en zona republicana davant organismes responsables de partits polítics i organitzacions sindicals i autoritzats per caps de

columna o comandaments de l'exèrcit en el front, passaven a produir tots els efectes civils respecte a les persones i al patrimoni dels cònjuges i els seus descendents. Segon, declarar per decret de 13 de novembre de 1936 la majoria d'edat legal als 18 anys. Tercer, normalitzar i facilitar l'adopció de menors que s'havia de realitzar en el Jutjat Popular Local del domicili de l'adoptant i la seva aprovació en el Jutjat de Primera Instància a través d'uns tràmits que no podien durar més de 8 dies.

Per acabar, entre altres mesures, s'acordà que els registres de la propietat passessin a dependre del Departament de Justícia i la documentació anterior al segle XIX, als arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat.

Després dels Fets de Maig i sobretot a partir de la instal·lació del govern de la República a Barcelona, aquest creà tota una nova estructura de Tribunals de Justícia al marge del Govern de la Generalitat, que comportà la progressiva desaparició de les àrees d'autonomia conquerides per la Generalitat.

Indústries de guerra, col·lectivititzacions i proveïments

Les pertorbacions de la producció conseqüència de l'inici de la guerra civil significaren que l'agost de 1936 s'arribés al punt més baix de l'activitat industrial a Catalunya. La progressiva manca d'avituallament i de primeres ma-

Les noves disposicions d'autonomia financera juntament amb altres de caràcter polític provocaren un refredament de les relacions entre la Generalitat i el govern de la República

tèries i la pèrdua de mercats, reduïren la producció fins a cotes inferiors a les de gener de 1936, amb una cresta el novembre de 1936 i una altra el febrer de 1937 a causa de la reconversió de l'economia catalana en una economia de guerra. Tot plegat comportà un increment dels preus i el consegüent encariment de les subsistències a partir de març de 1937. Les dificultats augmentaren entre octubre de 1937 i març de 1938 a causa del desfavorable curs de la guerra i de la caiguda en mans dels rebels de les indústries del nord de l'Estat espanyol. Per acabar, a partir d'abril de 1938 es produí una baixa general de la producció industrial, perquè Catalunya s'havia convertit en l'escenari fonamental de la guerra.

Les indústries de guerra

Les fàbriques militars estaven situades a Toledo, Trubia, Oviedo, Sevilla. Unes ciutats que des dels primers moments de la guerra, o en poc temps, caigueren sota control dels rebels, i en canvi Catalunya, que havia de cobrir el front de l'Aragó, no disposava de cap indústria de guerra. El procés polític que seguiren aquestes indústries fou molt similar al de les funcions de Defensa. De la inexistència a l'inici de la guerra a la seva creació i consolidació durant el primer any, i a l'assumpció o progressiva apropiació per part del govern de la República a partir de la tardor de 1937.

Els seus inicis foren improvisats, com totes les mesures que es prengueren en els primers dies. A primers d'agost

la Generalitat es reservà, juntament amb les qüestions de Finances, les atribucions sobre les indústries de guerra. Els primers dies d'agost creà la Comissió d'Indústries de Guerra (CIG), formada per una representació de les conselleries de Defensa, Economia, Finances i Governació, i sota la successiva presidència del conseller d'Economia i del primer conseller, Tarradellas en ambdós casos, i l'assessorament del coronel Ricard Jiménez de la Veraza, tècnic militar procedent de les fàbriques d'Oviedo.

La CIG assumí el control de les fàbriques catalanes de materials estrategicomilitars i susceptibles de reconversió en indústries de guerra –Cros, Maquinista Terrestre i Marítima, Electroquímica de Flix, Fabrica de Colorants i Explosius, Elizalde, Pirelli, Hispano-Suissa, Rivièr... La Generalitat les agrupà en tres sectors, el siderometal·lúrgic –armament, munició...–, el químic –explosius, detonadors...– i el d'aviació. Així mateix, es reservà el dret de confiscació, intervenció o ocupació d'aquestes fàbriques i assumí el monopoli de la seva producció. S'aprofità la producció no exclusivament militar d'algunes empreses, se'n crearen de noves i s'utilitzaren empreses auxiliars, com les tèxtils.

D'aquesta manera s'edificà i s'estengué per tot Catalunya una indústria de guerra que comportà grans esforços polítics, financers i humans. Hagué de realitzar un gran esforç financer amb la importació d'equips de maquinària de França, concentrant petits tallers metal·lúrgics, mitjançant la multiplicació de crèdits de la Hisenda catalana a causa de l'escassetat de divises. Per acabar, l'esforç humà no

Enfrontar-se a unitats militars disciplinades i la perspectiva d'una guerra llarga provoquen la substitució del CCMA per una Conselleria de Defensa, que aglutina tota l'autoritat política i tècnica

fou menor perquè s'hagué de reconvertir un gran nombre d'obriers i tècnics i en algunes fàbriques es treballaren 9 i 10 hores diàries sense retribució complementària.

El resultat d'aquest esforç és significatiu si advertim –com diu Josep Maria Bricall¹– que, del no-res de juliol de 1936, dos mesos després la CIG controlava 24 empreses, i l'octubre de 1937, unes 500 amb 50.000 obrers més els 30.000 d'empreses auxiliars, i s'arribà a la producció de material de guerra inèdit a l'Estat espanyol, com bombes antitancs, llançagranades, trens d'aterratge o recanvis de motors d'aviació. El creixement de les indústries de guerra a Catalunya fou un nou motiu de polèmica amb el govern de la República que, a partir de juny de 1937, estengué la seva política d'intervenció també en aquest sector, i l'agost de 1938 en disposà l'expropiació, cosa que va causar la dimissió del ministre català Jaume Aiguader (1882-1943) i la del basc Manuel de Irujo (1891-1981).

Les col·lectivitzacions

La primera fase de la col·lectivització –de juliol a novembre de 1936–, fou caracteritzada per l'espontaneïtat, la desorganització i la multiplicitat de comitès, i es matingué fins al decret que les regularitzà –24 d'octubre de 1936. A través d'un equilibri fràgil i complex entre les organitzacions obreres i la Generalitat s'establiren diversos mo-

dels d'actuació en les empreses industrials: 1) empreses col·lectivitzades –en què el poder econòmic residia en els treballadors– que consistien en unitats autogestionades dirigides a través d'una assemblea d'obriers que elegia un comitè d'empresa que, al seu torn, nomenava el director; 2) empreses privades controlades, amb la coexistència del propietari o director i d'un comitè obrer de control amb àmplies competències per fer intervenir els treballadors en les decisions i la direcció de l'empresa; 3) empreses nacionalitzades sota control del CIG; 4) empreses municipalitzades, sobretot en el sector de serveis públics, i 5) agrupacions o concentració d'empreses amb la intenció de crear unes macrounitats col·lectivitzades. D'altra banda, les discutides col·lectivitzacions agrícoles es desenvoluparen sobretot en terres aragoneses, a les comarques de Ponent –Baix Cinca, Llitera, Segrià, Noguera– i a les tarragonines del sud i de l'oest –Terra Alta, Ribera.

Els proveïments

El tema dels proveïments fou complexa sobretot a les zones urbanes, i la necessitat d'articles de primera necessitat i de consum augmentà a mesura que Catalunya anà aixoplugant un nombre creixent de refugiats provinents de zones espanyoles ocupades pels rebels. D'alguns productes com la llet se'n pogué disposar gràcies a la tramesa de llet condensada i en pols realitzada per la solidaritat internacional i a les compres massives fetes per personalitats com Pablo Ruiz Picasso (1881-1973) o Pau Casals (1876-1973). La distri-

¹ BRICALL, J. M. *Política econòmica de la Generalitat (1936-1939)*. 2 vols. Edicions 62. Barcelona, 1970-1971.

De la mà d'Andreu Nin, la Generalitat impulsa una operació de neteja del sistema judicial absolutament necessària per a la credibilitat del règim republicà

bució dels proveïments fou causa permanent de discòrdia entre els diferents partits i sindicats. Amb la dissolució del CCMA i la creació de la Conselleria de Proveïments, s'intentà controlar l'avitallament de queviures i articles de primera necessitat al front i a la rereguarda. S'establí una xarxa de consells provincials, comarcals i locals per tot Catalunya i una targeta de racionament a Barcelona que fou implantada el febrer de 1937 i s'estengué progressivament a d'altres poblacions. Les discrepàncies entre partits i sindicats –en particular entre la CNT i el PSUC– arribaren a un punt culminant al final de 1936, quan, a més, es produí la crisi de govern amb la separació del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). Des d'aleshores i fins a la seva dissolució pel govern de la República el gener de 1938, la Conselleria –en mans del PSUC– propugnava traspassar als Ajuntaments les funcions dels consells provincials i locals, que foren suprimits; municipalitzar els mercats centrals de Barcelona; impulsar la reglamentació i les cooperatives de distribució; reduir el poder dels sindicats, deixant la distribució dels aliments a càrrec de comitès del ram de l'alimentació i restablir el mercat lliure per tot Catalunya.

Ensenyament i cultura

Vuit dies després de la insurrecció a Barcelona tenia lloc la creació del Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU), amb la finalitat d'organitzar el nou règim docent

**La Conselleria de Justícia també
promogué accions no previstes a l'Estatut:
indult, nova ordenació de les relacions
conjugals, majoria d'edat als 18 anys,
normativització de les adopcions...**

que havia de substituir l'escola confessional, assegurar «els principis de racionalistes del treball» i coordinar els serveis d'ensenyament de l'estat, de l'Ajuntament de Barcelona i de la Generalitat. El CENU, presidit pel conseller de Cultura, estava constituït per representants dels Sindicats de l'Ensenyança –CNT i UGT– i la Generalitat de Catalunya. L'ensenyament primari es reprenia el primer d'octubre, s'augmentà el sou dels mestres –desembre de 1936– i d'octubre a desembre es promocionà l'obtenció del certificat de català per als mestres, per tal de poder disposar d'un ensenyament plenament en català. En canvi, la represa de l'ensenyament secundari fou més complexa i a l'espera de normes del CENU se suprimiren els llibres de text, i el desenvolupament de les classes es basà en l'escola activa, les conferències, visites culturals i excursions. Es crearen centres diversos com l'Institut Escola de Sabadell i l'Institut d'Educació Física i Esports. Es reorganitzaren els centres d'ensenyament tècnic i professional com l'Escola d'Arts i Oficis Artístics i de Belles Arts de Barcelona, l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània, l'Escola d'Estudis Mercantils de Tortosa i l'Institut de Ciències Econòmiques de Catalunya. Així mateix, es dedicà especial atenció a les escoles d'ensenyament agrícola com l'Escola Mitjana d'Agricultura de les Comarques d'Urgell, Segrià i La Noguera als ensenyaments de l'Escola de Caldes de Montbui.

Per acabar, la Universitat Autònoma de Barcelona a mitjan novembre de 1936 encara no havia recuperat el

seu funcionament normal. Professors i alumnes estaven afectats per la mobilització; no obstant això es buscaren activitats i cursets que fossin útils per a la nova situació. S'utilitzaren els serveis que la Facultat de Medicina podia prestar als serveis sanitaris del front i de la rereguarda; s'utilitzaren els laboratoris de Ciències i Enginyeria i l'ajut de les Facultats de Lletres i Dret per la propaganda... Així mateix, s'organitzen cursos i conferències per a l'Escola Popular de Guerra.

Quant al món cultural es prengueren mesures de protecció per a la salvaguarda de les obres d'art del Museu d'Art de Catalunya, a Barcelona, i la Generalitat decidí traslladar a les Drassanes el Museu Marítim de l'antiga Escola Nàutica de Barcelona. A Tarragona, es realitzaren obres de conservació de l'Arc de Barà; la casa Gaset fou declarada Museu Vuitcentista de Tarragona; la Rectoria de la Catedral fou destinada a Residència dels Serveis de Monuments i Museus, i la Torre de les Muralles i la pedrera romana del Mèdol passaren a formar part del Patrimoni de Catalunya.

També tingué lloc la instal·lació definitiva de la Biblioteca de Catalunya a l'antic Hospital de la Santa Creu. Es convertiren les biblioteques d'entitats diverses en biblioteques públiques. Es reorganitzà la Institució del Teatre de la Generalitat i es creà un Comitè d'Edicions Catalanes que mantingué relacions amb l'Associació d'Escriptors Catalans, que presentà un projecte d'edicions de propaganda de guerra, i disposava d'escriptors que podien fer funcions de traductor i d'interpret.

Davant la concentració de les indústries bèl·liques en territori rebel, la Generalitat creà la Comissió d'Indústries de Guerra per reconvertir el sector industrial del país per fer front al conflicte

Catalunya perd l'autonomia i la llibertat durant 40 anys

Perduda la batalla de l'Ebre, des de Nadal de 1938 i durant el gener, l'avanç de les tropes rebels i feixistes pel sud i per l'oest comportà l'ocupació total de Catalunya el febrer de 1939, i significà la desaparició completa de la democràcia, de la llibertat civil i de qualsevol plantejament autonomista o federal durant quaranta anys. A més dels assassinats sense judici, tingué lloc l'exili més important de la història de l'Estat espanyol. Quasi quatre centes mil persones traspassaren la frontera francesa entre soldats i civils, catalans i refugiats, homes i dones, vells i criatures.

Els exiliats els recorda Joan Oliver –Pere Quart– (1899-1986) a «Corrandes d'exili»:

«Una nit de lluna plena
tramuntàrem la carena,
lentament, sense dir re...
Si la lluna feia el ple,
també el féu la nostra pena.

[...]

Avui en terres de França
i demà més lluny potser,
no em moriré d'enyorança
ans d'enyorança viuré»

I els assassinats i empresonats, durant la guerra i després de la guerra, els recorda el val·lisoletà Jorge Guillén (1893-1984) en el poema «Potencia de Pérez»:

*«Hay ya tantos cadáveres
Sepultos o insepultos,
Casi vivientes en concentraciones
Mortales,
Hay tanto encarcelado y humillado
Bajo amontonamientos de injusticia,
Hay tanta patria reformada en tumba
Que puede proclamarse la paz.
Culminó la Cruzada. ¡Viva el Jefe!»* |

+ INFO

Llibres

ARIAS VELASCO, J. *La Hacienda de la Generalidad, 1931-1938.* Ariel. Barcelona, 1977

BONAMUSA, F. (Dir.). *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939.* Volum I. Presidència de la Generalitat, Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2007.

BONAMUSA, F. *Política i finances republicanes (1931-1939).* *Lluís Mestres i Capdevila. Comissari conseller a Tarragona (1936-37).* *Director general de Finances de la Generalitat de Catalunya (1937-39).* El Mèdol. Tarragona, 1997.

BONAMUSA, F. «Economia, Finances i Col·lectivititzacions industrials» Volum II, pàgines 54-84. **SOLÉ SABATÉ J. M.** i **VILLARROYA J.**, *La Guerra civil a Catalunya (1936-1939).* Edicions 62. Barcelona, 2004 i 2005.

BONAMUSA, F. *Andreu Nin y el movimiento comunista en España, 1930-1937.* Anagrama. Barcelona, 1977.

BOSCH i GIMPERA, P. *Memòries.* Edicions 62. Barcelona, 1980.

BRICALL, J. M. *Política econòmica de la Generalitat (1936-1939).* 2 vols. Edicions 62. Barcelona, 1970-1971.

COROMINES, P. *Diaris i records.* Volum III «La República i la Guerra civil». Curial, Barcelona, 1975.

LUSA, G. (Ed.). *La Escuela de Ingenieros en Guerra (1936-1938). Documentos de la Escuela de Ingenieros Industriales de Barcelona 17.* Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Barcelona. UPC, 2007.

MADARIAGA FERNÁNDEZ, F. J. *Las industrias de guerra de Cataluña durante la guerra civil.* URV. Tarragona, 2003. [Tesi doctoral]

PÉREZ BARÓ, A. *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya (1936-1939).* Ariel. Barcelona, 1970.

PI i SUNYER, C. *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán.* Editorial Oasis, S.A.. México, 1975.

TARRADELLAS, J. *La indústria de guerra a Catalunya (1936-1939).* Pagès editors, Lleida, 2007.

XARXA

El mono que llevamos dentro

Frans de Waal

Tusquets. Barcelona, 2007

Ferran Requejo | ferran.requejo@upf.edu

Catedràtic de Ciència Política de la UPF

En els darrers anys, els estudis de genètica, de primatologia, de paleontologia i d'etiologia han renovat el tema clàssic de les diferències i punts comuns que hi ha entre l'espècie humana i el «món animal».

El llibre seleccionat, escrit per un dels principals investigadors en primatologia, aporta, juntament amb *Primates y filósofos*¹, un seguit de reflexions que resulten fascinants per a tots aquells que estiguin interessats en la ciència i en el comportament humà. Dos àmbits que tenen interès per al món de la política.

Fins fa pocs anys sovint sentíem que els animals actuen per «instint» mentre que els humans ho fem per «racionalitat». Avui sabem que les dues afirmacions són falses. La tradició occidental, començant pels estoics grecs i romans –Zenó (334 aC - 262 aC), Ciceró (106 aC - 43 aC), Sèneca (4 aC - 65)–, passant pel cristianisme i arribant a la Il·lustració laica contemporània, ha impulsat la imatge d'una separació radical entre el món animal i l'humà. Eren vistos com dos universos no tan sols diferents, sinó disjunts, sense pràcticament contacte entre si. Però la realitat no es correspon amb aquesta imatge, sinó que és força més complexa.

Dels dos llibres destacaria tres conclusions: a) la moralitat és anterior a la humanitat; b) els antropoides i els humans som uns éssers «grupals», amb un comportament més sofisticat i pacífic dins el propi grup i un altre de caràcter molt més agressiu i cruel en relació amb altres grups, i c) la base evolutiva de la moralitat es recolza més en les emocions que en la racionalitat. Es tracta de tres afirmacions que contrasten amb plantejaments tradicionals i que presenten derivades morals i polítiques immediates. Vegem-ne deu exemples concrets: 1) en els antropoides es produeixen comportaments d'empatia i de compassió sensibles al sofriment aliè: salvar animals d'altres espècies –ocells–, esperar els que es queden endarrere, proveir d'aliment els individus que no es valen per si mateixos...; 2) es competeix bàsicament per tres coses: recursos, sexe i poder; 3) els ximpanzés estableixen coalicions per decidir les posicions de major rang –no sempre predomina el més fort–, i això comporta avantatges –seguretat, sexe–, però també vides molt més estressades en els mascles de rang superior –nombre d'úlceres, atacs cardíacs...–; 4) la cooperació es més fàcil quan la jerarquia del grup és clara i estable; 5) existeixen mecanismes de resolució «imparcial» de conflictes en ximpanzés i bonobos; 6) també hi ha mecanismes de reconciliació després de les baralles; 7) la xenofòbia respecte a altres grups és general –excepte en els bonobos, una

¹ FRANS DE WAAL. *Primates y filósofos*. Paidós. Barcelona, 2007

**La racionalitat no és més important que
les emocions envers els dilemes morals.
Tenim més habilitats cognoscitives
i morals però continuem sent animals
competitius, cooperatius i emocionals**

espècie més tolerant, amb domini de les femelles i amb pràctiques sexuals no dirigides només a la procreació sinó a les aliances, a la disminució de tensions i a la resolució de conflictes—; 8) la reciprocitat i el ressentiment són universals en el comportament antroipoide, així com el càstig als individus que no cooperen; 9) ximpanzés i bonobos mostren comportaments basats en l'equitat per dirimir allò que és acceptable o no ho és, i 10) l'aprenentatge i l'experiència resulten fonamentals en el comportament antroipoide —els mateixos individus actuen de manera distinta en grups o circumstàncies diferents.

Tot això ens resulta bastant conegut. La neurociència ens diu que quan els humans afrontem dilemes morals, les zones del cervell que s'activen són àrees emocionals antigues en termes evolutius. El *hardware* cerebral dels humans és un producte de l'evolució. I els antropoides són els nostres cosins propers. Són intel·ligents i mostren alhora relacions socials competitives i cooperatives complexes. Els humans tenim més habilitats cognoscitives i morals, però continuem sent animals competitius, cooperatius i emocionals com ells.

Passant a un pla polític, les versions antropològiques de Thomas Hobbes (1588-1679) i de Immanuel Kant (1724-1804) resulten avui massa simples. Sembla que no som tan egoistes ni tan racionals com alguns economistes mantenen, però no sembla que la racionalitat sigui

més important que les emocions en les nostres respostes als dilemes morals a què ens enfrontem, com ja van intuir David Hume (1711-1776) i Adam Smith (1723-1790).

La racionalitat a través del llenguatge és allò que més ens «distingeix» com a espècie, però no és el que més ens «constitueix» com a individus. Alguns hi afegiran «i així ens va». Però sense les emocions, els «millors» comportaments de la nostra espècie, com l'empatia amb el sofriment aliè i la solidaritat, o decisions «civilitzades» sobre els drets humans o sobre drets dels animals, serien menys probables. A través de la racionalitat podem ser capaços alhora del millor i del pitjor en els nostres comportaments pràctics, especialment vers individus de grups diferents al «nostre». Resulta «racional» intentar entendre d'on venim com un ingredient fonamental per saber per què ens comportem com ho fem i per desfer les imatges esbiaixades i empobrides de caràcter racionalista d'uns *homo sapiens* capaços de compondre simfonies, d'elaborar sofisticades teories científiques i filosòfiques, i de continuar matant-se entre si. |

Over to you, Mr. Brown

Anthony Giddens

Polity Press. Cambridge, 2007

Muriel Casals | muriel.casals@uab.cat

Professora d'Economia de la UAB

Observar la reflexió que es fa al voltant del Partit Laborista britànic (Labour Party) és interessant quan ens interroguem sobre com voldríem que fos un programa socialdemòcrata per a Catalunya.

La lectura de dos dels molts llibres que s'han publicat entre el final del mandat de Tony Blair i l'arribada de Gordon Brown al capdavant del govern britànic és especialment suggeridor. D'una banda, el sociòleg Antony Giddens fa una aportació en forma de consells al nou primer ministre i, d'altra banda, Larry Elliot i Dan Atkinson, dos periodistes especialitzats en temes econòmics, donen a *Fantasy Island. Waking up to the Incredible Economic, Political and Social Illusions of the Blair Legacy*¹ una visió crítica del que han estat els anys del govern del New Labour –Nou Laborisme.

En tots dos casos es tracta de llibres escrits des de la simpatia cap al Partit Laborista i els plantejaments de la política d'esquerres. Hi trobem dues visions bastant diferents del que ha estat i del que representa el programa del nou laborisme, de manera que llegir-los un al costat

de l'altre és en bona manera un exercici complementari. En tot cas, arribem al convenciment optimista que tant a l'interior com al voltant del Partit Laborista el debat intel·lectual és viu, i ens adonem que es tracta d'un partit amb una gran capacitat per transformar-se.

Tant Giddens com Elliot i Atkinson fan referències constants als canvis que també està mostrant el Partit Conservador –Conservative and Unionist Party– i parlen de David Cameron, el jove líder tory, com un rival que no es pot menystenir; és evident que això estimula la intel·ligència dels partidaris del laborisme. Al mateix temps tots dos fan un repàs als canvis profunds que viu la societat britànica.

Giddens diu explícitament que els conservadors de Cameron són un repte per a Brown i remarca que aquest no té l'atractiu personal que Blair tenia quan va arribar al poder, cosa que li exigeix basar el seu èxit amb propostes ben fonamentades. Els molts consells que el professor dóna al polític es poden resumir en una expressió prou coneguda: «no t'apartis del centre».

Ara bé, cal preguntar-se qui defineix el centre, i Giddens ens diu que això no ho fan els partits sinó els ciutadans. Per tant, el seu consell no consisteix en la idea simplista que el polític busqui quin és el centre per situar-s'hi. L'observació de la realitat indica que el pensament de la majoria social s'ha desplaçat cap a l'esquerra, com ho demostren moltes de les declaracions del líder conser-

¹ ATKINSON, D. i ELLIOT, L. *Fantasy Island. Waking up to the Incredible Economic, Political and Social Illusions of the Blair Legacy*. Constable and Robinson Ltd. Londres, 2007.

**Tant a l'interior com al voltant
del Partit Laborista el debat
intel·lectual és viu, element que
afavoreix que sigui un partit amb
una gran capacitat per transformar-se**

vador que es defineix clarament a favor de la despesa en l'NHS –el sistema nacional de salut que absorbeix al voltant del 10% del PIB– i en l'escola pública.

Avui el centre està més a prop del que tradicionalment consideràvem que era l'esquerra i, en gran part, aquest desplaçament és una conseqüència de la tasca que ha fet, i que ha de continuar fent, el Partit Laborista. Aquest desplaçament del centre cap a l'esquerra s'ha fet alhora que hi han hagut unes transformacions radicals en la manera d'utilitzar la despesa pública; els darrers anys una gran part dels diners que s'han destinat a la construcció de nous hospitals i a la renovació dels antics ha estat sota un esquema de col·laboració entre iniciativa pública i privada. En la mateixa línia, existeixen escoles públiques que reben patrocini privat, és a dir, que la política de benestar funciona sota unes fórmules que han convençut els conservadors.

Però és en l'aspecte econòmic que Elliot i Atkinson són especialment crítics. Els dos autors, relacionats amb el diari d'orientació socialista *The Guardian*, estan convençuts que els èxits econòmics de l'etapa Blair-Brown es basen en una il·lusió; afirmen que les bones xifres macroeconòmiques no corresponen a una millora real de la situació de l'economia britànica. El seu argument principal és que els ciutadans britànics han viscut en una fantasia basada en els avantatges que el comerç internacional ha proporcionat a una economia que importa una gran part dels béns que consumeix.

El fet que aquests béns siguin més i més barats fa viure els consumidors en la il·lusió de ser rics, però no està clar que passarà quan el país s'adoni que ha desmuntat les bases que garanteixen un bon funcionament a llarg termini. Aquesta disponibilitat de béns i serveis relativament barats, a vegades quasi o del tot gratuïts –telèfon per internet, diaris al metro...– en molts casos és responsable del dèficit a la balança comercial i en altres casos depèn de la immigració de treballadors que viuen amb uns ingressos molt baixos. Ha permès mantenir uns ritmes elevats de consum fins a capes no especialment riques d'una societat que tendeix perillosament a la polarització de les rendes dels seus ciutadans.

Segurament, en part pel temor sobre què passarà quan acabi la il·lusió i en part per voluntat de viure en la realitat, no és estrany que Giddens en les seves conclusions faci una crida a la recuperació d'uns valors que, encara que no ho diu explícitament, formen part de la millor tradició britànica: la llibertat i la frugalitat. |

Pa negre

Emili Teixidor

Editorial Columna. Barcelona, 2003

Salah Jamal | 12573sja@comb.es

Metge i historiador

És habitual i recomanable que un professor dirigeixi l'alumnat cap a la lectura d'una sèrie de llibres o informes amb la finalitat de millorar la comprensió o l'ampliació del coneixement d'una assignatura o d'un tema determinat. Com tots els professors, jo també recomanava als meus alumnes catalans de l'assignatura Diversitat cultural i alimentació, que se centrava en la comprensió i aproximació a la cultura i costums àrabs i musulmans, la lectura d'autors i autores exclusivament arabomusulmans.

Fa dos anys, vaig afegir a la llista de recomanacions un nou llibre que a simple vista resulta estrany als objectius que pretén la nostra assignatura. Es tracta de la magnífica i emotiva novel·la d'Emili Teixidor *Pa negre*, la qual, a través dels periples d'una colla de nens d'una família pagesa, se'ns endu magistralment a la profunditat d'Osona de la postguerra civil.

Quins motius o utilitats veig en aquest llibre per recomanar-lo als estudiants? Què té a veure la Plana de Vic amb l'assignatura dedicada a l'estudi dels costums i tradicions alimentàries del món àrab? El cert és que quan vaig llegir aquesta novel·la, des de la primera línia fins a la impactant última plana, em vaig adonar de la proximi-

tat i la semblança, malgrat la distància geogràfica, entre els grups humans. La relació humana, el costumisme i els dramàtics successos narrats a la novel·la podrien haver succeït a la meva Palestina natal o a qualsevol país àrab de la riba sud de la Mediterrània. De vegades és impossible, o aconseguit amb fòrceps, fer entendre als alumnes els nostres costums amb la lectura de llibres procedents de fonts àrabs, quan és més fàcil recórrer també a fonts més properes i més familiars.

A banda de la narració sobre la tensió política, la guerra civil i la posterior repressió franquista —que en realitat no em sorprenia gens ni mica, ja que aquestes injustícies es cometien i encara es cometien arreu, amb la mateixa barbaritat i, sovint, amb impunitat—, Teixidor ens reproduïx a través de tots els personatges de la novel·la, sobretot l'àvia Mercè i el personatge narrador, un seguit d'hàbits populars provinents del costumari català i que no es distingeixen gaire dels nostres. Ho dic i, sense passar-se, si m'haguessin dit que els protagonistes del llibre, en comptes de l'àvia Mercè i la mainada vigatana, eren la meva àvia i la meva penya que sovint corriem al voltant de les nostres pruneres i figueres, no m'hagués costat cap esforç creure-m'ho.

L'àvia Mercè, com la meva, «des del seu racó de l'escó, remugava sense aixecar la veu», feia servir un parlar de soca-rel que no deixa d'ésser insòlit. Nosaltres els germans reïem molt del parlar arcaic de la nostra sitty —iaia.

**La relació humana, el costumisme
i els dramàtics successos narrats
a la novel·la podrien haver succeït a la
meua Palestina natal o a qualsevol país
àrab de la riba sud de la Mediterrània**

El protagonista del llibre, sovint, ens explica com l'àvia Mercè anomenava les coses: «L'àvia Mercè en deia... la quitxalla, ganàpia, la flaire...».

El que encara és més sorprenent i em deixa encantat és l'existència d'una semblança en un seguit de costums i hàbits. N'hi ha molts, moltíssims, que ens fan propers: l'enterrament d'infants «sense grans dols perquè se n'anaven de dret al cel»; quan la gent robava per necessitat mai no deien robar sinó «se n'enduen» o «es fiquen al cabàs»; aquell interrogatori a què sotmetien els nens per saber si havien assistit a la missa major o no, en què els preguntaven «de quin color era la casulla del celebrant». A nosaltres ens preguntaven sobre el color del turbant de l'imam; «però mai ens havíem fixat en el tros de pa negre que deia l'àvia. El que havíem vist tots era que quan algun tros de pa queia a terra, l'àvia s'afanyava a recollir-lo i abans de tornar-lo a la taula o al calaix li feia un petó. I quan recollia les tovalles, després d'un àpat, tant ella com la tia Ció, anaven amb molt de compte per no llançar cap engruna a terra, les recollien totes en un pot i en feien sopes o les barrejaven amb llet al matí –nosaltres amb te–, per esmorzar, per fer suca-mulla». Una escena habitual en el món arabomusulmà; aquella expressió del presoner vigatà «encara ha de néixer el que m'ha de fer acotar el cap», nosaltres també la fem servir amb les mateixes paraules; «En Quirze pare ens va acompanyar fins

al portal, va entrar un moment a la capella però va tornar a sortir de seguida amb l'excusa de fumar», mentre que la majoria dels nostres pares ho feien a la porta de la mesquita; ambdues cultures tenim aquest mateix vituperi envers aquells antics camperols que presumeixen per la seva feina a la ciutat, «es pensaven que així s'espolsaven una mica la terregada de femta que encara portaven a l'esquena»; a pesar de tenir electricitat, «els homes encara portaven el llum d'oli o llum de carbur, que feia una mala olor que ho empudegava tot». Estic veient el meu pare anant a la comuna amb el llum de ganxo de vidre encès i la llum elèctrica del lavabo encesa. Com la gent d'Osona no se'n fiava; «Que Déu hi faci més que nosaltres» i nosaltres diem: que Àl·la...

A la novel·la hi ha infinitat de costums catalans que no són estranys per a altres cultures. Però no vull acabar aquests exemples d'anècdotes sense esmentar aquesta oportuna i quotidiana expressió, que no és solament pròpia d'aquestes dues cultures sinó de quasi totes: la pàtria és la terra on menges. |

El refugi antiaeri de l'estació de la Garriga

Espai museístic

Francesc Xavier Hernández | fherandez@ub.edu
Catedràtic de Didàctica de les Ciències Socials de la UB

El 2004 l'Ajuntament de la Garriga iniciava el projecte de recuperació de la memòria històrica centrat en l'estudi, documentació i difusió del patrimoni de la Guerra Civil (1936-1939) al municipi. Un dels referents patrimonials és el refugi antiaeri de l'estació, construït juntament amb dos refugis civils més el 1938, avui desapareguts.

Un cop fou avaluada la importància i la singularitat d'aquest element defensiu format per extenses galeries excavades en terreny rocallós, l'Ajuntament decidí fer un pas endavant i estudiar-ne les possibilitats d'adequació i de rehabilitació. Poc després i assolits aquests objectius amb tots els requisits de seguretat, el següent pas va consistir a encarregar una primera proposta museogràfica al Taller de Projectes DidPatri de la UB, grup de recerca dedicat a la realització de projectes entorn del patrimoni i la museografia.

Al començament del 2006, el projecte de museïtzació va començar a planificar-se amb un cost econòmic reduït i una intencionalitat clara: socialitzar aquest element patrimonial i proporcionar un seguit d'informacions històriques al possible visitant de manera amena i entenedora sense malmetre'n la seva originalitat.

L'equip del grup DidPatri, format per historiadors, arqueòlegs i pedagogs, va tenir també clar que calia evitar fer un museu a l'interior del refugi, com de fet havia succeït en algunes museïtzacions a l'Estat espanyol, i calia en canvi prendre com a referència les portades a terme entorn d'aquest patrimoni en el context europeu. Es feia necessari, doncs, intentar mostrar el refugi com era en el moment de la seva utilització el 1939 per assolir un major apropament als temps de la guerra i fer reviure i mostrar algunes experiències al seu interior. Com a complement de tot plegat, també comptaria amb un element cabdal: una proposta didàctica completa adaptada per al currículum d'ESO i de Batxillerat, per aprofundir en el treball sobre la guerra amb els escolars.

Així, doncs, i després de mantenir el seu estat original es van implementar tres recursos museogràfics senzills. Primer, un mòdul exterior que conté diverses informacions amb un plànol de situació del refugi, textos i imatges que proporcionen informació entorn de la construcció i del seu ús. Pel que fa al segon recurs, es tracta de la creació de quatre elements d'àudio emplaçats als passadissos. El primer d'aquests quatre elements, situat a l'entrada, permet reviure el bombardeig sofert a la Garriga el gener de 1939, i els tres restants s'esdevenen en diàlegs entre diversos personatges de l'època. Finalment, el darrer recurs se centra en la col·locació d'elements d'attrez-

El manteniment del patrimoni de la Guerra com a símbol no és suficient. Cal anar més enllà, intentant aconseguir que esdevingui un espai de coneixement de la història per a la ciutadania

zo, bàsicament objectes quotidians com recipients, sacs i altres elements per reforçar-ne l'ambientació.

Es feia necessari, doncs, fer viure, sentir les emocions i situacions pròpies de la història, mitjançant els elements d'àudio que ens permeten conèixer el terrible bombardeig d'aquesta vila el dia 29 de gener de 1939 o escoltar les tres converses de personatges de l'època: l'àvia del poble que explica els fets viscuts a la Garriga al seu nét; el diàleg entre dos treballadors garriguencs que construeixen el refugi l'estiu de 1938, o la darrera conversació entre dos soldats de les Brigades Internacionals que ens parlen de la seva situació aquells darrers dies de guerra a Catalunya, entre les ombres projectades a les parets de sauló del refugi antiaeri de l'estació.

El dia 22 de juliol de 2006 s'inaugurava aquest nou equipament, i el refugi antiaeri de l'estació es va convertir en el primer element d'aquest tipus museïtzat a Catalunya. Més endavant l'ajuntament organitzà diverses jornades de portes obertes amb una important assistència de visitants, com en el cas de la diada de Corpus de 2006, en què hi van passar més de 1.000 persones. A més, per al 2008 es preveu la continuació del projecte, que comptarà amb la creació d'un petit audiovisual que mostrarà la història dels bombardeigs feixistes soferts per Catalunya durant el conflicte.

La proposta ha suposat, d'una banda, la dignificació d'un patrimoni maltractat a Catalunya, sense legislació i

víctima sovint de l'especulació del país. D'altra banda, ha suposat el seu aprofitament com a mitjà per conèixer la nostra història més recent. En aquest sentit, la preservació del patrimoni de la Guerra i el seu manteniment com a símbol no són suficients. Cal anar més enllà tot intentant aconseguir que aquest instrument esdevingui un espai de coneixement de la història per a la ciutadania. |

Dates i horaris de visita: el segon dissabte de cada mes de 10 a 14, cada hora en punt. Visites concertades per a grups en horaris flexibles i adaptables a necessitats dels visitants.

Preu: 2,5 € (adults) i 2 € (joves entre 8 i 17 anys i majors de 65 anys).

Més informació: T. 938 605 050. www.lagarriga.cat

Premi d'assaig breu EINES

En base a l'objectiu bàsic d'estimular l'estudi de la realitat política, econòmica, social i cultural dels Països Catalans, així com el seu pensament, la Fundació Josep Irla convoca el I Premi d'assaig breu EINES, el qual es regeix a través de les següents bases:

Capítol Primer: Objecte

Article 1. Les obres que es presentin al I Premi d'assaig breu EINES hauran de versar entorn la realitat política, econòmica, social i cultural dels Països Catalans i els seus reptes de futur.

Article 2. Es valoraran especialment les obres que combinin l'exposició teòrica, la seva aplicació pràctica i la seva exemplificació a través de comparatives amb altres realitats.

Capítol Segon: Condicions de les obres

Article 3. Les obres hauran de ser estrictament inèdites i no podran haver estat premiades anteriorment.

Article 4. Totes les obres hauran d'estar escrites en llengua catalana.

Article 5. Les obres han de tenir una extensió d'entre 180.000 i 200.000 caràcters comptant els espais

Capítol Tercer: Contingut del premi

Article 6. El Premi d'assaig breu EINES està dotat amb 3.000 euros, que es farà efectiu en el moment de la seva concessió pública.

Article 7. L'obra premiada serà publicada per la Fundació Josep Irla. Sense perjudici de l'autor/a, els drets de publicació del treball guanyador correspondran a la Fundació Josep Irla, la qual podrà reproduir-lo fent-hi constar el nom de l'autor/a.

Article 8. La Fundació Josep Irla es reserva el dret a publicar remuneradament aquelles obres no premiades que consideri d'una qualitat remarcable, sempre que l'autor/a hi estigui d'acord.

Article 9. Si el Jurat ho creu oportú, el premi podrà ser considerat desert i excepcionalment, concedit ex aequo.

Capítol Quart: Resolució del premi

Article 10. La resolució del Premi d'assaig breu EINES anirà a càrrec d'un Jurat compost per cinc personalitats destacades del món polític, econòmic, social i cultural dels Països Catalans, proposats pel Patronat de la Fundació Josep Irla, així com un representant de la Fundació

que exercirà la funció de secretari.

Article 11. Inicialment, la resolució del Premi d'assaig breu EINES s'intentarà decidir per consens entre els membres dels Jurat. Si aquest fet no fos possible es procedirà a una votació que resoldrà per majoria simple.

Article 12. La resolució del premi es farà pública el 29 de febrer de 2008 i posteriorment, la Fundació Josep Irla celebrarà un acte de presentació de l'obra.

Capítol Cinquè: Presentació de les obres

Article 13. El termini de presentació d'originals finalitza el dia 31 de gener de 2008 a les 19:00 hores.

Article 14. S'han de lliurar sis còpies en paper degudament enquadernades i una còpia en suport informàtic a la seu de la Fundació Josep Irla (c. Calàbria, 166 entresòl. 08015 Barcelona).

Article 15. Als originals hi haurà de constar el nom, els cognoms, l'adreça i el telèfon de l'autor/a. Si es preferís emprar un pseudònim, l'autor haurà d'adjuntar una plica.

Article 16. Els autors/es es comprometen a no retirar l'obra abans de fer-se pública l'adjudicació del premi i a

no presentar-la a altres concursos en curs ni en general, a tenir compromesa la seva difusió.

Article 17. Un exemplar de les obres no premiades quedarà dipositat a la biblioteca de la Fundació Josep Irla. La resta d'originals podran ser retirats fins un màxim de tres mesos després de la resolució del premi.

Article 18. La presentació d'originals implica l'acceptació d'aquestes bases, que actuen en valor de contracte d'edició.

PORTAL

L'optimisme de la voluntat

FINESTRA

Radiografies d'actors polítics

Pilar Albiol

L'abstenció electoral a Catalunya

Mariona Ferrer

Una nova generació de catalans (I)

Raül Tormos

CONNEXIONS

**Bastint espais de sobirania,
construint la independència**

Xavier Vendrell

Catalanisme i empresariat

Jordi Castillo

**La projecció internacional
dels Països Catalans**

Fèlix Martí

**La necessitat d'articular un espai
català de cultura i comunicació**

Joan Manuel Tresserras

**Facilitar la llengua,
facilitar la integració**

Dolors Solà

NAVEGADOR

**Eslovènia, setze anys després
de la independència**

Jerca Kos

BLOC

Ser majoria per tenir un Estat

Joan Ridao

FÒRUM

Josep-Maria Terricabras

«Si no tenim ciutadans independents
serà difícil tenir un país independent»

Entrevista de Sergi Sol

FULL DE CÀLCUL

**Identitat i turisme:
l'aliança estratègica**

Francesc Iglesias

EXPLORADOR

**Guatemala 2008-2011:
un nou cicle polític
i una nova oportunitat?**

Rafael Grasa

ARXIU

**Catalunya tendeix a la sobirania.
Generalitat republicana 1936-1938**

Francesc Bonamusa

XARXA

***El mono que llevamos dentro*
de Frans de Waal**

Ferran Requejo

***Over to you, Mr. Brown*
d'Anthony Giddens**

Muriel Casals

***Pa negre*
d'Emili Teixidor**

Salah Jamal

***El refugi antiaeri de l'estació
de la Garriga***

Francesc Xavier Hernández

